

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**Διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών  
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Ν. Αχαΐας για την  
παραβατικότητα των εφήβων μαθητών**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Νιώτη Δήμητρα

Λιόντη Γραμματική

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

Μαυρουδή Σεφερίνα, Δρ., επιβλέπουσα

Πάτρα-2017



Copyright © Νιώτη Δ., Λιόντη Γ., 2016.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

**Explore the views of teachers of Secondary Education of Achaia for juvenile adolescent students**

## Ευχαριστίες

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Εργασία δεν θα είχε πραγματοποιηθεί χωρίς τις επισημάνσεις των εποπτών μας, κας Σιακαμπένη που είχε αναλάβει αρχικά την έρευνά μας και της κας Μαυρουδή η οποία και μας βοήθησε να ολοκληρώσουμε, τις οποίες θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά.

Ακολούθως, επιθυμούμε να ευχαριστήσουμε τους εκπαιδευτικούς της Β/θμιας Εκπ/σης που μας βοήθησαν στην έρευνα αλλά και όλους εκείνους που βρέθηκαν κοντά μας και μας συμπαραστάθηκαν έμπρεκτα στις επίπονες και στρεσογόνες στιγμές, χωρίς τους οποίους η Μεταπτυχιακή Εργασία αυτή δεν θα ήταν εφικτή.

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<b><u>ΠΕΡΙΛΗΨΗ</u></b> .....	6
<b><u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u></b> .....	7
<b>ΜΕΡΟΣ Α'</b>	
<b><u>1<sup>ο</sup> ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ</u></b> .....	8
<b><u>1.1.Σωματική ανάπτυξη</u></b> .....	9
<b><u>1.2.Νοητική ανάπτυξη</u></b> .....	11
<b><u>1.3.Ψυχολογική και Συναισθηματική ανάπτυξη</u></b> .....	12
<b><u>1.4.Κοινωνική ανάπτυξη</u></b> .....	15
<b><u>2<sup>ο</sup> ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΣΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ</u></b> .....	212
<b><u>2.1. Ψυχοσυναισθηματικές Διαταραχές</u></b> .....	23
<b><u>2.2. Παραβατική ή παραπτωματική συμπεριφορά</u></b> .....	24
<b><u>2.3 Κυριότερες μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς των εφήβων</u></b> .....	24
<b><u>2.3.1 Επιθετική συμπεριφορά</u></b> .....	25
<b><u>2.3.2 Προβλήματα με το σχολείο</u></b> .....	27
<b><u>2.3.3 Χρήση εθιστικών ουσιών</u></b> .....	29
<b><u>3<sup>ο</sup> ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΑΙΤΙΑ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ</u></b> .....	30
<b><u>3.1 Βιολογικές απόψεις</u></b> .....	30
<b><u>3.2. Ψυχο-κοινωνικές απόψεις</u></b> .....	31
<b><u>4<sup>ο</sup> ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ</u></b> .....	36
<b><u>4.1.Μέθοδοι αντιμετώπισης</u></b> .....	45
<b>ΜΕΡΟΣ Β'</b>	
<b><u>5<sup>ο</sup> ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΕΡΕΥΝΑ</u></b> .....	47
<b><u>5.1 Συνοπτική εικόνα της έρευνας</u></b> .....	47
<b><u>5.1.1 Ερευνητική περιοχή – Χρόνος διεξαγωγής της έρευνας</u></b> .....	47
<b><u>5.1.2 Συλλογή δεδομένων</u></b> .....	48
<b><u>5.1.3 Κριτήρια εισαγωγής και αποκλεισμού δεδομένων</u></b> .....	48
<b><u>5.1.4 Ζητήματα δεοντολογίας και ηθικής</u></b> .....	48

<u>5.1.5 Κωδικοποίηση και στατιστική ανάλυση</u> .....	49
<u>5.1.6 Χρησιμότητα έρευνας</u> .....	49
<u>5.2 Υλοποίηση ερευνητικής διαδικασίας</u> .....	50
<u>5.2.1 Μεθοδολογία έρευνας</u> .....	50
<u>5.2.2 Είδος έρευνας</u> .....	50
<u>5.2.3 Σκοπός έρευνας</u> .....	50
<u>5.2.4. Μέθοδος συλλογής δεδομένων</u> .....	52
<u>5.2.5 Εργαλείο έρευνας</u> .....	54
<u>ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ</u> .....	567
<u>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ</u> .....	122
<u>ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ</u> .....	124
<u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u> .....	132

## ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η πτυχιακή αυτή εργασία αφορά το εξαιρετικά σοβαρό και σημαντικό ζήτημα της παραβατικότητας των εφήβων μαθητών καθώς και τις απόψεις των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Ν. Αχαΐας για το θέμα αυτό. Στόχος της πτυχιακής αυτής εργασίας αποτελεί η διεξοδική μελέτη και έρευνα πάνω στις απόψεις των εκπαιδευτικών αλλά και στο φαινόμενο αυτό της παραβατικότητας των εφήβων μαθητών. Πραγματοποιώντας έρευνα αναλύονται όλες οι βασικές έννοιες που περιέχονται στο φαινόμενο αυτό της παραβατικότητας των εφήβων μαθητών ερευνώντας τον ρόλο των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Ν. Αχαΐας, της τοπικής Αυτοδιοίκησης . Επιπλέον παρουσιάζονται οι απόψεις και οι στάσεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με την παραβατικής συμπεριφορά των μαθητών καθώς και τους τρόπους αντιμετώπισης του φαινομένου αυτού στο Ν. Αχαΐας.

## ABSTRACT

The thesis this work involves extremely serious and important issue of teen students delinquency and the views of teachers of Secondary Education of the Prefecture of Achaia on this issue. The aim of this diploma thesis is a thorough study and research into the views of teachers and in the phenomenon of delinquency students teenagers. Conducting research analyzed all basic concepts contained in the phenomenon of students teenagers delinquency researching the role of teachers of Secondary Education of Law. Achaia local government. Furthermore presents the opinions and attitudes of teachers regarding the delinquent behavior of students and ways of addressing this phenomenon at Pref. Achaias.

## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αναμφισβήτητο γεγονός αποτελεί η παραβατικότητα που εμφανίζεται στις συμπεριφορές νεαρών ατόμων. Η κατάσταση αυτή έχει πάρει ευρύτατες διαστάσεις και πλέον αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο στην σύγχρονη εποχή. «Η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά νέων σε ηλικία ατόμων αφορά την υιοθέτηση παρεκκλιόντων κανόνων και αξιών και ιδιαίτερα εκείνων που μαθαίνονται στα πλαίσια μιας υποκοουλτούρας που παραβαίνει της κυρίαρχης κουλτούρας».( Πιτσελά 2000 σελ:39)

Επίσης, είναι αναγκαίο να σημειωθεί ότι η παραβατικότητα των νέων έχει μια ιδιαίτερη σημασία, εφόσον οι νέοι είναι εκείνα τα άτομα που πρόκειται να ενταχθούν στο κοινωνικό σύνολο και να αναλάβουν σταδιακά θέσεις και ρόλους στους τομείς της κοινωνικής ζωής. Έτσι είναι κατανοητό ότι οποιαδήποτε μορφή παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς από την νεολαία συνιστά ανησυχητικό φαινόμενο που επηρεάζει την αρμονία του κοινωνικού συνόλου.

Υπό αυτές τις συνθήκες, η χρησιμότητα της έρευνας έγκειται στην ανάγκη να διερευνήσουμε τις απόψεις και να βελτιώσουμε τις γνώσεις σχετικά με το φαινόμενο αυτό. Η παρούσα έρευνα ελπίζουμε να συνεισφέρει στην παραπάνω επιδίωξη, εξετάζοντας ένα μικρό μέρος της εκπαιδευτικής κοινότητας του Ν. Αχαΐας.



## 1. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ

Ο όρος εφηβεία είναι γενικός και αναφέρεται στο σύνολο των σωματικών και ψυχικών μεταβολών, που συντελούνται στη χρονική περίοδο μεταξύ παιδιού και ενήλικου. Στην ουσία, η εφηβεία σε συμπίπτει με το βιολογικό φαινόμενο της ήβης, δηλαδή το σύνολο των βιοσωματικών αλλαγών που συμβαίνουν μετά το 10ο έτος της ηλικίας και οδηγούν το άτομο σταδιακά στην βιολογική ωρίμανση του ενήλικου (Cole, M. και Cole, S., 2002, σελ. 41-43). Μπορούμε να πούμε ότι ο ερχομός της εφηβείας προαναγγέλλεται από τις βιοσωματικές αλλαγές της ήβης που είναι ένα αναπόφευκτο βιολογικό φαινόμενο, ενώ η εφηβεία είναι ένα πολιτισμικό δημιούργημα του βιομηχανικού δυτικού κυρίως πολιτισμού, που εμποδίζει την απότομη μετάβαση του παιδιού στην ενήλικη ζωή, όπου το παιδί θα αναλάβει ρόλο και ευθύνες ενήλικου. Από την άλλη πλευρά, παρατηρείται και η συνήθεια στις πρωτόγονες κοινωνίες αλλά και στις σημερινές υπανάπτυκτες χώρες. Εκεί, τα παιδιά μόλις φθάσουν στην ήβη, και έχουν φυσική ικανότητα για αναπαραγωγή, σε οποιαδήποτε ηλικία και αν συμβεί, παντρεύονται, δημιουργώντας οικογένεια και αναλαμβάνοντας τις ευθύνες των ενηλίκων.

Κατά την εφηβεία λοιπόν, όπου πραγματοποιείται το πέρασμα του ατόμου από τον κόσμο του παιδιού, με την ανεμελιά και την πλήρη εξάρτηση, στον κόσμο του ενήλικου, με την υπευθυνότητα και την πλήρη ανεξαρτησία, είναι προφανές ότι αυξάνονται δραματικά οι κοινωνικές απαιτήσεις. Αυτές, συνδυαζόμενες με τις αλλαγές και τις κατακτήσεις στο βιοσωματικό και γνωστικό τομέα, καθορίζουν ειδικούς αναπτυξιακούς στόχους, τους οποίους πρέπει να επιδιώξει και να επιτύχει ο έφηβος, για να νιώθει ολοκληρωμένος και για να μπορέσει να ανταποκριθεί αργότερα με επιτυχία στο ρόλο του ενήλικου.

Ο έφηβος είναι απαραίτητο να γνωρίσει και να αποδεχθεί τη καινούρια μορφή που παίρνει το σώμα του και να διαχειρίζεται τις νέες σωματικές, νοητικές και ψυχικές του δυνατότητες αποτελεσματικά. Να αποκτήσει ψυχολογική και συναισθηματική αυτονομία από τους γονείς και άλλους ενηλίκους. Επίσης, να διαμορφώσει σχέσεις αμοιβαιότητας με τους συνομηλίκους και των δύο φύλων και να διαμορφώσει μια ώριμη ετερόφυλη σχέση. Να αποκτήσει ικανότητα για ενεργό συμμετοχή του στην κοινωνική και πολιτική ζωή. Στη συνέχεια, να εξασφαλίσει την πορεία για οικονομική ανεξαρτησία για το μέλλον με την σωστή επιλογή επαγγέλματος

(Παρασκευόπουλος, Ι., 1984β, σελ. 57-81). Τέλος, να διαμορφώσει ένα αξιολογικό σύστημα, μια φιλοσοφία ζωής στην προσπάθεια να αποκτήσει αυτό που ο Erikson αποκαλεί ταυτότητα του Εγώ (Erikson, E., 1968).

Στο σύγχρονο κόσμο η εφηβική ηλικία διαρκεί 7-8 χρόνια. Αρχίζει από το 11ο έως 13<sup>ο</sup> έτος της ηλικίας (νωρίτερα για τα κορίτσια) και τελειώνει από το 18ο έως το 20ό. Ακριβή όρια δεν μπορούν να τεθούν, διότι στο ίδιο στάδιο νοητικής ή σεξουαλικής ωριμότητας μπορεί ένας έφηβος να φθάσει σε ηλικία 12 χρόνων και άλλος 14. <sup>1</sup>Μπορούμε να κάνουμε διάκριση ανάμεσα στην κυρίως εφηβεία (11-16 χρόνων), όπου εμφανίζονται όλες οι νέες βασικές βιοσωματικές αλλαγές της ήβης και οι νέες γνωστικές δομές που μετασχηματίζουν το παιδί σε ενήλικο και στην εφηβική νεότητα ή όψιμη εφηβεία (16-20 χρόνων), όπου ο νέος βρίσκεται πια στον προθάλαμο της κοινωνίας των ενηλίκων (Herbert, M., 1996, σελ. 19-40).

### **1.1.Σωματική ανάπτυξη**

Ο τομέας της σωματικής ανάπτυξης είναι εκείνος, που θα επηρεάσει αποφασιστικά τις υπόλοιπες εξελίξεις της εφηβικής ηλικίας. Η ταχύτητα των επερχόμενων αλλαγών κάνει αρκετούς εφήβους να ασχολούνται υπερβολικά με την εμφάνισή τους και να επιζητούν συνεχώς την επιδοκιμασία και την επιβεβαίωση από το περιβάλλον τους σαν δείγμα αποδοχής και υποστήριξης. Η σωματική ανάπτυξη δε γίνεται όμως συγχρόνως για όλα τα όργανα. Πολλές φορές υπάρχουν δυσαναλογίες ανάπτυξης και σωματικές μειονεξίες, που μπορούν να γίνουν αιτίες αποξένωσης ή εχθρότητας προς τους «φυσιολογικούς» συνομηλίκους.

Η απότομη ανάπτυξη του αναστήματος, που ακολουθείται από την μυϊκή ανάπτυξη αλλά και την αυξημένη ανάγκη για κατανάλωση ενέργειας από τον οργανισμό έχει σαν αποτέλεσμα την εύκολη σωματική κόπωση. Η λειτουργία των ενδοκρινών αδένων συνοδεύεται από έντονες, αλλά φυσιολογικές συναισθηματικές διαταραχές που απαιτούν προσαρμογή όχι μόνο των εφήβων αλλά και εκείνων που φροντίζουν για την αγωγή και τη μόρφωσή τους. Η έμμηνος ρύση για τα κορίτσια είναι ιδιαίτερα σημαντική αλλαγή και πρέπει να είναι κατάλληλα προετοιμασμένα γι' αυτή. Η λειτουργία των ενδοκρινών αδένων επίσης καθορίζει την ανάπτυξη των πρωτευόντων και δευτερευόντων χαρακτηριστικών του φύλου. Οι ποικίλες

αλλαγές και ατομικές διαφοροποιήσεις στην ανάπτυξη των χαρακτηριστικών του φύλου είναι εξαιρετικής σημασίας από ψυχολογική άποψη. Τα πρωτεύοντα χαρακτηριστικά αναφέρονται στα έσω και έξω γεννητικά όργανα και τα δευτερεύοντα αναφέρονται κυρίως στη διαφορική ανάπτυξη (μέγεθος, τρίχωση) των διαφόρων μερών του σώματος, την λειτουργία των αδένων του δέρματος και την οξύτητα της φωνής. Επειδή τα παραπάνω γνωρίσματα είναι εμφανή και ευδιάκριτα, αποτελούν πρόσφορο διαπροσωπικό κριτήριο για τη σεξουαλική ωρίμανση και ικανότητα και επίσης καθορίζουν το βαθμό ετερόφυλης έλξης και σεξουαλικής αποτελεσματικότητας.

Όλες αυτές οι βιοσωματικές αυτές αλλαγές προκαλούν στον έφηβο ψυχολογικές αντιδράσεις, φόβους και ανησυχίες για την εικόνα τους, οι οποίες, αν δεν τύχουν της ορθής ψυχοπαιδαγωγικής αντιμετώπισης, μπορεί να ενταθούν και να παρεμποδίσουν την ομαλή προσαρμογή. Η κεντρική θέση, που κατέχει το σώμα στη γενικότερη εικόνα που σχηματίζουν οι έφηβοι για τον εαυτό τους, φαίνεται και από το γεγονός ότι τείνουν να αυτοαξιολογούνται κυρίως με βάση τα σωματικά τους χαρακτηριστικά. Συχνά χρησιμοποιούν ως πρότυπο, προς το οποίο συγκρίνουν τον εαυτό τους, ορισμένα κοινωνικά στερεότυπα - ινδάλματα. Κάθε εποχή και κάθε γενιά έχει το δικό της «ιδανικό» πρότυπο σωματικής κατασκευής και εμφάνισης. Το πρότυπο αυτό βρίσκει συγκεκριμένη έκφραση συνήθως στους δημοφιλείς «αστέρες» του καλλιτεχνικού κόσμου ή του αθλητισμού. Όσο πιο πολλές και πιο μεγάλες αποκλίσεις βρίσκει ο έφηβος ανάμεσα στο κυρίαρχο πρότυπο και στο δικό του σώμα τόσο πιο μεγάλος είναι ο κίνδυνος να του δημιουργηθεί άγχος, ανησυχία και απογοήτευση.

Οι φόβοι και οι ανησυχίες, που συχνά βιώνουν οι έφηβοι για τη σωματική τους ανάπτυξη, εντοπίζονται σε δύο κυρίως τομείς: α) Στη σωματική διάπλαση και εμφάνιση και β) στη σεξουαλική ικανότητα και καταλληλότητα. Ο έφηβος, ο οποίος δεν έχει ενημερωθεί για τις τεράστιες διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των ατόμων, τόσο στο χρόνο έναρξης όσο και στο ρυθμό της ανάπτυξης, διατρέχει τον κίνδυνο να θεωρεί κάθε απόκλιση, που διαπιστώνει στην ανάπτυξή του ως οριστική και όχι, όπως συνήθως συμβαίνει, ως παροδική. Γι' αυτό βασικός παράγοντας, για μια ορθή τοποθέτηση του εφήβου απέναντι στις βιοσωματικές αλλαγές της ήβης, είναι η έγκαιρη και υπεύθυνη ενημέρωσή του για τη φύση των

αλλαγών αυτών και το χρονοδιάγραμμα που ακολουθούν. Το σχολείο και οι άλλοι υπεύθυνοι φορείς για την αγωγή και την καθοδήγηση του παιδιού (οικογένεια, συμβουλευτικές υπηρεσίες νεότητας) θα πρέπει, με τρόπο συστηματικό και προγραμματισμένο, να ενημερώνουν όλα τα παιδιά, από το προηβικό ακόμη στάδιο, τα βασικά δεδομένα για τη φύση και την πορεία που ακολουθούν οι ποικίλες βιοσωματικές αλλαγές της ήβης.

Κάθε πραγματική οργανική σωματική ανωμαλία ή πρόβλημα υγείας είναι πιθανό να παρεμποδίζει την ομαλή εκπαιδευτική και κοινωνική ανάπτυξη του εφήβου και έχει συχνά αντίκτυπο στις επιδόσεις του στα μαθήματα και στον αθλητισμό. Συμπτώματα ανώμαλων μεταβολών στους ενδοκρινείς αδένες με αντίκτυπο στο φαινότυπο των χαρακτηριστικών του φύλου δεν είναι σπάνια και πρέπει να αναγνωρίζονται εγκαίρως από τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς, ώστε να δίνεται η κατάλληλη καθοδήγηση και θεραπεία από ειδικούς, όταν είναι απαραίτητη. Οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί πρέπει να είναι προσεκτικοί και να προσπαθούν να προλαβαίνουν κάθε έμφαση που δίνεται σε οποιαδήποτε τυχόν φυσιολογική ή παθολογική σωματική μειονεξία του εφήβου κατά την ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων με τους συνομηλίκους του, ώστε να μην διαταράσσεται η εικόνα του εφήβου για τον εαυτό του ( Τριανταφύλλου, Γ., 1998, σελ. 118-119, Cole, M. και Cole, S., 2002, σελ. 41-50).

## **1.2.Νοητική ανάπτυξη**

Η εξέλιξη της νοητικής ικανότητας είναι σημαντική μεταξύ των 12 και 18 χρόνων. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την αφηρημένη σκέψη, σε αντίθεση με το παιδί του Δημοτικού Σχολείου που έχει συγκεκριμένη σκέψη, σύμφωνα με τα στάδια νοητικής ανάπτυξης των παιδιών και των εφήβων κατά τον J. Piaget. Στην τυπική, αφηρημένη σκέψη του εφήβου, δομικό στοιχείο της σκέψης είναι: α) οι προτάσεις, η αλήθεια των οποίων κρίνεται με βάση τη λογική τους δομή και όχι κατ' ανάγκη με βάση πραγματικό, συγκεκριμένο, «χειροπιαστό» περιεχόμενο και β) η συνεχής και εντατική χρήση, αφηρημένων εννοιών και συμβόλων. Οι έφηβοι εφαρμόζουν την αφηρημένη σκέψη σε όλους τους τομείς της ζωής τους, με όλο και μεγαλύτερη επιτυχία, όσο μεγαλώνουν, αλλά και όσο περισσότερο ασκούνται στη χρήση της.

Διευκολύνονται από την συνεχή γλωσσική ανάπτυξη, από την παράλληλη εξέλιξη της προσωπικότητάς τους με προσωπικές καθημερινές κατακτήσεις σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο, καθώς και από την συνεχή αύξηση της νοημοσύνης τους, που διευκολύνεται και επαυξάνεται από τις υγιείς επιδράσεις του περιβάλλοντος, δηλαδή από την αγωγή και την σχολική εκπαίδευση.

Οι νοητικές αλλαγές έχουν όμως και προεκτάσεις που δεν είναι πάντα επιθυμητές. Ο έφηβος έχει την τάση να μην ικανοποιείται με την κατάσταση γύρω του και να αναζητά συνεχώς τρόπους αλλαγής. Συχνά αναπτύσσεται η δημιουργική φαντασία, που δίνει τροφή σ' όλες τις τάσεις της ηλικίας αυτής. Ο έφηβος αρέσκεται να πλάθει όνειρα, εκδηλώνει επιθυμία φυγής, θέληση να δημιουργήσει κάτι καινούργιο από αντίδραση προς ό,τι ισχύει και την ανάγκη να επιβεβαιώσει την προσωπικότητά του με την πρωτοτυπία και την αυθεντικότητα.

Η κατάσταση αυτή συχνά γεννά νοητική αντιπαλότητα προς τους γονείς του, τους οποίους χαρακτηρίζει οπισθοδρομικούς. Αισθάνεται τον εαυτό του ανώτερο, γιατί δεν παρεμποδίζεται από τον κόσμο της συμβατικότητας και της ρουτίνας, όπως εκείνοι. Συχνά όμως κάποιοι, ακόμη και νοητικά ευφυείς έφηβοι αποβαίνουν θύματα φιλοδοξιών των γονέων τους ή των καθηγητών τους, που παραγνωρίζουν τις ιδιαίτερες ανάγκες και κλίσεις τους και τους ενθαρρύνουν σε ένα άκρατο ανταγωνισμό με τους συνομηλίκους τους με δυσμενή επίδραση στην υγεία τους και στην όλη ψυχική τους διάθεση, αλλά και στην ομαλή τους πορεία προς τη ενηλικίωση (Herbert, M., 1996, σελ. 45-72, Μάνος, Κ., 1986, σελ. 126-165, Παρασκευόπουλος, Ι., 1984β, σελ. 87-144, Cole, M. και Cole, S., 2002, σελ. 101-116 και 80-84)

### **1.3. Ψυχολογική και Συναισθηματική ανάπτυξη**

Οι δραματικές μεταβολές στους ενδοκρινείς αδένες κατά την εφηβεία ευθύνονται σε μεγάλο βαθμό για την συναισθηματική αστάθεια που επηρεάζει την όλη ψυχική διάθεση και συναισθηματική συμπεριφορά των εφήβων. Οι νέες ορμόνες, που εκκρίνονται επενεργούν στη συμπεριφορά αλλάζοντας την ένταση και τον τόνο των συναισθημάτων και καθιστούν το άτομο γενικώς πιο ευσυγκίνητο. Σε επίδραση των ορμονών πρέπει να αποδοθεί και η γενική αλλαγή της διάθεσης του εφήβου, η υπερευαισθησία του, η νευρικότητά του, η συναισθηματική υπερένταση,

η νωθρότητα, η κακοκεφιά κ.ά. Σε συνδυασμό με τις αλλαγές στο γνωστικό πεδίο προκαλούνται ποικίλες ψυχολογικές και συναισθηματικές αντιδράσεις, που όταν είναι ιδιαίτερα έντονες οδηγούν σε παθολογικές διαταραχές συμπεριφοράς (Μάνος, Κ., 1986, σελ. 166-189, Herbert, Μ., 1996, σελ. 79-86)

Οι πιο συνήθεις ψυχολογικές συναισθηματικές αντιδράσεις του εφήβου στις αλλαγές της ήβης είναι οι εξής: Έχει επιθυμία να απομονώνεται, αποφεύγει τις ομαδικές δραστηριότητες των συνομηλίκων αλλά και της οικογένειάς του (εορτές, εκδρομές, διακοπές κ.ά.). Αρχίζει να περνάει τις ώρες του μόνος στο δωμάτιό του. Δείχνει αποστροφή προς την εργασία. Συχνά δείχνει κουρασμένος και απρόθυμος να εκτελέσει τις υποχρεώσεις του τόσο στο σχολείο όσο και στο σπίτι με αποτέλεσμα συχνά τη σχολική αποτυχία. Η απροθυμία αυτή για εργασία είναι άμεσο επακόλουθο της ταχείας βιοσωματικής ανάπτυξης, η οποία απορροφά μεγάλο μέρος της διαθέσιμης ενεργητικότητας. Συχνά νιώθει πλήξη και αδιαφορία για παιχνίδια και εργασίες που πριν απολάμβανε. Έχει μεγάλη νευρική και ανησυχία. Βρίσκεται διαρκώς σε υπερένταση, έχει μια υπερκινητικότητα και δεν μπορεί να συγκεντρώσει την προσοχή του σε ένα έργο. Έχει αυξημένη ευσυγκινησία. Είναι κακόκεφος, απογοητεύεται εύκολα και κλαίει με την παραμικρή αφορμή. Δείχνει αντιδραστική και εχθρική στάση προς τους άλλους. Προβάλλει αντιρρήσεις, συνεχώς διαφωνεί και προκαλεί αντιδικίες και καβγάδες για εντελώς ασήμαντα θέματα, δείχνει ζηλοτυπία προς τα αδέρφια του και επικρίνει αδιάκριτα όλους. Εναντιώνεται προς κάθε μορφή εξουσίας (γονεϊκή, σχολική, πολιτική κ.λπ.). Δείχνει υπεραπασχόληση με σεξουαλικά θέματα (παρακολούθηση ακατάλληλων ταινιών, βίντεο κ.λπ.) κυρίως όμως λόγω της ανάγκης να γνωρίσει το σώμα του. Άλλες φορές δείχνει υπέρμετρη αιδώς σαν επακόλουθο των απότομων αλλαγών που συμβαίνουν στο εφηβικό σώμα και τις οποίες προσπαθεί να αποκρύψει, για να αποφύγει τυχόν αρνητικά σχόλια. Συχνά έχει έλλειψη αυτοπεποίθησης και συναίσθημα αβεβαιότητας και ανασφάλειας, ιδίως όταν λείπει η αποδοχή και κοινωνική στήριξη από γονείς, συνομηλίκους και εκπαιδευτικούς.

Συχνά ο έφηβος, λόγω των παραπάνω ψυχολογικών συναισθηματικών αντιδράσεων εμπλέκεται σε ποικίλες συγκρούσεις και στρεσογόνες καταστάσεις, οπότε προσπαθεί ασυνείδητα να προφυλαχθεί και να ξεφύγει τον «κίνδυνο»

ενεργοποιώντας τους μηχανισμούς άμυνας του Εγώ. Με την ενεργοποίησή τους, εξομαλύνεται το άγχος του, μειώνεται η ένταση και διατηρείται η εσωτερική του συνοχή. Ας δούμε μερικούς από τους ψυχολογικούς αυτούς μηχανισμούς, μπορεί να βοηθήσουν στην κατανόηση της συμπεριφοράς εφήβου, και αρκετές από τις παραπάνω αναφερθείσες ψυχολογικές και συναισθηματικές αντιδράσεις (Herbert, M., 1996, σελ. 84-86, Καλούρη-Αντωνοπούλου, Ο., 2001, σελ. 199-204, Παρασκευόπουλος, Ι., 1984β, σελ. 160-173).

Ø **Συναισθηματική απομόνωση:** Ο έφηβος μειώνει τις εντάσεις και το άγχος με το να παραμένει συναισθηματικά αμέτοχος και απόμακρος. Η απάθεια και η απόσυρση μπορεί να αποτελέσουν ακραίες αντιδράσεις του στο χρόνιο στρες και στη χρόνια απογοήτευση.

Ø **Φυγή (άρνηση της πραγματικότητας):** Ο έφηβος αποφεύγει δυσάρεστες καταστάσεις που απαιτούν ανταγωνισμό και από καταστάσεις όπου μειονεκτεί και η αποτυχία είναι πολύ πιθανή (π.χ. αρρωσταίνει στις εξετάσεις του σχολείου).

Ø **Ονειροπόληση:** Είναι ένα μέσο για τον έφηβο να δώσει διέξοδο στον έντονο συναισθηματισμό του και μια προσπάθεια να ξεφύγει από αβάσταχτες πραγματικές καταστάσεις.

Δημιουργεί έναν ιδανικό φανταστικό κόσμο στον οποίο θα ήθελε να ζει, αλλά έχει επίσης την ευκαιρία να δοκιμάσει στη φαντασία του διάφορες λύσεις για τα προβλήματά του χωρίς να διακινδυνεύει τις συνέπειες που θα είχαν αν τις δοκίμαζε στην πραγματικότητα. Η ονειροπόληση σε ένα βαθμό λοιπόν μπορεί να είναι ωφέλιμη, όμως μερικές φορές απομονώνει τον έφηβο από την πραγματικότητα και δυσχεραίνει την κοινωνική του προσαρμογή.

Ø **Εκλογίκευση:** Η εκλογίκευση βοηθά τον έφηβο να δικαιολογήσει τις πράξεις του και συμβάλλει στη μείωση της ασυμφωνίας ανάμεσα στη συμπεριφορά και στις νοητικές δραστηριότητες. Ο έφηβος εφευρίσκει ορθολογικές επινοήσεις για μη αποδεκτές κοινωνικά πράξεις του ή για να δικαιολογήσει τη σχολική ή άλλη αποτυχία του και τις αιτιολογεί με τρόπο πειστικό για τον εαυτό του και τους άλλους, ώστε να διατηρήσει την κοινωνική αποδοχή και ένα ικανοποιητικό επίπεδο αυτοεκτίμησης. Μερικές φορές όμως η υπερβολικά πειστική εκλογίκευση επικίνδυνων

συμπεριφορών (παραβατικότητα, χρήσης ουσιών κ.ά.) οδηγεί σε σταθερή υιοθέτηση τους.

Ø **Προβολή:** Με την προβολή ο έφηβος προβάλλει, αναγνωρίζει σε άλλους (πρόσωπα ή αντικείμενα) συναισθήματα, σκέψεις, αντιδράσεις, κίνητρα και άλλα δικά του στοιχεία. για να αποφύγει τις συγκρούσεις που αυτά του προκαλούν. Ένα κορίτσι που αισθάνεται ζήλια κι εχθρότητα για κάποια συμμαθήτριά της, μπορεί να αρνηθεί ότι αισθάνεται έτσι και να παραπονεθεί έντονα ότι η συμμαθήτριά της την αντιπαθεί και ότι είναι δυσάρεστη στην παρέα, διαβάλλοντας την αδίκως στα άλλα παιδιά.

Ø **Μετάθεση – Μετατόπιση:** Η μετάθεση συνεπάγεται μετατόπιση συναισθημάτων ή προσχεδιασμένων ενεργειών από το άτομο, προς το οποίο είχαν αρχικά σχεδιαστεί να στραφούν, σε κάποιο άλλο άτομο ή αντικείμενο. Ένας έφηβος σπάει ένα θρανίο αντί να χειροδικήσει προς ένα καθηγητή που αντιπαθεί ή προς ένα γονέα του που είναι τύραννος, αυταρχικός και βάνουσος. Η χρήση των μηχανισμών άμυνας του Εγώ προσφέρει στον έφηβο αναμφίβολη βοήθεια στη μείωση αγχογόνων καταστάσεων. Αναφέρθηκαν όμως ήδη λίγα παραδείγματα που δείχνουν ότι, όταν υπάρχει υπερβολή στη χρήση τους, οι μηχανισμοί άμυνας μετατρέπονται από απλά αντιαγχογόνα βοηθήματα σε παθολογικές μορφές προσαρμογής και συντελούν στην δημιουργία αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Η αναζήτηση λοιπόν πίσω από κάθε ανεξήγητη προβληματική συμπεριφορά των εφήβων κάποιους μηχανισμούς άμυνας του Εγώ που μπορεί να χρησιμοποιεί, μπορεί να μας βοηθήσει στον εντοπισμό της αιτίας της συμπεριφοράς αυτής, ώστε να την αντιμετωπίσουμε αποτελεσματικότερα.

#### **1.4. Κοινωνική ανάπτυξη**

Οι νέοι αναπτυξιακοί στόχοι της εφηβείας απαιτούν αλλαγές και αναδιοργάνωση στην προσωπικότητα του εφήβου. Σημαντικές αλλαγές πραγματοποιούνται επίσης στις σχέσεις του με τους ενηλίκους και συνομηλίκους, αλλά και με την κοινωνία γενικότερα. Οι έφηβοι παρουσιάζουν έντονη κριτική διάθεση και αμφισβήτηση για τα κοινωνικά πράγματα, ριζοσπαστικότητα και μεταρρυθμιστικές ανησυχίες. Συχνά επιδίδονται στην εκπόνηση νέων θεωρητικών μοντέλων ζωής και στην επινόηση νέων εναλλακτικών λύσεων για τα κοινωνικά, πολιτικά και ατομικά



προβλήματα. Τα νέα γνωστικά επιτεύγματα του εφήβου είναι κυρίως υπεύθυνα για τον τρόπο, που αντιλαμβάνεται ο έφηβος τον εαυτό του και τον κόσμο γύρω του και ειδικότερα η νέα ικανότητα του να χρησιμοποιεί αφηρημένα συνδυαστικά σχήματα και να διατυπώνει υποθέσεις που μπορούν να αντίκεινται προς την πραγματικότητα. Στην εφηβική σκέψη κυριαρχεί η αίσθηση ότι υπάρχει μεγάλη απόσταση ανάμεσα στον πραγματικό και στον ιδανικό κόσμο. Οι συγκρίσεις αυτές κάνουν τον έφηβο να νιώθει κατάθλιψη και απογοήτευση ή να γίνεται επαναστάτης και να τάσσεται μαχητικά υπέρ ανθρωπιστικών σκοπών και να υποστηρίζει έμπρακτα κάθε κίνηση για κοινωνική αλλαγή (Herbert, M., 1996, σελ. 45-78, Μάνος, Κ., 1986, σελ. 190-195).

### Γονείς

Σε αντίθεση με το παιδί της προεφηβικής ηλικίας που βρίσκεται σε μια συμβιωτική εξάρτηση με τους γονείς, οι έφηβοι εκδηλώνουν προς αυτούς έντονη αμφισβήτηση και εναντίωση, όπως και προς κάθε άλλη μορφή αυθεντίας. Σαν απόρροια των νέων δομών της τυπικής σκέψης πάντα διαπιστώνουν έντονες ασυμφωνίες με τα δικά τους ιδεαλιστικά σχήματα και με ευκολία αντιπροτείνουν στις συμβουλές και στις προτροπές των γονέων νέες εναλλακτικές λύσεις. Επίσης συχνά ενοχλούνται και κατηγορούν τους γονείς για υποκριτική στάση, όταν διαπιστώνουν διαφορές ανάμεσα στις αξίες που αυτοί πρεσβεύουν και στις καθημερινές τους πράξεις.

Παρά όμως τις όποιες διαφορές και εναντιώσεις των εφήβων και τις προσπάθειες ανεξαρτητοποίησης από την οικογένεια, αυτή εξακολουθεί να συμβάλλει θετικά στην αγωγή και την κοινωνικοποίηση του παιδιού κατά την εφηβεία, παρόλο που την περίοδο αυτή αυξάνεται η επίδραση του σχολείου, της ομάδας των συνομηλίκων και άλλων κοινωνικών ομάδων. Αυτό συμβαίνει γιατί κατά την περίοδο της φοίτησης του εφήβου στο Γυμνάσιο και το Λύκειο, αυτός συνεχίζει να ζει στο σπίτι και να παραμένει συναισθηματικά, κοινωνικά και οικονομικά εξαρτημένος από την οικογένεια ( Μάνος, Κ., 1986, σελ. 196-210, Cole, M. και Cole, S., 2002, σελ. 78-85 ). Και ενώ οι προσπάθειες του σχολείου συγκλίνουν κυρίως στην ικανοποίηση των πνευματικών αναγκών του παιδιού, στην οικογένεια προέχει η ικανοποίηση των βασικών βιοτικών αναγκών του καθώς και των

αναγκών του για αγάπη, ασφάλεια, αποδοχή, αναγνώριση και ολοκλήρωση. Ως κοινωνική ομάδα, η οικογένεια παρουσιάζει ορισμένα εντελώς ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως η προσωποκεντρικότητα, η αμεσότητα, η συχνότητα και η διάρκεια των επαφών και σχέσεων, το ομαδικό πνεύμα των μελών της κ.λπ. Αποτελεί μέχρι την ενηλικίωση ασφαλές φυσικό και συναισθηματικό καταφύγιο, αλλά αποτελεί και πολύτιμο αρωγό σε κάθε συμβουλευτική παρέμβαση στους εφήβους για ψυχοπαθολογικά προβλήματα (Καψάλης, Α., 2003, σελ. 440- 441).

### **Συνομήλικοι**

Στο σχολείο, με τις σχέσεις του με τους συμμαθητές του και με τους εκπαιδευτικούς, καθώς και με τη συμμετοχή του σε διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις, ο έφηβος αναπτύσσει την αίσθηση ότι αποτελεί σημαντικό μέλος ομάδας, αναπτύσσει το πνεύμα της συνεργασίας και την κοινωνική συνείδηση. Η ομάδα των συνομηλίκων, συμμαθητών ή μη, παίζει ολοένα και αυξανόμενο ρόλο στη ζωή των εφήβων σαν παράγοντας κοινωνικοποίησης. Μέσα στην ομάδα αυτή οι έφηβοι ασκούνται στην κατάκτηση της ανεξαρτησίας τους από τους ενηλίκους. Επιζητώντας και βρίσκοντας επιδοκιμασία και αναγνώριση, καταφέρνουν να απαγκιστρωθούν από την εξάρτηση από τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς. Μια βασική επίσης δυνατότητα που προσφέρει η ομάδα των συνομηλίκων είναι η φυσιολογική αλληλεπίδραση των δύο φύλων. Στην πρώτη περίοδο της εφηβικής ηλικίας υπάρχει χαρακτηριστικά μέσα στην ομάδα αυστηρός διαχωρισμός των δυο φύλων, ενώ από την ηλικία 14 έως 15 χρόνων αρχίζει η διαπροσωπική σύνδεση που θα οδηγήσει σιγά-σιγά στην οικοδόμηση ετερόφυλων σχέσεων (Καψάλης, Α., 2003, σελ. 441-444).

Οι συνομήλικοι έχουν την ιδιότητα να καλύπτουν το κενό της οικογένειας. Σε πολλές περιπτώσεις οι έφηβοι δεν καλύπτονται ψυχολογικά και κοινωνικά από το σπίτι τους και νιώθουν πως έχουν ένα στήριγμα εκτός αυτού. Επίσης, οι γονείς και οι συνομήλικοι επηρεάζουν διαφορετικές περιοχές της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς των νέων. Οι συνομήλικοι τους επηρεάζουν κυρίως σε ζητήματα της καθημερινής πραγματικότητας (ενδυμασία, κόμμωση, διαμόρφωση ελεύθερου χρόνου κ.λπ.), ενώ οι γονείς σε αποφάσεις που σχετίζονται με το μέλλον τους (Herbert, M., 1996, σελ. 19-40). Είναι βέβαιο όμως ότι οι γονείς γίνονται λιγότερο

σημαντικοί στα μάτια των εφήβων όσο περνάνε τα χρόνια και η σχέση τους με τους συνομηλίκους είναι εκείνη που πλέον δεσπόζει στην ζωή τους σε αυτή την ηλικία, στην πορεία της κοινωνικοποίησής τους και στην αναζήτηση της προσωπικής τους ταυτότητας του Εγώ (Μακρή-Μπότσαρη, Ε., 2001, σελ. 95-96 και 99-101). Κατά αυτόν τον τρόπο η ενεργητικότητά τους διοχετεύεται σε δραστηριότητες και εκδηλώσεις ομαδικής ζωής. Ως ομαδική ζωή ορίζεται ο αθλητισμός, η μουσική, η ενασχόληση με τα κοινά κ.λπ., οι οποίες είναι απαραίτητες για την ομαλή ένταξη των εφήβων στην κοινωνική ομάδα (κοινωνικοποίηση) (Cole, M. και Cole, S., 2002, σελ. 78-84 και 56-71, Παρασκευόπουλος, Ι., 1984β, σελ. 57-81, Τριανταφύλλου, Τ., 1998, σελ. 118) .

### **Κυριότεροι παράγοντες κοινωνικοποίησης**

Οι έφηβοι που χαίρουν της εκτίμησης των γύρω τους είναι δυνατό να δημιουργήσουν θετική αυτοεικόνα με αποτέλεσμα να κοινωνικοποιούνται. Είναι σημαντικό να νιώθουν το ενδιαφέρον των συνομηλίκων και να δραστηριοποιούνται με περισσότερη ασφάλεια και αυτοπεποίθηση. Τα άτομα που δέχονται θετικά μηνύματα είναι έτοιμα να δομήσουν φυσιολογικές διαπροσωπικές κοινωνικές σχέσεις. Όσοι προσφέρουν στους εφήβους ικανοποιητική κοινωνική στήριξη περιγράφονται με τον όρο «σημαντικοί άλλοι».

Για τους εφήβους εντάσσονται στην κατηγορία των «σημαντικών άλλων», οι γονείς, οι εκπαιδευτικοί και οι συνομηλικοί. Οι γονείς παρέχοντας στα παιδιά τους αγάπη, προστασία και λοιπά οικογενειακά χαρακτηριστικά συμβάλλουν σοβαρά στην κοινωνικοποίησή τους. Στην περίπτωση που δεν καταφέρουν να ανταπεξέλθουν σε αυτό τον ρόλο η κατάσταση που θα δημιουργηθεί θα λειτουργήσει σα τροχοπέδη στην ομαλή ανάπτυξη των διαπροσωπικών τους σχέσεων. Η κατάσταση μάλιστα μπορεί να γίνει περισσότερο δυσμενής στην περίπτωση που βιώσουν απόρριψη, παραμέληση και εχθρότητα από τους γονείς εκδηλώνοντας ποικίλες ψυχοπαθολογικές διαταραχές με πιθανό επακόλουθο αντικοινωνική συμπεριφορά.

Ο ρόλος των εκπαιδευτικών είναι εξίσου σημαντικός με εκείνον των γονέων αφού η στήριξη των ίδιων μερικές φορές αναπληρώνει το κενό της οικογένειας. Όταν ο εκπαιδευτικός αποδέχεται τον έφηβο μαθητή, κατανοεί τα προβλήματά του, τον ενθαρρύνει να ανακαλύψει από μόνος του τις δυνατότητές του, να θέσει τους στόχους του, να πάρει κάποιες αποφάσεις και να κατευθύνει τη ζωή του, τότε συμβάλλει στη βελτίωση του επιπέδου της αυτοεκτίμησης του, στη σχολική επιτυχία αλλά και τον βοηθάει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων του.

Ακόμη η στήριξη των συνομηλίκων αποδεικνύει πως έχει ιδιαίτερη σημασία αφού ενθαρρύνει τον έφηβο στην κοινωνικοποίησή του και στην ομαλή συνεργασία του με τους υπόλοιπους. Όταν υπάρχει υποστήριξη μεταξύ εφήβων οι σχέσεις που αναπτύσσονται χαρακτηρίζονται από αυτοεκτίμηση, θετικότερες αυτοαντιλήψεις, χαμηλότερα επίπεδα κατάθλιψης και καλύτερη προσαρμογή στο σχολικό περιβάλλον. Οι έφηβοι που τυγχάνει να μεγαλώνουν σε δυσμενές περιβάλλον, σε περιβάλλον φτώχειας, απόρριψης, κακοποίησης ή αδιαφορίας από τους γονείς, κατορθώνουν να αναπτύξουν καλές διαπροσωπικές σχέσεις με τους συνομηλίκους τους στην πορεία προς την ενηλικίωσή τους. Σίγουρα η περίπτωση αυτή δεν είναι κανόνας, καθώς αρκετοί έφηβοι μη μπορώντας να αναπτύξουν ομαλές σχέσεις καταφεύγουν στην εκδήλωση παραβατικής ή επιθετικής συμπεριφοράς και κάνοντας χρήση ναρκωτικών ουσιών (Μακρή-Μπότσαρη, Ε., 2001, σελ. 89-96)

### **Η «ταυτότητα του Εγώ»**

Οι συμπεριφορές που λαμβάνει το άτομο είτε από το οικογενειακό περιβάλλον είτε από εκείνο των συνομηλίκων είναι ικανές να το επηρεάσουν στη δημιουργία του χαρακτήρα και της ταυτότητάς του. Η ανάπτυξη της ταυτότητας του <<Εγώ>> αναφέρεται στον χαρακτήρα ή την προσωπικότητα του ατόμου και θεωρείται απαραίτητο κομμάτι για να μπορέσει το άτομο στη συνέχεια να διαμορφώσει ουσιαστικές και σε βάθος διαπροσωπικές σχέσεις (Παρασκευόπουλος, Ι., 1984β, σελ. 57-81). Ο έφηβος αποκτά αυτογνωσία και την ικανότητα να γνωρίσει όλες τις πτυχές του χαρακτήρα του. Ο ίδιος κρίνει τον εαυτό του και μπαίνει στη διαδικασία αμφισβήτησης ακόμη και του εαυτού του με βάση τη γνώμη που έχει

σηματιστεί από τους «σημαντικούς άλλους». Πιο αναλυτικά ο έφηβος συνδέει όλα όσα έχει εισαπράξει από τους γύρω του και διαμορφώνει μια εικόνα για το ποιος είναι και το τι κάνει και ποιος είναι ο σκοπός του. Συχνά όμως στην παραπάνω ενεργητική πορεία προς την αυτογνωσία, υπάρχει σύγκρουση μεταξύ αυτού που ο έφηβος θεωρεί ιδανικό εαυτό και του πραγματικού εαυτού του, που μπορεί να οδηγήσει σε ποικίλες συναισθηματικές διαταραχές. Όταν η σύγκρουση είναι μεγάλη, η ανάγκη για αποδοχή και επιδοκμασία των «σημαντικών άλλων» τον οδηγεί στην δημιουργία συχνά εκτός του αληθινού, και ενός «ψεύτικου» εαυτού, ή και μερικές φορές πολλαπλών και αντιφατικών μεταξύ τους εαυτών. Όσο μικρότερη είναι η σύγκρουση, τόσο η αυτοεκτίμηση μεγαλώνει και η εσωτερική του συνοχή ισχυροποιείται, συντελώντας σε μια επιτυχημένη πορεία κατά την εφηβεία. Αποτέλεσμα της παραπάνω πολύπλοκης διαδικασίας είναι η ανάπτυξη της ταυτότητας του Εγώ που θα καθορίζει στο εξής τη συμπεριφορά που υιοθετεί ο έφηβος απέναντι στον εαυτό του, αλλά και στις διάφορες κοινωνικές καταστάσεις. Οι παράγοντες διαμόρφωσης της ταυτότητας του Εγώ, είναι ατομικοί και κοινωνικοί. Κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζουν οι εμπειρίες και τα βιώματα της παιδικής ηλικίας (οικογένεια, σχολείο, συνομήλικοι) αλλά και το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο καλείται ο έφηβος να ζήσει στο άμεσο μέλλον. Ειδικά στις κοινωνίες που έχουν ταχύτατους ρυθμούς κοινωνικής αλλαγής όπως είναι οι σύγχρονες δυτικές κοινωνίες, οι ρόλοι των ενηλίκων είναι πολύπλοκοι, τα παρεχόμενα πρότυπα ασαφή και αμφιβόλου ποιότητας, οι εναλλακτικές λύσεις για όλους τους τομείς της ζωής είναι πολλές και μη ασφαλείς και η προετοιμασία για επαγγελματική σταδιοδρομία και οικονομική αυτάρκεια είναι ανεπαρκής (Herbert, M., 1996, σελ. 32-44, Παρασκευόπουλος, I., 1984β, σελ. 57-81 και 160-173). Στο περιβάλλον αυτό η ιεράρχηση αξιών και σκοπών και ο καθορισμός ενός συνεπούς σχεδίου δράσης για τη δημιουργία μιας ολοκληρωμένης και σταθερής προσωπικότητας γίνεται έργο δύσκολο και χρονοβόρο και χρειάζεται τη βοήθεια και υποστήριξη από όλους τους κοινωνικοποιητικούς φορείς. Από την επίτευξη του αναπτυξιακού στόχου της εφηβείας για την κατάκτηση μιας σταθερής και δυναμικής ταυτότητας του Εγώ εξαρτάται και η επίτευξη ψυχικής ισορροπίας, ενώ η αποτυχία μπορεί να οδηγήσει στην εκδήλωση εσωτερικών εντάσεων και συγκρούσεων, απώλεια της εσωτερικής συνοχής, συναισθηματικής αστάθειας και

ποικίλων ψυχοπαθολογικών προβλημάτων (Cole, M. και Cole, S., 2002, σελ. 145-149, Erikson, E., 1968).

## 2<sup>ο</sup> ΚΕΦΑΛΑΙΟ

### ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΣΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

Πολλοί έφηβοι αντιμετωπίζουν συναισθηματικές διαταραχές, που είναι πιο έντονες των συνήθων κατά την εφηβεία ψυχοσυναισθηματικών αντιδράσεων, που περιγράφηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο. Μερικές από αυτές είναι υπερβολικό άγχος, κατάθλιψη, αισθήματα αναξιοτήτας, κατωτερότητας και ατολμίας, κυκλοθυμική διάθεση. Τα αίτια βρίσκονται συνήθως στο κοινωνικό περιβάλλον του εφήβου αλλά και στην αναμενόμενη αύξηση των συναισθηματικών μεταπτώσεων λόγω των δραματικών βιολογικών και ψυχολογικών αλλαγών της εφηβείας που περιγράφηκαν. Τα προβλήματα αυτά είναι συνηθέστερα στην αρχή της εφηβείας και στα αγόρια παρουσιάζονται περίπου με τα ίδια ποσοστά όπως στα κορίτσια. Περίπου το 10-15% των εφήβων δοκιμάζει λιγότερο ή περισσότερο σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα, για τα οποία οι γονείς χρειάζεται να βοηθήσουν τα παιδιά τους και αρκετά συχνά να αναζητήσουν τη βοήθεια ειδικών συμβούλων. Για την περιγραφή των προβλημάτων αυτών έχουν χρησιμοποιηθεί πολλές ορολογίες («απροσάρμοστος», «νευρικός», «νευρωτικός», «συναισθηματικά διαταραγμένος», «δύσκολος χαρακτήρας» «βίαιος, επιθετικός» «εξαρτημένος από ουσίες»). Οι διαταραχές αυτές έχουν μεγάλο εύρος που κυμαίνεται από την κατάθλιψη, το άγχος, τη συστολή, τη δειλία και την απόσυρση ως την αποτυχία προσαρμογής, την επιθετικότητα, τη χρήση ουσιών, την καταστροφικότητα, την κλοπή και άλλες μορφές παραβάσεων του νόμου και των οικογενειακών, σχολικών και κοινωνικών κανόνων (Herbert, M., 1996, σελ. 86-90). Παρόλο που οι καθарές ψυχιατρικές περιπτώσεις είναι λίγες, πρέπει να τις λαμβάνουμε υπόψη, γιατί αφενός ευθύνονται για προβλήματα διαταραχών συμπεριφοράς και συναισθήματος και αφετέρου συνήθως δεν είναι σύνδρομα πλήρως ανεπτυγμένα, όπως των ενηλίκων, και υπάρχουν πολλά περιθώρια θεραπευτικών παρεμβάσεων. Έτσι, σχετικά σπάνια βρισκόμαστε αντιμέτωποι με σοβαρές ψυχιατρικές διαταραχές όπως νευρώσεις, διαταραχές της διάθεσης (κατάθλιψη, διπολική διαταραχή), σχιζοφρένεια, νευρική ανορεξία και βουλιμία. Οι παθήσεις αυτές δεν είναι πάντοτε εύκολα αναγνωρίσιμες και μπορούν να είναι παράγοντες εκδήλωσης αντικοινωνικής συμπεριφοράς, που συχνά είναι επικίνδυνη για τη σωματική

ακεραιότητα του ίδιου του εφήβου αλλά και για την ίδια του τη ζωή (διαταραχές διατροφής, αυτοτραυματισμοί, αυτοκτονία). Οι παραπάνω ορολογίες είναι συχνά αμφίσημες και η ερμηνεία τους πρέπει να συνδέεται με την ακριβή κατάσταση με την οποία συσχετίστηκαν. Η διάκριση του παθολογικού από το ακραίο φυσιολογικό είναι πολύ δύσκολη για τον μη ειδικό και πολλές παραπομπές νέων στους ειδικούς είναι άσκοπες, ενώ ισχύει και το αντίστροφο. Το παθολογικό αφορά την λεγόμενη αντικοινωνική συμπεριφορά, με την επιθετικότητα (aggression) και τις πολλές μορφές της που θα αναφέρουμε στη συνέχεια, να καλύπτει το μεγαλύτερο κομμάτι της ερμηνείας του όρου. Υπάρχουν δυο διακριτά είδη προβλημάτων: αφενός όσα έχουν σχέση κυρίως με ψυχικές και συναισθηματικές διαταραχές ή εντάσεις και δεν εμπλέκουν συνήθως τη δικαιοσύνη και τις αρχές και αφετέρου όσα περιλαμβάνουν τέτοιου βαθμού παραβατική συμπεριφορά ώστε ενοχλεί ή βλάπτει άλλους πολίτες και συχνά καλούνται οι αστυνομικές και δικαστικές αρχές για την αντιμετώπιση (Παπαγεωργίου, Β., 1998, σελ. 15) .

## **2.1. Ψυχοσυναισθηματικές Διαταραχές**

Η πρώτη κατηγορία, δηλαδή οι ψυχοσυναισθηματικές διαταραχές των εφήβων αναδεικνύονται συνήθως κατά τη σχέση τους με τους συνομηλίκους τους και περιλαμβάνουν την πρόωμη εμπειρία και εξάρτηση από το κάπνισμα, τη χρήση αλκοόλ και ναρκωτικών, τη βουλιμία, την υπνηλία, τη στείρα ονειροπόληση, την υπερβολική ενασχόληση με την εξωτερική εμφάνιση, την κακή συμπεριφορά, τις απουσίες από το σχολείο και άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις, τη σχολική αποτυχία κ.λπ. Στα περισσότερα παιδιά εμφανίζονται τέτοια προβλήματα για σύντομο χρονικό διάστημα και σε συγκεκριμένες περιόδους, ενώ αργότερα ελαχιστοποιούνται ή εξαφανίζονται εντελώς. Τα προβλήματα αυτά, όταν υπερβαίνουν κάποια όρια ή όταν εμφανίζονται σε πολύ μικρές ηλικίες θεωρούνται αντικοινωνική συμπεριφορά και χρειάζεται λεπτομερέστερη μελέτη για την ερμηνεία της και την αποτελεσματική αντιμετώπισή της από γονείς, εκπαιδευτικούς, ψυχολόγους κ.ά. φορείς υποστήριξης (Herbert M. 1996 σελ. 107-120, Τριανταφύλλου, Τ., 1998, 121-122). Οι ακραίες περιπτώσεις ψυχολογικών προβλημάτων συμπεριφοράς είναι ταξινομημένες στα διαγνωστικά συστήματα των ψυχικών διαταραχών και αντιμετωπίζονται από το σύστημα ψυχικής υγείας της κοινωνίας.



## **2.2. Παραβατική ή παραπτωματική συμπεριφορά**

Η δεύτερη κατηγορία διαταραχών, δηλαδή η παραβατική ή παραπτωματική συμπεριφορά που είναι καταχωρημένη και στον ποινικό κώδικα, αφορά σχετικά μικρό κομμάτι εφήβων, αλλά η σοβαρότητά τους μερικές φορές προκαλεί την εμπλοκή των αρχών. Παρ' όλα αυτά, συνήθως την πραγματική αρμοδιότητα έχουν οι φορείς ψυχολογικής και ψυχιατρικής υποστήριξης και θεραπείας. Αυτό όμως δεν αναγνωρίζεται εγκαίρως, με αποτέλεσμα όταν διαπιστωθεί, η ψυχοθεραπευτική ή η συμβουλευτική παρέμβαση για την προστασία των ανηλίκων είναι πολύ δύσκολη. Ο όρος παραβατική ή παραπτωματική συμπεριφορά είναι νομικός, παρά ιατρικός ή ψυχιατρικός και αναφέρεται σε παράνομες δραστηριότητες που διαπράττονται από ανηλίκους και έχουν ποικίλη σοβαρότητα και επιπτώσεις τόσο στους ίδιους τους παραβάτες όσο και στους ανθρώπους που βλάπτονται. Ωστόσο, μερικοί τύποι παραβατικής συμπεριφοράς χρησιμοποιήθηκαν ως διαγνωστικά κριτήρια για την ψυχιατρική κατηγορία των «διαταραχών διαγωγής» από τη 10η ταξινόμηση των Ψυχικών και Συμπεριφορικών Διαταραχών ICD-10 (World Health Organization, 1993) και για τις «διαταραχές διασπαστικής συμπεριφοράς» από την 4η έκδοση του Διαγνωστικού και Στατιστικού Εγχειριδίου των Ψυχικών Διαταραχών της Αμερικανικής Ψυχιατρικής Εταιρείας, DSM-IV (American Psychiatric Association, 1994). Από κάθε σύστημα ταξινόμησης υπάρχουν και άλλες υποκατηγορίες που θα αναφερθούν σε επόμενο κεφάλαιο. Είναι ανάγκη να αναφερθούμε σ' αυτό το σημείο με πιο μεγάλη ακρίβεια στους ορισμούς της λεγόμενης αντικοινωνικής συμπεριφοράς και κυρίως της παραβατικής, με έμφαση στην επιθετικότητα, ώστε να συνεννοούμαστε σε όλο το κείμενο, ενώ στα επόμενα κεφάλαια θα ασχοληθούμε με τις μορφές που αυτή εκδηλώνεται στο χώρο ζωής των περισσότερων εφήβων, δηλαδή στο σχολικό περιβάλλον, αλλά και έξω από αυτό.

## **2.3 Κυριότερες μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς των εφήβων**

Ας δούμε αναλυτικότερα μερικές σημαντικές εκφάνσεις αντικοινωνικής συμπεριφοράς των εφήβων, που αφορούν γενικότερα προβλήματα με το κοινωνικό

πλαίσιο στο οποίο ζουν και ειδικότερα προβλήματα με το σχολείο, τους συνομηλίκους κ.ά (Herbert, M., 1996, σελ. 215-220, Connor, D., 2002, σελ. 1-27). Η καταγεγραμμένη παραβατικότητα των ανηλίκων στην Ελλάδα δεν υποδηλώνει την ύπαρξη οργανωμένων ομάδων ("συμμοριών"). Συγκεκριμένα από τα στατιστικά στοιχεία που αφορούν την περιοχή της Αττικής προκύπτει, ότι τα αδικήματα διαπράττονται από έναν μόνο ανήλικο σε ποσοστό 83.7%, οι δράστες ανά αδίκημα είναι δύο σε ποσοστό 12.5%, ενώ σε ένα πολύ μικρό ποσοστό (3.9%) οι δράστες ανά αδίκημα είναι τρεις και άνω. Εντούτοις, μία έρευνα στο λεκανοπέδιο Αττικής (Μανουδάκη, 2000,) έδειξε ότι αφενός μεν το 7.1% των ερωτηθέντων μαθητών Λυκείου θεωρούσαν ότι ανήκαν σε μία "οργανωμένη" ομάδα με συλλογική παραβατική δράση, αφετέρου δε ότι το 47.6% του συνολικού δείγματος ανέφερε ότι είχε δεχθεί απειλή επίθεσης ή και επίθεση (bullying) από περισσότερους από έναν συνομηλίκους τους με στόχο τον εκφοβισμό ή τον εκβιασμό ή την απόσπαση χρηματικού ποσού. Το δε 60% δήλωσε ότι γνωρίζει κάποιο άλλο πρόσωπο που έχει δεχθεί ανάλογη επίθεση.

### **2.3.1 Επιθετική συμπεριφορά**

Δεδομένου ότι η επιθετικότητα είναι ένα τόσο ετερογενές φαινόμενο και καλύπτει μια πολύ ευρεία ποικιλία συμπεριφορών έχουν γίνει προσπάθειες ταξινόμησής της, ώστε να υπάρχουν σχετικά ασφαλή κριτήρια πιθανολόγησης μιας ψυχοπαθολογικής διαταραχής. Μια κλασική διάκριση από τον C. Quay (1986) είναι αυτή μεταξύ φανεράς και συγκαλυμμένης επιθετικότητας (Connor, D., 2002, σελ. 10-12) . Η φανερά επιθετικότητα ορίζεται ως μια σαφής αντιπαραθετική πράξη φυσικής επιθετικότητας. Τα παραδείγματα περιλαμβάνουν τη φυσική πάλη, τον εκφοβισμό, τη χρήση όπλων για απειλή και την ανοικτή περιφρόνηση των κανόνων και των νόμων. Η συγκαλυμμένη επιθετικότητα ορίζεται ως οποιαδήποτε παραβατική πράξη όπου γίνεται προσπάθεια απόκρυψης και αποφυγής της σύλληψης. Παραδείγματα είναι η κλοπή, ο εμπρησμός, το σκασιαρχείο από το σχολείο, η φυγή από το σπίτι και η χρήση ναρκωτικών. Μια ακόμη πιο λεπτομερής αλλά και βοηθητική διαγνωστικά κατηγοριοποίηση είναι των J. Frick και συνεργατών του (1993), που πραγματοποίησαν μια μετα-ανάλυση δεδομένων από 60 έρευνες που συμπεριλάμβαναν πάνω από 28.000 παιδιά. Σύμφωνα με αυτή, η

επιθετική συμπεριφορά των παιδιών μπορεί να αναλυθεί με βάση δύο διαστάσεις. Η πρώτη διάσταση κάνει τη διάκριση μεταξύ καταστροφικής και μη καταστροφικής επιθετικής συμπεριφοράς ενώ η δεύτερη κάνει τη διάκριση μεταξύ φανερής και συγκαλυμμένης επιθετικής συμπεριφοράς.

Με βάση αυτές τις δύο διαστάσεις, οι ερευνητές διέκριναν τέσσερις κατηγορίες παιδιών με προβλήματα συμπεριφοράς:

- παιδιά με φανερή μη καταστροφική επιθετική συμπεριφορά (π.χ. πείσμα, απειθαρχία, ανυπακοή, αφήφηση κινδύνου, αντιδραστικότητα, λεκτικοί διαπληκτισμοί)
- παιδιά με φανερή καταστροφική συμπεριφορά (άσκηση σωματικής βίας, εκφοβισμό, χρήση όπλων, τραμπουκισμοί, τρομοκρατικές ενέργειες)
- παιδιά με συγκαλυμμένη καταστροφική συμπεριφορά (π.χ. κλοπές, ψεύδη, βανδαλισμοί, εμπρησμοί)
- παιδιά με συγκαλυμμένη μη καταστροφική συμπεριφορά (π.χ. χρήση ουσιών, μικροαπάτες, σκασιαρχείο από σχολείο, φυγή από σπίτι).
- Τα παιδιά που ανήκουν στην τρεις τελευταίες κατηγορίες είναι αυτά στα οποία διερευνάται και η πιθανότητα ψυχιατρικού τύπου διαταραχών διαγωγής (Κάκουρος, Ε. και Μανιαδάκη, Κ, 2004, σελ. 139-140).

Η παραδοσιακή διάκριση παραβατικής συμπεριφοράς είναι η εξής:

- Αντιδραστική μορφή (άμυνα, προστασία)
- Δυναμική μορφή (αναίτιες επιθέσεις)
- Ελεγχόμενη μορφή (προσχεδιασμός επίθεσης)

Μια τελευταία διάκριση είναι η διάκριση αν ο θύτης και το θύμα είναι διαφορετικό ή το ίδιο πρόσωπο. Έχει αναφερθεί παραπάνω ότι αντικοινωνική συμπεριφορά θεωρείται και η περίπτωση εκδήλωσης επιθετικότητας του εφήβου εναντίον του ίδιου του εαυτού του (ο θύτης είναι ταυτόχρονα και θύμα) και με αυτή την έννοια μπορεί να περιληφθεί στην αντικοινωνική συμπεριφορά και η αυτοκτονική συμπεριφορά, ο αυτοτραυματισμός, η χρήση ουσιών που προκαλούν οργανικές βλάβες αλλά και η απόσυρση και αποχή από το σχολείο και άλλες κοινωνικές δραστηριότητες. Οι προσπάθειες για ακριβή κατηγοριοποίηση των μορφών επιθετικότητας μπορεί να αποβούν χρήσιμες στην πιθανολόγηση συγκεκριμένων

ψυχολογικών διαταραχών και στη σχεδίαση των θεραπευτικών παρεμβάσεων από τους κατάλληλους φορείς.

### 2.3.2 Προβλήματα με το σχολείο

Τα προβλήματα με το σχολείο όπως είναι φυσικό δεσπόζουν στην εφηβική ηλικία και χρειάζονται ειδική ανάλυση. Τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια αυξανόμενη ανησυχία όλων μας σχετικά με τη βία και τις διαταραχές συμπεριφοράς στα σχολεία. Έχει σημασία να οριστεί η διαταρακτική αυτή συμπεριφορά με τρόπο αντικειμενικό, κατά το δυνατόν, γιατί οι απόψεις των εκπαιδευτικών διαφέρουν πάρα πολύ μεταξύ τους. Αυτό που οι εκπαιδευτικοί χαρακτηρίζουν διαταρακτική και προβληματική συμπεριφορά εξαρτάται από την άποψη που έχουν για τη φύση του παιδιού γενικά και του μαθητή ειδικότερα και τις προσδοκίες που έχουν από αυτόν. Έτσι, η παρατήρηση χρησιμοποιείται συχνά, έως πολύ συχνά από τους μισούς εκπαιδευτικούς, η ανύψωση της φωνής έχει ποσοστό επίσης 50%, το βλέμμα χρησιμοποιείται συχνά έως πολύ συχνά από το 80% ,την επίπληξη την έχουν χρησιμοποιήσει σχεδόν όλοι, ενώ 1 στους 10 συχνά έως πολύ συχνά, την απομόνωση την έχουν χρησιμοποιήσει 6 στους 10 εκπαιδευτικοί, τις επιπλέον εργασίας κάνουν χρήση 4 στους 10, οι 8 στους 10 εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν την παραπομπή στο διευθυντή, το κάλεσμα γονέων για συχνή χρήση παίρνει ποσοστό 1 στους 10, τη συνεχή εξέταση τη χρησιμοποιούν 6 στους 10, ενώ 3 στους 10 αρκετές φορές έως πολύ συχνά. Τις βαθμολογικές συνέπειες σαν μέσο άσκησης πειθαρχίας το χρησιμοποιούν 4 στους 10 ενώ τη θεσμοθέτηση κανόνων μετά από συζήτηση 3 στους 10 τη χρησιμοποιούν ποτέ ή σπάνια (Ζάρρα – Φλούδα , 2003).

Στο ένα άκρο βρίσκεται η εικόνα του «καλού» μαθητή, που δείχνει σεβασμό και υπακούει πειθήνια τον αλάθητο καθηγητή - αυθεντία, δεν φέρνει αντιρρήσεις, κάνει ησυχία στην τάξη, αποδέχεται παθητικά το περιεχόμενο του μαθήματος που του προσφέρεται και δεν επιχειρεί να διαταράξει την «τάξη». Στο άλλο άκρο ο μαθητής θεωρείται ως ένας ενεργητικός συνεργάτης στη διαδικασία της μάθησης, που μαθαίνει ενεργητικά, όχι από την αποστήθιση της διδακτέας ύλης, αλλά από την ενεργό συμμετοχή του που συνήθως περιέχει αμφισβήτηση και κριτική, διακόπτει τον καθηγητή και αρνείται να τον θεωρούν ένα «άγραφο χαρτί» που θα γεμίσει ο καθηγητής με την κατεστημένη γνώση. Σ' αυτή την παιδο-κεντρική προσέγγιση, ο μαθητής μπορεί, αν είναι παθητικός δέκτης, να θεωρηθεί

αποκλίνων, ενώ σύμφωνα με την πρώτη δασκαλο-κεντρική άποψη η παθητικότητα είναι το στοιχείο που χαρακτηρίζει τον καλό μαθητή και η διατάραξη της ηρεμίας θεωρείται προβληματική συμπεριφορά. Βέβαια τα παραδείγματα είναι απλουστευτικά και δεν αφορούν σοβαρή παραβατική συμπεριφορά εφήβων, αλλά τηρουμένων των αναλογιών μπορούν να επεκταθούν και σε άλλες θεωρήσεις προβληματικών συμπεριφορών. Μπορούμε να κατηγοριοποιήσουμε την πραγματικά προβληματική συμπεριφορά για την οποία δεν υπάρχουν αμφισβητήσεις, με βάση την πολύχρονη εμπειρία στα σχολεία μέχρι σήμερα (Herbert, M., 1996, σελ. 215-220) . Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της έρευνας της ομάδας Σπινέλλη (Spinellis. 1994) την ευρύτερη περιοχή της Αθήνας. Συγκεκριμένα, το 34.9% των ερωτηθέντων, ηλικίας 14-21 ετών, παραδέχθηκε ότι κατά την προηγούμενη χρονιά (one-year prevalence) είχαν τελέσει αξιόποινες πράξεις κατά της ιδιοκτησίας (κλοπή από κατάστημα, σχολείο, κλοπή αυτοκινήτου, κλπ), ενώ το ποσοστό έφθασε στο 65.3%, όταν ρωτήθηκαν αν τέλεσαν παρόμοιες πράξεις κάποια στιγμή στο παρελθόν (life-time prevalence).

#### Διαταρακτική ή παραβατική συμπεριφορά εμφανίζεται μεταξύ:

- ✚ μαθητή και εξουσίας, δηλαδή των κανόνων του εκπαιδευτικού συστήματος (αργοπορίες, απουσίες, σκασιαρχείο, ανυπακοή)
- ✚ μαθητή και διδακτικού αντικειμένου (επανελημμένη ελλιπής προετοιμασία των μαθημάτων, άρνηση συμμετοχής σε γραπτές εξετάσεις, αντίδραση σε προγραμματισμένες εργασίες)
- ✚ μαθητή και εκπαιδευτικού (χρήση ύβρεων και γενικά ανάρμοστης γλώσσας, επανελημμένες διακοπές όταν μιλάει ο καθηγητής, άρνηση υπακοής σε οδηγίες, διατάραξη του μαθήματος στην τάξη)
- ✚ μαθητή και μαθητή (καβγάδες, απειλές, εκφοβισμοί, βίαιη επίθεση, εκβιασμοί, κλοπές)
- ✚ μαθητή και ιδιοκτησίας (έλλειψη φροντίδας για τα βιβλία και τα όργανα του σχολείου, καταστροφή επίπλων, βανδαλισμοί)
- ✚ μαθητή και κοινωνίας (καταστροφή της ιδιοκτησίας των άλλων ή και της κρατικής περιουσίας, π.χ. πινακίδων και μέσων μαζικής μεταφοράς).

### 2.3.3 Χρήση εθιστικών ουσιών

Η χρήση ουσιών είναι πια αρκετά διαδεδομένη ανάμεσα στους εφήβους και η κατάχρησή τους αποτελεί ένα συνεχώς οξυνόμενο πρόβλημα. Οι ουσίες που ενδιαφέρουν κυρίως είναι το αλκοόλ και τα ναρκωτικά, των οποίων η χρήση και κυρίως η κατάχρηση επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό αρνητικά την ποιότητα ζωής των χρηστών. Το κάπνισμα είναι τόσο διαδεδομένο μεταξύ των εφήβων, ώστε η εξάρτηση από τη νικοτίνη δεν μπορεί να θεωρηθεί προδιαθεσικός παράγοντας για συγκεκριμένες συμπεριφορές. Οι έφηβοι μεγαλώνουν σε μια κοινωνία, όπου το αλκοόλ και τα ναρκωτικά βρίσκονται εύκολα και παντού. Η σημασία των προτύπων στη δημιουργία συμπεριφορών σε σχέση με τη χρήση των ουσιών αυτών είναι πολύ μεγάλη. Οι έφηβοι βλέπουν ότι οι ενήλικοι συχνά στρέφονται στο αλκοόλ και αρκετοί και σε φαρμακευτικές ουσίες (όπως υπνωτικά, ηρεμιστικά και αντικαταθλιπτικά) για να τους βοηθήσουν να μειώσουν την ένταση και να ξεχάσουν τα καθημερινά προβλήματα. Παραξενεύονται όταν οι γονείς τους που καπνίζουν, πίνουν και χρησιμοποιούν ουσίες τους κάνουν ηθικοπλαστικά κηρύγματα εναντίον της χρήσης τους, ενώ η φυσική περιέργεια τους κάνει να θέλουν να τα δοκιμάσουν. Αυτό δε σημαίνει ότι θα γίνουν ναρκομανείς και αλκοολικοί αλλά αναπόφευκτα ορισμένοι θα εκτεθούν στον κίνδυνο.

## 3<sup>ο</sup> ΚΕΦΑΛΑΙΟ

### ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΑΙΤΙΑ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

Αναφέρθηκαν παραπάνω οι περιπτώσεις πιθανής συσχέτισης της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των εφήβων με ψυχοπαθολογικές καταστάσεις που εμπίπτουν στα κριτήρια διάγνωσης ψυχικών νόσων (Dussuyer I., 2002, Herbert, M., 1996, σελ. 107-124 ). Βέβαια, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, τα κριτήρια δεν είναι αρκετά για διάγνωση ψυχικής νόσου και τα γενεσιουργά αίτια της συμπεριφοράς πρέπει να αναζητούνται σε στοιχεία της προσωπικότητας του εφήβου και στους βιολογικούς ή περιβαλλοντικούς παράγοντες που συνέβαλαν στη διαμόρφωσή της (Ελευθεριάδης, Α., 1998, σελ. 85-103). Θα αναλύσουμε παρακάτω τους παράγοντες που συνδέονται με την αντικοινωνική συμπεριφορά των εφήβων, εστιάζοντας στα ατομικά γνωρίσματα ή σε κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιδράσεις ή σε συνδυασμό και των δύο (Μακρή-Μπότσαρη, Ε., 2001, σελ. 95-96, Cole, M. και Cole, S., 2002, σελ. 80-84 και 56-67, Loeber, R., 1990).

#### 3.1 Βιολογικές απόψεις

Η πληρέστερη γνώση της αιτιολογίας των αναπτυξιακών δυσκολιών ενός εφήβου αποτελεί τη βάση για τον σχεδιασμό της κατάλληλης θεραπευτικής παρέμβασης. Συχνά τίθεται το ερώτημα, αν ευθύνονται οι ίδιοι οι γονείς ή το περιβάλλον στο οποίο αναπτύσσεται το παιδί για τα προβλήματά του στην εφηβική ηλικία ή αν το παιδί είχε ήδη από τη γέννησή του χαρακτηριστικά που συνδέονται αιτιολογικά με αυτά τα προβλήματα. Σίγουρα υπάρχει συμμετοχή και βιολογικών και περιβαλλοντικών παραγόντων. Όμως, το σημαντικό για την επιστημονική έρευνα δεν είναι να ανακαλύψει αν οι βιολογικοί παράγοντες ευθύνονται περισσότερο ή λιγότερο από τους περιβαλλοντικούς για την εμφάνιση κάποιας διαταραχής, αλλά να αποκαλύψει με ποιους τρόπους οι παράγοντες αυτοί αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Και ακόμη σημαντικότερο είναι να βρεθεί, ποιοι περιβαλλοντικοί παράγοντες αποτελούν παράγοντες κινδύνου για την εκδήλωση μιας γενετικής προδιάθεσης στη συμπεριφορά και ποιοι αποτελούν προστατευτικούς παράγοντες. Επίσης ο εντοπισμός συγκεκριμένων βιολογικών παραγόντων πίσω από κάποια

διαταραχή παίζει σημαντικό ρόλο στην εκτίμηση της ανάγκης χορήγησης φαρμακευτικής αγωγής, πέρα από την ψυχοθεραπευτική αντιμετώπιση, όπου αυτό θα κριθεί απαραίτητο από τους ειδικούς επιστήμονες (Κάκουρος, Ε. και Μανιαδάκη, Κ, 2004, σελ. 62-63, Connor, D., 2002, σελ. 112-301).

### **3.2. Ψυχο-κοινωνικές απόψεις**

#### **Οικογένεια**

Ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες, που επηρεάζουν την αύξηση της παραβατικής συμπεριφοράς σε νέους, είναι η οικογένεια. «Οι ψυχολόγοι ανέκαθεν επέδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το οικογενειακό περιβάλλον. Παραδοσιακά αυτό θεωρείται ως ιδιαίτερα σημαντικό για τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης, επειδή οι γονείς συνιστούν την πρωτογενή πηγή πολιτισμικών ηθικών αρχών, αξιών και κριτηρίων, που συνδέονται με τις αλλαγές στους κοινωνικούς ρόλους καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής» (Williams και συν. 2007 σελ:72) .

Οι συνθήκες ζωής της οικογένειας π.χ. άνεργος πατέρας, μειωμένο εισόδημα, αποστέρηση δυνατοτήτων εκπλήρωσης συναισθηματικών αναγκών και επικοινωνίας, βία στο χώρο της οικογένειας αποτελούν τα συχνότερα αίτια για τα οποία οι έφηβοι ή και τα μικρότερα παιδιά καταφεύγουν στη χρήση ουσιών και συνακόλουθα εμπλέκονται σε βίαιες πράξεις και στην παραβατικότη (Βουιδάσκης, 1996).

Οι οικογενειακοί παράγοντες που επιδρούν στην παραβατική συμπεριφορά παιδιών/εφήβων περιλαμβάνουν την ποιότητα της σχέσης γονιού-παιδιού τα πρότυπα συμπεριφοράς των γονιών για την πειθαρχία και το επίπεδο της γονικής επίβλεψης, τη δυσλειτουργικότητα της οικογένειας και το διαζύγιο, τη θυματοποίηση, παραμέληση και κακοποίηση του παιδιού μέσα στην οικογένεια, την ενδοοικογενειακή βία, και τη πίεση για σχολικές επιδόσεις (Παπαστυλιανού, 2002).

Σύμφωνα με τους Patterson et al. (1989) αυτοί οι παράγοντες συχνά οδηγούν σε πρώιμα προβλήματα συμπεριφοράς στους εφήβους μέσω των διαδικασιών της αρνητικής ενίσχυσης. Αυτό στη συνέχεια ενδέχεται να οδηγήσει σε ακαδημαϊκά προβλήματα και μπορεί να πυροδοτήσει συναναστροφές με συνομήλικους, οι



οποίοι έχουν υψηλά επίπεδα ανοχής απέναντι στις αποκλίνουσες συμπεριφορές ή/και εμπλέκονται οι ίδιοι σε αυτές. Όπως αναφέρουν οι Vuchinich, Bank, και Patterson (1992) αλλά και οι Graham και Bowling (1995) όταν δεν υπάρχει επίβλεψη και έλεγχος από τους γονείς, είναι πιθανότερο οι έφηβοι να διαπράξουν παράνομες πράξεις για να συμμορφωθούν με τις νόρμες των συνομήλικών τους και πιο εύκολα κάνουν φυγές από το σχολείο και συναναστρέφονται με παραβατικούς φίλους. Η απουσία επίβλεψης συνδέεται με φτωχές σχέσεις μεταξύ γονιών και παιδιών, συγκρούσεις και απροθυμία από πλευράς των παιδιών να μιλήσουν για τις δραστηριότητες τους στους γονείς και εμπλοκή τους σε παραβατικές δραστηριότητες.

«Οι ενδο-οικογενειακές έριδες, οι φιλονικίες, οι καβγάδες μεταξύ των μελών μιας οικογένειας και όχι μόνο των γονέων μπορεί να οδηγούν κάποιους μαθητές στη βία και την επιθετικότητα. Μάλιστα, όσο λιγότερη είναι η στήριξη από το οικογενειακό περιβάλλον, τόσο μεγαλύτερο μπορεί να είναι το επίπεδο θυμού του μαθητή. Κατά συνέπεια, με την έλλειψη οικογενειακής μέριμνας, ο θυμωμένος μαθητής μπορεί ευκολότερα να καταφύγει σε βίαιες και παραβατικές συμπεριφορές στο σχολείο». Οι Henry et al. (1996) σε έρευνά τους για τις αντιλήψεις που έχουν οι έφηβοι για τα χαρακτηριστικά του οικογενειακού συστήματος, τις συμπεριφορές στο υποσύστημα γονιός – έφηβος, τα γνωρίσματα των εφήβων και την ενσυναίσθηση των εφήβων, σε δείγμα 149 εφήβων με μέσο όρο ηλικίας 14,77, βρήκαν ότι οι έφηβοι που θεωρούσαν ότι έχουν ανώτερες επικοινωνιακές δεξιότητες απαραίτητες για να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στους άλλους (π.χ. ενεργητική ακρόαση, διατύπωση καθαρών μηνυμάτων, αποτελεσματική επικοινωνία με άτομα που μπορεί να βρίσκονται σε διάφορες συναισθηματικές καταστάσεις), είχαν επίσης και μεγαλύτερη ικανότητα να μπουκ στην θέση του άλλου και να δείξουν ενδιαφέρον με ενσυναίσθηση, καθώς και υψηλότερα επίπεδα φαντασίας.

Ο Wilson έδειξε ότι καταδίκες των πατέρων προέβλεπαν καταδίκες των γιων. Από την άλλη πλευρά, στη μελέτη του Cambridge, η παραπτωματικότητα βρέθηκε να επικεντρώνεται σε μικρό αριθμό οικογενειών, με λιγότερο από 6% από αυτές να είναι υπεύθυνες για τις μισές εγκληματικές καταδίκες σε ένα σύνολο 400 οικογενειών. Και άλλες μελέτες συνηγορούν για συνέχεια της

παραπτωματικότητας από γενιά σε γενιά. Ωστόσο, το ερώτημα εάν η γενετική μεταβίβαση ή το γονεϊκό πρότυπο είναι η αιτία της εγκληματικής συμπεριφοράς δεν μπορεί να απαντηθεί ευθέως»

. «Οι συγκρίσεις μεταξύ οικογενειών παραπτωματιών και μη παραπτωματιών έχουν με συνέπεια καταδείξει την ύπαρξη αντίξοων συνθηκών στις οικογένειες των παραπτωματιών. Σε μία επισκόπηση οικογενειακών παραγόντων που σχετίζονται με προβλήματα νεανικής διαγωγής και είναι προβλεπτικοί παράγοντες γι' αυτά, η οποία έγινε από τους Loeber και Stouthamer Loeber, βρέθηκε ότι η ελλιπής γονεϊκή επιτήρηση, η ασταθής ή σκληρή γονεϊκή πειθαρχία, η γονεϊκή δυσαρμονία, η απόρριψη του παιδιού και η ελλιπής ενασχόληση με αυτό αποτελούν σημαντικούς προβλεπτικούς παράγοντες της παραπτωματικότητας». «Μελέτη που πραγματοποιήθηκε σε φυλακή των Ηνωμένων Πολιτειών αποκάλυψε ότι η οικογένεια επιδρά στις εγκληματικές ενέργειες με το να καλλιεργούν την πίεση των νεαρών μελών με το να παραβιάζουν τον νόμο. Περισσότερο από τα 2/3 των συνεντευξιζόμενων είχαν συγγενείς που ήταν φυλακισμένοι. Το 25% ήταν πατέρες και το 25% ήταν κάποιος αδελφός ή αδελφή» «Για να υπάρξει η πιθανότητα τέλεσης εγκληματικών πράξεων, πρέπει να υπάρξει ένας συνδυασμός φτώχειας, εγκληματικού παρελθόντος της ίδιας της οικογένειας και έλλειψης ελέγχου των γονέων προς το παιδί». Πρέπει, δηλαδή, να συμπέσουν ταυτόχρονα τρεις παράγοντες, προκειμένου να υπάρξει σοβαρή πιθανότητα να εκδηλώσει κάποιος ανήλικος παραβατική συμπεριφορά. Οι ανήλικοι με παραβατικό ιστορικό (π.χ. τέλεση κλοπών, πρόκληση επεισοδίων στα γήπεδα και φθοράς ξένης ιδιοκτησίας), παρουσιάζουν αντίστοιχα προβλήματα στην οικογένεια και το σχολείο, με αποτέλεσμα να καταφεύγουν σε παραβατικές ομάδες, προκειμένου να αναπληρώσουν εκεί την ανθρώπινη επικοινωνία και την αναγνώριση που τους λείπει (Μαγγανά 2008 σελ: 2 ).

### **Ομάδες συνομηλίκων**

Η οικογένεια, ως κοινωνικός θεσμός, υποβάλλεται συνεχώς σε σημαντικές αλλαγές. Η απουσία του πατέρα σε χαμηλά αμειβόμενες οικογένειες μπορεί να οδηγήσουν τα παιδιά και περισσότερο τα αγόρια, να αναζητήσουν αντρικά πρότυπα σε παραβατικές ομάδες που αποτελούνται από άτομα με κοινά

χαρακτηριστικά. «Οι ομάδες αυτές αντικαθιστούν την οικογένεια, προσδιορίζοντας δικούς τους αντρικούς ρόλους και συνεισφέρουν στην απόκτηση χαρακτηριστικών γνωρισμάτων όπως η βίαιη συμπεριφορά, η δύναμη, η ευερεθιστότητα και η ανησυχία» (Apel & Kaukinen 2008 σελ:37) .

«Η σπουδαιότητα της οικογενειακής ευημερίας αναγνωρίζεται ολοένα και περισσότερο στις μέρες μας. Η επιτυχία στο σχολείο εξαρτάται από το εάν οι γονείς έχουν την ικανότητα να παρέχουν ευκαιρίες στα παιδιά τους. Οι έφηβοι χαμηλά αμειβόμενων οικογενειών νιώθουν περιθωριοποιημένοι. Για την ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης και την βελτίωση της θέσης τους ίσως επιλέξουν την συμμετοχή σε παραβατικές ομάδες. Οι ομάδες αυτές παρέχουν ίσες ευκαιρίες στον καθένα, ευνοϊκή διάκριση εαυτού από το σχολείο και την οικογένεια, όπου τις θέσεις εξουσίας κατέχουν οι ενήλικοι».

«Οι παραβατικές παρέες των νέων σχολικής ηλικίας είναι σχετικά πολυμελείς και στελεχώνονται κυρίως με άτομα του ίδιου φύλου. Τα μέλη της παρέας προέρχονται κυρίως από το σχολείο, αλλά επίσης από τη γειτονιά, το χώρο εργασίας και τους τόπους νυκτερινής διασκέδασης (eleftheronima,Καθημερινή πολιτική εφημερίδα Κομοτηνής,2003 σελ:13). Στην παρέα μετέχουν συνήθως για να βρουν φίλους, χωρίς να έχουν συνήθως κάποιον αρχηγό ή ιεραρχική δομή, ώστε να μπορεί να γίνει λόγος για ‘συμμορίες ανηλίκων’».

«Οι έφηβοι παραβάτες επιδίδονται συχνά σε αντισυμβατικές ενέργειες, όπως αγορά, πώληση και χρήση ναρκωτικών ουσιών, πρόκληση ζημιών σε σχολικό χώρο, κλοπές σε κατάστημα, επεισόδια στο γήπεδο, συμπλοκές με τρίτους, φθορές ξένης ιδιοκτησίας, κλοπές χρήσης ή εξαρτημάτων μεταφορικού μέσου, απειλές κατά συνομηλίκων, διαρρήξεις κατοικιών και αυτοκινήτων, πώληση κλοπιμαίων κτλ.».

### **Οικονομικοί και Κοινωνικοί παράγοντες**

«Η παραβατική συμπεριφορά προέρχεται από τις αρνητικές συνέπειες της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, επηρεάζεται από την οικονομική κρίση, την πολιτική αστάθεια και την αδυναμία των ανώτερων θεσμών(συμπεριλαμβανομένου του Κράτους, του συστήματος εκπαίδευσης και βοήθειας και της οικογένειας). Η κοινωνικοοικονομική αστάθεια συχνά είναι

συνδεδεμένη με την συνεχή ανεργία και το χαμηλό εισόδημα των νέων, το οποίο μπορεί να αυξήσει την πιθανότητα εμπλοκής σε παραβατικές πράξεις»( ΟΗΕ 2003 σελ; 33).

### **Πολιτιστικοί παράγοντες**

«Η παραβατική συμπεριφορά προέρχεται επίσης από κοινωνικά κατεστημένα στα οποία τα αποδεκτά πρότυπα συμπεριφοράς έχουν ισοπεδωθεί. Κάτω από αυτές τις συνθήκες πολλοί από τους κοινά αποδεκτούς κανόνες που αποτρέπουν τα άτομα από μη αποδεκτές ενέργειες μπορεί να χάσουν την συνάφειά τους από κάποια μέλη της κοινωνίας. Ανταποκρίνονται στις τραυματικές και καταστροφικές αλλαγές της κοινωνικής πραγματικότητας με το να συμμετέχουν σε επαναστάσεις, παραβάσεις ή και ακόμα σε εγκληματικές πράξεις».

### **Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης**

Τέλος ένας σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει την ανάπτυξη παραβατικής συμπεριφοράς είναι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. «Η τηλεόραση και συγκεκριμένα οι ταινίες, έχουν προβάλει την ‘λατρεία των ηρώων’. Αυτό προάγει την δικαιοσύνη μέσα από την φυσική εξάλειψη των εχθρών. Πολλοί ερευνητές έχουν καταλήξει πως οι νέοι που παρακολουθούν ταινίες με βίαιες σκηνές τείνουν να αναπτύσσουν παραβατική συμπεριφορά. Αυτό είναι το χαρακτηριστικό αγοριών ηλικίας 8 έως 12 ετών, τα οποία είναι πιο επιρρεπή σε τέτοιες επιρροές» .

«Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης οδηγούν ένα άτομο στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς σε τρεις περιπτώσεις. Πρώτον, ταινίες που επιδεικνύουν βίαιες σκηνές συναρπάζουν του θεατές και η επιθετική ενέργεια μπορεί να μεταφερθεί στην καθημερινή ζωή, σπρώχνοντας το άτομο να απασχολείται με φυσικές διεργασίες στους δρόμους. Δεύτερον, η τηλεόραση μπορεί να περιγράφει βία που υφίσταται στην καθημερινότητά μας από την ίδια την οικογένεια. Ως αποτέλεσμα τα παιδιά να εκθέτονται στη χρήση βίας σε διαφορετικές περιπτώσεις. Τρίτον, η βία περιγράφεται από την τηλεόραση σαν φανταστική και έχει μια σουρεαλιστική ιδιότητα. Το αίμα από τις πληγές ρέει ελάχιστα, ο αληθινός πόνος και η αγωνία είναι ελάχιστα εμφανής και το αποτέλεσμα της παραβατικής συμπεριφοράς είναι μηδαμινό» (CRC Health Group 2008 σελ; 44).

## 4<sup>ο</sup> ΚΕΦΑΛΑΙΟ

### ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ

Το δυσκολότερο μέρος μιας ανασκόπησης που αναφέρεται στην αντικοινωνική συμπεριφορά των εφήβων είναι η αναφορά σε μεθόδους πρόληψης και αντιμετώπισης. Η ιδανική κατάσταση είναι η πρόληψη της συμπεριφοράς, αλλά όταν αυτή εκδηλώνεται είναι γεγονός που επείγει για γρήγορη και αποτελεσματική αντιμετώπιση. Κατ' αρχάς υπάρχει η ανάγκη ανάλυσης της μορφής της συμπεριφοράς και ο καθορισμός των αιτιών που συχνά είναι έργο χρονοβόρο και δυσχερές. Στη συνέχεια, η αντιμετώπιση μπορεί να περιλαμβάνει επειγόντως άμεσα μέτρα αντιμετώπισης αν η συμπεριφορά είναι επικίνδυνη για τον έφηβο ή άλλους ανθρώπους, μέτρα ατομικής υποστήριξης του εφήβου με συμβουλευτική παρέμβαση ή ψυχοθεραπεία ή άλλο είδος θεραπείας και τέλος μέτρα παρέμβασης στο περιβάλλον του εφήβου που όπως είδαμε συχνά είναι καθοριστικής σημασίας για την ανάπτυξη της συμπεριφοράς του. Οι λόγοι για τους οποίους δημιουργείται αυτή η κατάσταση πρέπει να αναζητηθεί στους από τον έφηβο σχετιζόμενους φορείς. Τον πρώτο λόγο έχουν βέβαια οι γονείς και οι καθηγητές, ενώ σε πιο δύσκολες καταστάσεις θα χρειασθεί ειδική υποστηρικτική ομάδα από ποικίλες επιστημονικές ειδικότητες (ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, ειδικοί παιδαγωγοί, γιατροί, ειδικοί σύμβουλοι) για καλύτερη αντιμετώπιση της αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Οι κληθέντες σύμβουλοι θα πρέπει να αφιερώσουν πολύ χρόνο στον έφηβο για να μπορέσουν να τον βοηθήσουν αποτελεσματικά, αν και το αποτέλεσμα δυστυχώς δεν είναι πάντα εξασφαλισμένο. Στόχος είναι να αποτραπεί η συνέχιση της αντικοινωνικής συμπεριφοράς χωρίς να χρησιμοποιηθούν αντιπαιδαγωγικές τιμωρητικές μέθοδοι απόρριψης (αποβολή, απομόνωση, σωματική και ψυχολογική βία) (Herbert, M., 1996, σελ. 228-281). Πολύ περισσότερο πρέπει να αποφευχθεί κατά το δυνατόν η παρέμβαση αστυνομικών κ.ά. αρχών και η υιοθέτηση ακραίων «λύσεων» εγκλεισμού σε ιδρύματα και φυλακές, γιατί αν η παραβατική αντικοινωνική συμπεριφορά του εφήβου αποτελεί εμπόδιο στην κοινωνικοποίησή του, οι παραπάνω μέθοδοι αποτελούν πλήρη και βίαιη διακοπή της. Θα προσπαθήσουμε να δώσουμε σύντομα τις αναγκαίες στρατηγικές αντιμετώπισης πρόληψης της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των εφήβων από την πολιτεία, την οικογένεια, το σχολείο και το εκπαιδευτικό σύστημα

γενικότερα (Connor, D., 2002, σελ. 302-391). Στη συνέχεια θα δούμε την αντιμετώπιση από την πλευρά του ειδικού συμβούλου, όσον αφορά τις επιδιώξεις της συμβουλευτικής παρέμβασης και τις βασικές τεχνικές που χρησιμοποιούνται και παράλληλα την δυνατότητα του εκπαιδευτικού να δρα ως σύμβουλος και να συμμετέχει δραστικά στην καθημερινή του επαφή με τους μαθητές και με την ενεργό παρέμβασή του στην αναμόρφωση του σχολικού κλίματος.

### **Αντιμετώπιση από το σχολείο**

Δείχθηκε με αρκετή λεπτομέρεια ότι η επιθετικότητα στο χώρο του σχολείου είναι πρόβλημα υπαρκτό και σημαντικό, που εκδηλώνεται κυρίως από τους μαθητές ως θύτες, με θύματα τους συμμαθητές τους, ή/και τους εκπαιδευτικούς και με καταστροφικές τάσεις για τη σχολική περιουσία, χωρίς να παραβλέπουμε και ανάλογη συμπεριφορά ενίοτε από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς προς τους μαθητές. Η βία στο σχολείο περιλαμβάνει αυταρχισμό, κοροϊδία, ταπείνωση, ψυχολογική και σωματική κακοποίηση, κλοπή αγαθών κ.λπ. αλλά είναι πρόβλημα επίσης συσχετιζόμενο και με τα περισσότερα είδη παραβατικής και γενικότερα αντικοινωνικής συμπεριφοράς των εφήβων και έξω από το σχολείο (Χηνάς, Π. και Χρυσοφίδης, Κ., 2000).



#### **Βελτίωση του ψυχολογικού κλίματος**

- Ενθάρρυνση διαπροσωπικής επικοινωνίας και συνεργασίας
- Επιβράβευση μικρών επιτυχιών
- Κανόνες συμπεριφοράς που υποστηρίζουν όλους τους μαθητές ψυχολογικά, χωρίς προκαταλήψεις και στερεότυπα (Ματσαγγούρας, Η., 2003, σελ. 171-212, Παπαστυλιανού, Α., 2001, σελ. 40-42)
- Αναμόρφωση μαθησιακής διαδικασίας με στόχο την ενεργό συμμετοχή (Herbert, M., 1996, σελ.220-227)
- Νέοι μέθοδοι διδασκαλίας ( ομαδοκεντρική, Project)
- Εξέταση σύγχρονων θεμάτων και κοινωνικών προβλημάτων
- Αξιολόγηση δε θα λαμβάνεται ως αμοιβή ή τιμωρία

Η ενεργός συμμετοχή των μαθητών σε όλες τις σχολικές διαδικασίες

### **Επαναπροσδιορισμός των διαπροσωπικών σχέσεων**

Η αντιμετώπιση προβληματικών καταστάσεων στο σχολείο δεν είναι υπόθεση λίγων ατόμων. Χρειάζεται συστηματική και δημιουργική συνεργασία όλων, διδασκόντων και λοιπού προσωπικού του σχολείου, γονέων, τοπικών φορέων και συλλόγων για τη βελτίωση των διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ τους. Έτσι θα επιτευχθεί συνεργατικό κλίμα ανάμεσα τους, που είναι απαραίτητο για την από κοινού αντιμετώπιση των προβλημάτων. Θα γίνει επίσης δυνατή η εξέταση των εξωσχολικών παραγόντων που πιθανόν συνετέλεσαν στην εκδήλωση της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς και θα μελετηθούν τρόποι παρέμβασης για την αποφυγή της υποτροπής.

### **Διευθέτηση του σχολικού χώρου**

Ο σχολικός χώρος πρέπει να δημιουργεί αίσθημα ασφάλειας και φροντίδας στους μαθητές. Γι' αυτό είναι απαραίτητη η περιποίηση, η καθαριότητα και η βελτίωση της αισθητικής του και η επίβλεψή του. Το μέγεθος των σχολικών κτιρίων να είναι ανάλογο με τον αριθμό των μαθητών και να περιλαμβάνει επαρκείς αύλειους χώρους και χώρους άθλησης, βιβλιοθήκη, αμφιθέατρο για εκδηλώσεις, ευρύχωρες τάξεις και ασφαλείς βοηθητικούς χώρους.

### **Ανάπτυξη ή ενεργοποίηση προστατευτικών παραγόντων**

Προστατευτικοί παράγοντες είναι οι συνθήκες ή οι επιδράσεις που μετριάζουν τον αρνητικό ρόλο των παραγόντων κινδύνου για ανάπτυξη επιθετικότητας και είναι υποχρέωση του σχολείου να τους προωθεί. Αυτοί περιλαμβάνουν ευκαιρίες για ποικίλη δραστηριοποίηση (αθλητική, πολιτιστική, ψυχαγωγική κ.ά.), ανάπτυξη δεξιοτήτων (επικοινωνία, ομαδικότητα, ικανότητες διαλόγου και διαπραγμάτευσης για επίλυση προβλημάτων κ.ά.), αναγνώριση και ενθάρρυνση ακόμη και για μικρές επιτυχίες, αποδοχή και παροχή φροντίδας και ασφάλειας (Χηνάς, Π. και Χρυσυφίδης, Κ., 2000, σελ. 16-20, 21, 24-30).

### **Παιδαγωγική αντιμετώπιση διαταρακτικής συμπεριφοράς**

Η διαδικασία συνοπτικά περιλαμβάνει:

- Τον προσδιορισμό του προβλήματος από κοινού με τον εκπαιδευτικό, την κρίση για την αναγκαιότητα της παρέμβασης και την διατύπωση των διαδικαστικών κανόνων της διαδικασίας.

- Την αποστασιοποίηση των ατόμων από το πρόβλημα και τον διαχωρισμό των πραγματικών ζητημάτων αντιπαράθεσης από τα ζητήματα διαπροσωπικών σχέσεων.
- Τον εντοπισμό των διαφορετικών απόψεων με ενεργό ακρόαση του καθενός από τους εμπλεκόμενους.
- Τον εντοπισμό των πραγματικών κινήτρων, αναγκών και συμφερόντων που οδηγούν στη σύγκρουση.
- Την αναζήτηση εναλλακτικών επιλογών που να αποτελούν λύσεις και ικανοποιούν τα συμφέροντα όλων.
- Την αξιολόγηση των εναλλακτικών αυτών επιλογών με βάση αντικειμενικά κριτήρια.
- Την αναζήτηση συμφωνίας που στην ιδανική περίπτωση θα προτείνεται από τους μαθητές και όχι από τον εκπαιδευτικό (Ματσαγγούρας, Η., 2003, σελ. 366-377).

### Αντιμετώπιση από την πολιτεία

#### Αρωγή προς το σχολείο

Το σχολείο θα πρέπει να έχει σε όλα τα παραπάνω ουσιαστική αρωγή την Πολιτεία, που μέσω του Υπουργείου Παιδείας και πολυάριθμων σχετιζόμενων υπηρεσιών και εποπτευομένων φορέων επηρεάζει σημαντικά τη δομή και λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος. Ο σχεδιασμός της εκπαιδευτικής πολιτικής και των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών από το Υπουργείο Παιδείας και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, σε συνεργασία με ειδικούς της ψυχικής υγείας και άλλους επιστήμονες (π.χ. σχολικούς ψυχολόγους, κοινωνιολόγους της εκπαίδευσης), είναι η βάση για την ομαλή λειτουργία των σχολείων και επιδρά στη διαμόρφωση του σχολικού κλίματος και της συνολικής μαθησιακής διαδικασίας (Πετρόπουλος, Ν., Παπαστυλιανού, Α., 2001, σελ. 179-180). Κύριος στόχος θα πρέπει να είναι η ισορροπημένη κατανομή των διδακτικών ωρών, της διδακτέας ύλης και των πολιτιστικών και αθλητικών δραστηριοτήτων με βάση τις δυνατότητες των μαθητών κατά τάξη και ηλικία στα πλαίσια των πραγματικών κοινωνικο-οικονομικών αναγκών της χώρας. Θα πρέπει επίσης να δίνονται κατευθύνσεις για παροχή διευκολύνσεων για την ανάπτυξη των νοητικών,



καλλιτεχνικών, αθλητικών κ.ά. δεξιοτήτων των μαθητών χωρίς να επιβάλλεται η αποστήθιση στείρων πληροφοριών και γνώσεων. Επίσης θα πρέπει να ενθαρρύνονται οι αλλαγές στα πρότυπα διδασκαλίας που επικρατούν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και να δίνονται ειδικές οδηγίες για την ανάπτυξη σύγχρονων μεθόδων διδασκαλίας μέσα από καινοτόμο και σύγχρονο διδακτικό υλικό, με ευρεία χρήση των νέων τεχνολογιών. Για την αποτελεσματικότερη υποστήριξη των μαθητών και μείωση των υφιστάμενων κοινωνικο-πολιτιστικών διαφορών χρειάζεται φροντίδα από την πολιτεία για απάλειψη των διαφορών μεταξύ των σχολείων λόγω της περιοχής εγκατάστασής τους. Σημαντική βοήθεια θα πρόσφερε η απασχόληση ειδικών επιστημόνων για υποστήριξη όλων των μαθητών ανάλογα με τις ιδιαιτερότητές τους (παιδοψυχίατροι, ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, λογοπαιδικοί, ειδικοί παιδαγωγοί, κοινωνιολόγοι) τουλάχιστον σε επίπεδο Διευθύνσεων Εκπαίδευσης ή σε μεγάλα συγκροτήματα σχολείων. Η σύνδεση με την οικογένεια και την τοπική κοινωνία, η ενημέρωση και η έγκαιρη παρέμβαση σε θέματα ψυχικής και σωματικής υγείας των μαθητών, η διάγνωση μαθησιακών διαταραχών αναγκών θα βοηθήσει στην έγκαιρη αντιμετώπιση ποικίλων αιτίων και παραγόντων ανάπτυξης αντικοινωνικής συμπεριφοράς.

#### Αρωγή προς τους εκπαιδευτικούς

Οι εκπαιδευτικοί είναι οι πρώτοι που θα βρεθούν αντιμέτωποι με τη νεανική επιθετικότητα και τις βίαιες συμπεριφορές και θα πρέπει να εφαρμόσουν όλα τα παραπάνω μέτρα αντιμετώπισης και πρόληψης. Για τον λόγο η Πολιτεία πρέπει να είναι αρωγός τους σε όλη την επαγγελματική τους πορεία και διαθέτει πολλούς τρόπους υποστήριξής τους (Παπαστυλιανού, Α., 2001, σελ. 182-186).

Μεταξύ των κυριότερων από αυτούς είναι:

- Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών (με σεμινάρια, συνέδρια, μετεκπαιδεύσεις) για τα ψυχολογικά προβλήματα των εφήβων, για θέματα διαχείρισης κρίσεων και πρόληψης και αντιμετώπισης της αντικοινωνικής συμπεριφοράς σε όλες τις μορφές της. Σεμινάρια και βιωματικές ασκήσεις αυτογνωσίας, λήψης αποφάσεων, συμβουλευτικής και ανάπτυξης εαυτού βοηθούν τους εκπαιδευτικούς

για την προσωπική τους ολοκλήρωση που αναμφισβήτητα βοηθάει στο σημαντικό έργο τους της συμβουλευτικής υποστήριξης των μαθητών.

- Η επιμόρφωση σε θέματα επαγγελματικού προσανατολισμού των μαθητών.
- Η επιμόρφωση των υπαλλήλων διοίκησης της εκπαίδευσης όλων των βαθμίδων για τα προβλήματα του εκπαιδευτικού συστήματος, με σκοπό την ευαισθητοποίησή τους για την παροχή υποστήριξης στους εκπαιδευτικούς και στις σχολικές μονάδες γενικότερα, όταν χρειάζεται και ακόμη περισσότερο όταν ζητείται επί πραγματικών προβληματικών καταστάσεων.
- Η δυνατότητα συνεργασίας σε τακτική βάση με σχολικούς ψυχολόγους ή άλλους ειδικούς επιστήμονες και φορείς ψυχικής υγείας αλλά και η δυνατότητα παροχής έκτακτης βοήθειας για το χειρισμό δύσκολων περιπτώσεων ακραίων συμπεριφορών μαθητών.
- Η βελτίωση των αποδοχών των εκπαιδευτικών και των συνθηκών εργασίας τους συμβάλλουν στην ανάπτυξη του θετικού κλίματος δημιουργικότητας και συνεργατικότητας στο σχολείο.

Η παροχή δυνατοτήτων και κινήτρων για τη διασύνδεση του σχολείου με την τοπική κοινωνία και τους αρμόδιους πολιτιστικούς, αθλητικούς, επαγγελματικούς φορείς που θα συμβάλλουν στην ολοκληρωμένη ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των μαθητών. Μια τέτοια πολύπλευρη αναδιαμόρφωση του σχολικού συστήματος και της λειτουργίας του θα εξασφαλίσει τις προϋποθέσεις εκείνες που απαιτούνται, ώστε το σχολείο να είναι για όλους τους εφήβους ένα μέσο ολοκληρωμένης και ισόρροπης ανάπτυξης, με ανάπτυξη προστατευτικών παραγόντων και δεξιοτήτων, που συμβάλλουν στην αποφυγή προβλημάτων συμπεριφοράς και προάγουν την ομαλή κοινωνικοποίησή τους.

#### Διάφορα μέτρα πρόληψης

Οι ευθύνες της Πολιτείας βέβαια δεν εξαντλούνται στην πρόληψη μέσα από μέτρα εκπαιδευτικής πολιτικής. Σημαντικά θέματα, όπως η χρήση ουσιών, η ασφάλεια στην οδήγηση, η εφαρμογή κανόνων υγιεινής σε κέντρα όπου συχνάζουν νέοι άνθρωποι, η λήψη μέτρων για τα θέματα που προβάλλονται από τα Μ.Μ.Ε. (βία,

πορνεία, σεξ) και γενικά η επιτήρηση των δημόσιων χώρων, αθλητικών εγκαταστάσεων, πολιτιστικών εκδηλώσεων απαιτούν ρυθμίσεις και μέτρα που συναποφασίζονται με άλλα Υπουργεία ( π.χ. Υγείας, Δικαιοσύνης, Ανάπτυξης, Δημόσιας Τάξης) και έχουν στόχο την προστασία των παιδιών και εφήβων από την έκθεση σε κινδύνους (Πετρόπουλος, Ν., Παπαστυλιανού, Α., 2001, σελ. 190-193) .

#### **Παροχή υποστηρικτικού συμβουλευτικού υλικού**

Χρήσιμη είναι η ευρεία κυκλοφορία συμβουλευτικού υλικού με τη μορφή εντύπων, τηλεοπτικών προγραμμάτων, δικτυακών ιστοσελίδων από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, το Υπουργείο Παιδείας, τους φορείς αντιμετώπισης ναρκωτικών και τις υπηρεσίες ψυχικής και σωματικής υγείας. Το υλικό αυτό θα απευθύνεται προς μαθητές, γονείς και εκπαιδευτικούς και θα περιλαμβάνει αποτελέσματα ερευνών για τους παράγοντες ανάπτυξης αντικοινωνικής συμπεριφοράς στους εφήβους και για τους ενδεικνυόμενους τρόπους αντιμετώπισής της. Θα πρέπει να αναγράφονται επίσης στα έντυπα τα τηλέφωνα και οι διευθύνσεις υποστηρικτικών φορέων ώστε να αναζητείται βοήθεια από τους ενδιαφερομένους το συντομότερο, όταν χρειασθεί. Σχετικό διδακτικό υλικό θα πρέπει να χρησιμοποιείται και στα σχολεία σε μαθήματα αγωγής υγείας, να παρουσιάζεται σε ειδικές εκδηλώσεις ή να αποτελεί υλικό εκπόνησης εργασιών από τους μαθητές.

#### **Παρέμβαση στην κοινότητα**

Η κοινότητα αποτελεί τον οικείο χώρο δράσης του εφήβου και επομένως μέσα στο πλαίσιο αυτό μπορούν να αναπτυχθούν προγράμματα και φορείς ενημέρωσης, πρόληψης και παρέμβασης, με στόχο τη βελτίωση των σχέσεων και της επικοινωνίας εφήβων - οικογένειας - σχολείου σε όλα τα επίπεδα. Η Πολιτεία με την αρωγή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης θα πρέπει να συνδράμει στη δημιουργία:

- Κέντρων Νεότητας των Δήμων και Κοινοτήτων όπου οι νέοι θα μπορούν να διασκεδάσουν αλλά και να βρουν πληροφορίες για οικολογικά θέματα, προβλήματα βίας, ψυχική και σωματική υγεία.
- Βιβλιοθηκών με ελεύθερη πρόσβαση που να λειτουργούν και εκτός του σχολικού ωραρίου.

- Συμβουλευτικών Σταθμών για εφήβους και τηλεφωνικών κέντρων ψυχολογικής υποστήριξης.
- Ιατροπαιδαγωγικών Κέντρων με δυνατότητα παροχής υπηρεσιών προς τα σχολεία.
- Χώρων άθλησης, γιατί ο αθλητισμός αποτελεί δημιουργική διέξοδο της ενεργητικότητας των εφήβων και παράγοντα αποφυγής της αντικοινωνικής συμπεριφοράς.
- Πολιτιστικών Κέντρων δημιουργικής απασχόλησης (π.χ. διδασκαλίας θεάτρου, μουσικής, ζωγραφικής) που θα διοργανώνουν εκδηλώσεις έκφρασης της δημιουργικότητας των εφήβων και που θα συμβάλλουν στη βελτίωση της αυτοεκτίμησής τους και στην βελτίωση της επικοινωνίας τους μεταξύ τους και με άλλους ανθρώπους.
- Σχολών γονέων, (που ήδη λειτουργούν με πρωτοβουλία ορισμένων Δήμων και Κοινοτήτων) για στήριξη της οικογένειας και ευαισθητοποίηση των γονέων σε θέματα διαχείρισης προβλημάτων, ανατροφής των παιδιών και επικοινωνίας. Η κοινότητα είναι ο χώρος κοινωνικοποίησης των εφήβων έξω από το σχολείο και πρέπει να είναι δομημένη έτσι ώστε να αποτελεί χώρο όπου οι έφηβοι θα νιώθουν ασφάλεια και φροντίδα, όπου θα μπορούν να ολοκληρώνονται ως προσωπικότητες χωρίς εμπόδια και κινδύνους στην πορεία τους προς την ενηλικίωση (Πετρόπουλος, Ν., Παπαστυλιανού, Α., 2001, σελ. 187-188, Herbert, M., 1996, σελ. 331-339).

#### **Αντιμετώπιση από τους γονείς**

Οι γονείς πρέπει να είναι προετοιμασμένοι για την αντιμετώπιση σκληρών και δύσκολων καταστάσεων κατά τη διάρκεια της εφηβείας των παιδιών τους. Ανάλογα και με τις πνευματικές, επαγγελματικές και άλλες ικανότητές τους, θα πρέπει αφενός να είναι έτοιμοι κατ' αρχάς να αποδεχθούν χωρίς όρους τους εφήβους χωρίς να τους απορρίπτουν και αφετέρου να είναι έτοιμοι να αλλάξουν και οι ίδιοι δραστικά τη μέχρι τότε συμπεριφορά τους, που μπορεί να εμπεριέχει και κάποια στοιχεία ένοχα ή και καταλυτικά για τη δημιουργία της τάσης για αντικοινωνική συμπεριφορά των παιδιών τους (Μόττη-Στεφανίδη, Φ. και Τσέργας, Ν., 2000, σελ. 17-18, Herbert, M., 1996, σελ. 79-83 και 120-124, Herbert, M., 1996, σελ. 79-83 και 120-124). Πράγματι, ο τρόπος ανατροφής των παιδιών, όπως

αναλύθηκε παραπάνω, επιδρά στην εμφάνιση αντικοινωνικής συμπεριφοράς των παιδιών και εφήβων. Η έλλειψη αποδοχής, αγάπης και φροντίδας οδηγεί αργότερα τους εφήβους στην αναζήτηση κοινωνικής στήριξης σε παραβατικές ομάδες συνομηλίκων, εκδηλώνουν επιθετικότητα, κάνουν χρήση ουσιών ή εμφανίζουν κοινωνική απόσυρση και κατάθλιψη.

«Παιδιά που έχουν απορριφθεί από γονείς τους, που μεγαλώνουν σε σπίτια όπου λαμβάνουν χώρα συγκρούσεις, ή δεν εποπτεύονται με επάρκεια, βρίσκονται σε μεγάλο ποσοστό διακινδύνευσης να γίνουν ανήλικοι παραβάτες. Τα εγκλήματα των ανηλίκων έχουν σχέση με το «ποσό του χρόνου», κατά το οποίο δεν εποπτεύεται και κατά κοινή ομολογία ο χρόνος αυτός είναι γεμάτος, με ακατάλληλες δραστηριότητες και επαφές με αποκλίνοντα άτομα. Οι ανήλικοι παραβάτες συνήθως ζουν σε σπίτια και σε κοινωνικό περιβάλλον, απ' όπου απουσιάζει η γονική φροντίδα, οι γονείς και τα σπίτια κρίνονται ακατάλληλα να μεγαλώσουν τα παιδιά τους και ο κοινωνικός περίγυρος μοιάζει με «θερμοκήπιο ανηθικότητας».» (Κερεντζής, 2010)

Πρέπει να παραδεχτούμε ότι οι γονείς δεν είναι πάντα τόσο εύκολο να κατανοήσουν και να δεχθούν μια τέτοια κατάσταση στο παιδί τους, πολύ δε περισσότερο να συνειδητοποιήσουν τις δικές τους ευθύνες. Είναι όμως πραγματικότητα το εκ πρώτης όψεως παράδοξο, αλλά και αναπόφευκτο συμπέρασμα, ότι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος αντιμετώπισης της παραβατικής συμπεριφοράς των παιδιών και εφήβων είναι να ασχολούνται οι γονείς περισσότερο με τη δική τους συμπεριφορά για να γίνουν καλύτεροι, παρά με την ίδια την αγωγή των παιδιών. Χρειάζεται μια πλήρη αναθεώρηση της σχέσης γονέων – παιδιών από μικρή ηλικία, αλλά και στενή επαφή, προσωπική επικοινωνία και παροχή φροντίδας και αγάπης και στην εφηβεία, πολύ περισσότερο μετά την εκδήλωση μιας μορφής παραβατικής συμπεριφοράς.

«Ο τρόπος με τον οποίο μεγαλώνουν τα παιδιά τους οι γονείς, αποτελεί πλέον ένα βασικό θέμα που απασχολεί τους επαγγελματίες ολοένα και περισσότερο. Υπάρχει ένα ολοένα και πιο αυξανόμενο ενδιαφέρον για τον ορισμό της επιτυχημένης γονεϊκής λειτουργίας. Οι McGroder και Hyra αναφέρουν ότι, τα παιδιά επηρεάζονται, από το ποιοι είναι οι γονείς τους (π.χ. ως προς το φύλλο, την ηλικία,

την καταγωγή/εθνικότητα, τη νοημοσύνη, την εκπαίδευση, την ιδιοσυγκρασία), από το τι γνωρίζουν οι γονείς τους (π.χ. σχετικά με την ανάπτυξη και τη συμπεριφορά του παιδιού), και από το τι πιστεύουν οι γονείς τους (π.χ. στάσεις σχετικά με τη διαπαιδαγώγηση). Ακόμη συμπληρώνουν ότι, τα παιδιά ενδιαφέρονται για το καθετί που εκτιμούν οι γονείς τους (π.χ. εκπαίδευση, επίδοση, υπακοή, διαπροσωπικές σχέσεις), για το τι προσδοκούν οι γονείς από το παιδί (π.χ. ηλικιακά ή αναπτυξιακά κατάλληλες πεποιθήσεις για τη συμπεριφορά, πεποιθήσεις για την επίδοση του παιδιού) και για το τι τελικά κάνουν οι γονείς τους (π.χ. οι πράξεις και το στυλ τους)». (Λ. Κωνσταντινίδης, Π. Γκόγκα, Γ. Σίμος, Β. Μαυρέας, 2012)

## **4.2. Μέθοδοι αντιμετώπισης**

### **Ο ρόλος του σύμβουλου**

Ο σύμβουλος δεν εμφανίζεται ως καθοδηγητής, ως ο ειδικός που αναλαμβάνει το πρόβλημα, προτείνει συγκεκριμένους τρόπους επίλυσης και υπαγορεύει «ενδεδειγμένες συμπεριφορές» στον εκπαιδευτικό, αλλά αντιλαμβάνεται το ρόλο του ως αρωγό του εκπαιδευτικού. Θεωρεί «ειδικό» τον εκπαιδευτικό για την επίλυση του όποιου προβλήματός του και κατά συνέπεια, εκείνος θα επεξεργαστεί τη λύση του, ώστε να οδηγηθεί σε επιθυμητά αποτελέσματα. Ο εκπαιδευτικός θα αξιοποιήσει από το σύμβουλο και τη συμβουλευτική τα στοιχεία εκείνα που του είναι χρήσιμα και βοηθητικά (Μαλικιώση-Λουίζου, Μ., (1999), Συμβουλευτική Ψυχολογία, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα). Έτσι, η σχέση συμβούλου και εκπαιδευτικού παραμένει ισότιμη και η έννοια «συμβουλευτική» αποκτά την πραγματική της διάσταση, όπως αυτή καταδεικνύεται και από την ετυμολογία της λέξης σύμφωνα με την αρχαία ελληνική σημασία: Συν-βουλεύομαι σημαίνει σκέπτομαι μαζί με κάποιον, δίπλα του και όχι καθοδηγώ μέσα σε ένα ιεραρχημένο πλαίσιο. Αυτή η αντίληψη για το βοηθητικό ρόλο του συμβούλου έχει σε πρακτικό επίπεδο καλύτερα αποτελέσματα. Η προσέγγιση του προβλήματος και οι τρόποι αντιμετώπισής του συνάδουν με την προσωπικότητα του εκπαιδευτικού, τις δεξιότητές του, τις γενικότερες αντιλήψεις του και κυρίως με τον τρόπο που αντιλαμβάνεται ο ίδιος το ρόλο του. Σε ένα τέτοιο επίπεδο διεύρυνσης της

αντίληψης και, κατά συνέπεια, διαφοροποίησης της προσέγγισης μπορεί να βοηθήσει ο σύμβουλος. Επίσης, ο σύμβουλος, επειδή δεν αποτελεί μέρος του προβλήματος, μπορεί να δείξει στον εκπαιδευτικό μια διαφορετική οπτική γωνία μια «άλλη ματιά» και ένα διαφορετικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα τοποθετήσει το ρόλο του, τη σχέση του με το μαθητή και να προσεγγίσει αλλιώς το πρόβλημα. Ό,τι δηλαδή ονομάζουμε αναπλαισίωση ρόλων, σχέσεων και προβλημάτων που ανακύπτουν απ' αυτές. Με τον όρο αναπλαισίωση δεν εννοούμε ακύρωση κάθε προηγούμενης αντίληψης των πραγμάτων, αλλά τοποθέτηση ρόλων, σχέσεων και προβλημάτων σε ένα άλλο, συνήθως ευρύτερο συναισθηματικό και αντιληπτικό πλαίσιο, το οποίο μας δίνει τη δυνατότητα να αποδώσουμε διαφορετικό νόημα και σημασία στα πράγματα και συνεπώς να τα αξιολογήσουμε καλύτερα.

## 5<sup>ο</sup> ΚΕΦΑΛΑΙΟ

### ΕΡΕΥΝΑ

#### 5.1 Συνοπτική εικόνα της έρευνας

Το ενδιαφέρον της έρευνας εστιάζεται στο σχολικό περιβάλλον, ιδιαίτερα στις απόψεις, και στάσεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με την παραβατική συμπεριφορά των μαθητών. Με οδηγό το σκοπό και τους στόχους της έρευνας καθορίστηκαν η μεθοδολογία και ο σχεδιασμός της, έγινε αξιολόγηση των δεδομένων, εξαγωγή του πλάνου έρευνας.

**Φάση πρώτη:** Προετοιμασία-εκπόνηση έρευνας

Αναγνωρίσαμε τους σκοπούς και τους στόχους της έρευνας

**Φάση δεύτερη:** Αξιολόγηση δεδομένων

Εντοπίσαμε και ιεραρχήσαμε τα δεδομένα και τους περιορισμούς της έρευνας

**Φάση τρίτη:** Πλάνο έρευνας

Λαμβάνοντας υπόψιν τα δεδομένα και τους περιορισμούς φτιάξαμε το πλάνο της έρευνας.

**Φάση τέταρτη:** Εξαγωγή συμπερασμάτων

**Φάση πέμπτη:** Παρουσίαση της τελικής μελέτης (Cohen, Manion, Morrison, 2008)

#### 5.1.1 Ερευνητική περιοχή – Χρόνος διεξαγωγής της έρευνας

Η συλλογή δεδομένων διήρκεσε από το μήνα Δεκέμβριο του 2015 έως και το μήνα Ιανουάριο του 2016 στην περιοχή του Νομού Αχαΐας. Τα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν Εκπαιδευτικοί της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, που υπηρετούσαν σε σχολεία (Γυμνάσια ή Λύκεια) του Νομού Αχαΐας και κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτηματολόγιο ηλεκτρονικής μορφής που αποτελούνταν από 17 ερωτήσεις.



### 5.1.2 Συλλογή δεδομένων

Για τη συλλογή των πληροφοριών, επιλέχθηκε ως καταλληλότερο εργαλείο ένα ερωτηματολόγιο. Τα ερωτηματολόγια συνιστούν ένα αποτελεσματικό εργαλείο, με τη χρήση του οποίου μπορούν να συλλεχθούν εύκολα πληροφορίες από ένα σχετικά μεγάλο αριθμό ατόμων σε σύντομο χρονικό διάστημα και με χαμηλό οικονομικό κόστος (Gillham, 2000) . Επίσης, τα ερωτηματολόγια επιτρέπουν την ανωνυμία η οποία μπορεί να αυξήσει σημαντικά τον βαθμό ανταπόκρισης και προθυμίας για συμμετοχή (Oppenheim, 1992).

### 5.1.3 Κριτήρια εισαγωγής και αποκλεισμού δεδομένων

Κριτήρια εισαγωγής στην έρευνά μας ήταν:

- Ο Νομός που απευθυνθήκαμε
- Η ιδιότητα του ερωτώμενου

Κριτήρια αποκλεισμού ήταν

- Να είναι εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης
- Να υπηρετεί σε σχολείο του Νομού Αχαΐας

### 5.1.4 Ζητήματα δεοντολογίας και ηθικής

Η έρευνα διεξήχθη με σεβασμό στην επιστημονική αλήθεια, στην ακαδημαϊκή ελευθερία, στη ζωή, τη φύση και το περιβάλλον, στη βιολογική και πνευματική ακεραιότητα του ανθρώπου, στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, την πνευματική ιδιοκτησία και στα προσωπικά δεδομένα. Κατά την έρευνα πρέπει να αποφεύγθηκε κάθε δυσμενής διάκριση πολιτών κατά την εθνότητα, τη φυλή, την εθνική καταγωγή, τη γλώσσα, το φύλο, τη θρησκεία, την ιδιωτική ζωή, τη σωματική ικανότητα ή την κοινωνικοοικονομική κατάσταση. (rc.uowm.gr)

Διασφαλίστηκε για τα υποκείμενα που συμμετείχαν στην έρευνα το δικαίωμα της πλήρους διαφάνειας, της συνειδητής απόφασης και το δικαίωμα για ιδιωτικότητα, ανωνυμία και εμπιστευτικότητα. Επιπλέον, χρησιμοποιήθηκε ως μέθοδος η πληροφορημένη συγκατάθεση όπου τα υποκείμενα ενημερώνονταν με πληρότητα

για την φύση της έρευνας, το φορέα και τους σκοπούς της, ώστε να είναι ικανά να την κατανοήσουν και ελεύθερα να μπορέσουν να συμμετάσχουν.

### **5.1.5 Κωδικοποίηση και στατιστική ανάλυση**

Κάθε πιθανή απάντηση σε μία ερώτηση κωδικοποιήθηκε με ένα ακέραιο αριθμό ανάλογα με τον αριθμό των δυνατών απαντήσεων. Έπειτα τα δεδομένα εισήχθησαν στον ηλεκτρονικό υπολογιστή σε μεταβλητές που η κάθε μία αντιπροσώπευε μία ερώτηση.

### **5.1.6 Χρησιμότητα έρευνας**

Η αποκλίνουσα - παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων είναι μια από τις προκλήσεις με τις οποίες η σύγχρονη κοινωνία έρχεται αντιμέτωπη. Ο Mayer (1995) σε σχετική μελέτη του επιβεβαιώνει τη δραματική αύξηση. Οι διαρκώς αυξανόμενες ανεξιχνίαστες υποθέσεις, όπου παιδιά καταγράφονται ως δράστες και θύματα καθιστούν αναγκαία τη διερεύνηση της φύσης του προβλήματος και των παραμέτρων που σχετίζονται με αυτό.

Υπό αυτές τις συνθήκες, η χρησιμότητα της έρευνας έγκειται στην ανάγκη να διερευνήσουμε τις απόψεις και να βελτιώσουμε τις γνώσεις σχετικά με το φαινόμενο αυτό. Η παρούσα έρευνα ελπίζουμε να συνεισφέρει στην παραπάνω επιδίωξη, εξετάζοντας ένα μικρό μέρος της εκπαιδευτικής κοινότητας του Ν. Αχαΐας.

Η χρησιμότητα της έρευνας προκύπτει από τη δυνατότητα αφόρμησης των συμπερασμάτων της στο σχεδιασμό και την οργάνωση μιας διεπιστημονικής συνεργασίας για την πρόληψη και αντιμετώπιση των προβλημάτων συμπεριφοράς στην εφηβική ηλικία οι οποίες κρίνονται αναγκαίες.

## 5.2 Υλοποίηση ερευνητικής διαδικασίας

### 5.2.1 Μεθοδολογία έρευνας

Στη συνέχεια ακολουθεί μια περιγραφή της ερευνητικής περιοχής καθώς και του δείγματος που επιλέχθηκε για την εκπόνηση της παραπάνω ερευνητικής μελέτης. Έπειτα, περιγράφεται το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή των δεδομένων καθώς και η διαδικασία διεξαγωγής της έρευνας.

### 5.2.2 Είδος έρευνας

Για την συγκέντρωση των ερευνητικών δεδομένων επιλέγεται η ποσοτική έρευνα (Cohen et al, 2008). Στην ποσοτική έρευνα τα ποσοτικά στοιχεία είναι πιο αποτελεσματικά για τον έλεγχο των ερευνητικών υποθέσεων και τη συμβολή στη δημιουργία στατιστικών μοντέλων. Ο ερευνητής ο οποίος είναι αποστασιοποιημένος παραμένει αντικειμενικός. Επιπλέον, η ποσοτική έρευνα διευκολύνει στην εύκολη, γρήγορη και με χαμηλό κόστος συλλογή στοιχείων.

Στην ποσοτική έρευνα τα δεδομένα οφείλουν να μπορούν να τυποποιηθούν και να μετρηθούν έτσι ώστε οι μεταβλητές να μπορούν να λάβουν αριθμητική τιμή. Τα δεδομένα υποβάλλονται σε στατιστικές αναλύσεις. Εκείνο, δε, που επιδιώκεται εντέλει είναι ο έλεγχος των προ διατυπωμένων ερευνητικών υποθέσεων που έχουν να κάνουν με θεωρητικές έννοιες που προσδιορίζονται εμπειρικά με κατάλληλους δείκτες υπό μορφή ερωτήσεων.

### 5.2.3 Σκοπός έρευνας

Κύριος σκοπός της ερευνητικής μελέτης ήταν: «η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Ν. Αχαΐας για την παραβατικότητα των εφήβων μαθητών». Για την επίτευξη του παραπάνω κύριου σκοπού μελετήθηκαν ορισμένες παράμετροι, όπως: α) οι μορφές παραβατικότητας β) οι παράγοντες που επιδρούν στην παραβατικότητα γ) η αποτελεσματικότητα των πρακτικών άσκησης πειθαρχίας που χρησιμοποιούνται από τους εκπαιδευτικούς ως ανάγκη απέναντι στην σχολική παραβατικότητα και δ) οι τρόποι αντιμετώπισης του φαινομένου.

## Στόχοι έρευνας – ερευνητικές υποθέσεις

Οι επιμέρους στόχοι της ερευνητικής μελέτης ήταν:

- ◆ Να καταγραφούν αντικειμενικά οι παραβατικές συμπεριφορές που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί στα σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Ν. Αχαΐας και η συχνότητα αυτών.
- ◆ Να μελετηθεί σε ποιο βαθμό κάθε ένας από τους κοινωνικούς και ατομικούς παράγοντες πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι επιδρά στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς.
- ◆ Να διερευνηθεί η άποψη των εκπαιδευτικών σχετικά με την αποτελεσματικότητα των μεθόδων, των στρατηγικών, των τεχνικών - πρακτικών άσκησης και πειθαρχίας που εφαρμόζουν οι εκπαιδευτικοί κατά την αντιμετώπιση των τύπων μη επιθυμητής, αποκλίνουσας ή και παραβατικής συμπεριφοράς καθώς και κρίσεων συμπεριφοράς στην καθημερινή τους απασχόληση στα σχολεία.
- ◆ Να διαπιστωθούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών στην καθημερινή τους απασχόληση στα σχολεία, όσον αφορά την αποτελεσματική αντιμετώπιση αποκλινουσών συμπεριφορών από την πλευρά του σχολείου και από αυτή της οικογένειας.

Σύμφωνα με τους παραπάνω στόχους μας, την επισκόπηση της βιβλιογραφίας και σχετικές έρευνες που έχουν γίνει, καταλήξαμε στη διατύπωση των ακόλουθων ερευνητικών υποθέσεων:

- Οι κυριότερες μορφές παραβατικής συμπεριφοράς που έχουν παρατηρηθεί είναι η λεκτική, η σωματική βία και η αντίσταση στην εξουσία.
- Οι συμπεριφορές που παρατηρούνται συχνά είναι η λεκτική βία και η σωματική ενώ οι συμπεριφορές που παρατηρούνται σπάνια ή ποτέ είναι η συμπλοκή συμμοριών, οι ένοπλες συγκρούσεις και η εγκληματική πράξη.
- Οι κοινωνικοί παράγοντες επιδρούν πολύ στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς ενώ οι ενδοατομικοί λίγο.

- Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν απόλυτα αποτελεσματικές τις πρακτικές άσκησης πειθαρχίας που αφορούν τον κατ' ιδίαν διάλογο, την θεσμοθέτηση κανόνων ενώ καθόλου αποτελεσματικές θεωρούν το τράβηγμα αυτιού/μαλλιών, τη στέρηση διαλείμματος και τη γραπτή τιμωρία.
- Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών θεωρεί πως η παραβατικότητα μπορεί να αντιμετωπιστεί.
- Απόλυτα κατάλληλοι τρόποι για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας από την πλευρά του σχολείου είναι η ύπαρξη επαγγελματιών ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών στο σχολείο και από την πλευρά της οικογένειας η παροχή ασφάλειας και σιγουριάς.

#### 5.2.4. Μέθοδος συλλογής δεδομένων

##### Πληθυσμός - δείγμα

Για να μπορέσει να γίνει σωστά η έρευνα πρέπει αρχικά να προσδιοριστεί ο πληθυσμός – στόχος. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, πληθυσμό μας αποτελούν όλοι οι εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του Νομού Αχαΐας.

Στην συγκεκριμένη περίπτωση η μέθοδος δειγματοληψίας που χρησιμοποιήθηκε ήταν αυτή που δίνει δείγματα «μη πιθανοτήτων» και συγκεκριμένα η δειγματοληψία ευκολίας ή «βολική» δειγματοληψία όπου επιλέχτηκαν τα πλησιέστερα άτομα για να χρησιμεύσουν ως απαντώντες (Cohen et al, 2008). Για την συλλογή των στοιχείων, συμμετείχε στην έρευνα αντιπροσωπευτικό δείγμα εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από σχολικές μονάδες της Αχαΐας. Η επιλογή του δείγματος έγινε με την μέθοδο της βολικής δειγματοληψίας μέσω ηλεκτρονικών διευθύνσεων στις οποίες επειδή δεν είχαμε πρόσβαση μέσω της Β/θμιας στην οποία απευθυνθήκαμε, αποκτήσαμε πρόσβαση μέσω ενός κλειστού blog, στο οποίο συμμετέχουν μόνο εκπ/κοί της Α΄ και Β΄ ΕΛΜΕ Αχαΐας. Εκεί αφού πρώτα πήραμε άδεια από έναν εκ των διαχειριστών, τον οποίο γνωρίσαμε και δέχτηκε να μας βοηθήσει, προωθήσαμε το ερωτηματολ

Ύστερα από έρευνα που έγινε στους εκλογικούς καταλόγους της Α΄ και Β΄ ΕΛΜΕ Αχαΐας, επικοινωνία των ερευνητών με την Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση Αχαΐας και επαφή με μέλος του Δ.Σ. της Α΄ ΕΛΜΕ καταλήξαμε στο ότι ο πληθυσμός μας είναι περίπου 2.100 εκπαιδευτικοί οι οποίοι υπηρετούν σε σύνολο 58 Γυμνασίων και 53 Λυκείων που εκτείνονται σε όλο το Νομό Αχαΐας.

Το δείγμα ήταν 91 εκπαιδευτικοί (περίπου 4,3% του πληθυσμού). Η έρευνα πραγματοποιήθηκε από το μήνα Δεκέμβριο του 2015 έως και το μήνα Ιανουάριο του 2016 στην περιοχή του Νομού Αχαΐας. Δόθηκε ερωτηματολόγιο και ζητήθηκε η συμπλήρωσή του ανώνυμα και οικειοθελώς την ίδια περίοδο από τα διαθέσιμα υποκείμενα της μελέτης.

Καθώς δεν είναι πάντα δυνατό ή πρακτικό να έχει κανείς μετρήσεις από ένα πληθυσμό οι ερευνητές προσπαθούν να συλλέξουν πληροφορίες από μια μικρότερη ομάδα κατά τέτοιο τρόπο ώστε η γνώση που θα αποκομίσουν να είναι αντιπροσωπευτική του συνολικού μελετημένου πληθυσμού. Σε αυτές τις περιπτώσεις διαλέγεται ένα δείγμα (sample), ένα μέρος του πληθυσμού (population), αναλύονται στατιστικά οι πληροφορίες του δείγματος, και χρησιμοποιώντας τα αποτελέσματα της ανάλυσης αυτής, γίνονται γενικεύσεις (αντλούνται συμπεράσματα) για τον πληθυσμό (Κατσίλλης, 1995).

### Τόπος

Η συλλογή των Δεδομένων έγινε στα πλαίσια του Νομού Αχαΐας. Τα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν Εκπαιδευτικοί της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, που υπηρετούσαν σε σχολεία (Γυμνάσια ή Λύκεια) του Νομού Αχαΐας και κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτηματολόγιο ηλεκτρονικής μορφής που αποτελούνταν από 17 ερωτήσεις.

### Χρόνος

Η παρούσα έρευνα διεξήχθη το χρονικό διάστημα από το μήνα Δεκέμβριο του 2015 έως και το μήνα Ιανουάριο του 2016.

## Περιορισμοί έρευνας

Η έρευνα αυτή όπως αναφέρεται και στο σκοπό της είναι διερευνητική. Αυτό σημαίνει ότι τα αποτελέσματα δεν μπορούν να εξάγουν συμπεράσματα βαρύτητας όπως αυτά που παρέχονται από σε βάθος μελέτης – έρευνας.

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίσαμε αφορούν κυρίως τη δυσκολία προώθησης του ερωτηματολογίου αλλά και τη συμμετοχή. Η τελευταία δεν ήταν αυτή που αναμενόταν αναφορικά με τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, με συνέπεια να χρειαστεί να κάνουμε προώθηση του ερωτηματολογίου σε επιπλέον διευθύνσεις. Ενώ τέλος ο περιορισμός υπάρχει ούτως ή άλλως από την ίδια τη φύση της έρευνας μας που εμπεριέχει υποκειμενικότητα.

### 5.2.5 Εργαλείο έρευνας

Το ερωτηματολόγιο σχεδιάστηκε με σκοπό να καλύψει μια πληθώρα θεμάτων που σχετίζονται με τις μορφές παραβατικότητας και την αντιμετώπισή της, ακολουθώντας κατά βήμα τις ερευνητικές υποθέσεις που είχαν ήδη διατυπωθεί. Ωστόσο, ήταν σημαντικό να διαμορφωθεί το εργαλείο με τέτοιο τρόπο, ώστε να απαιτηθεί ο ελάχιστος δυνατός χρόνος για τη συμπλήρωσή του από τους εκπαιδευτικούς, προκειμένου να είναι λιγότερο χρονοβόρο και άρα πιο πιθανό να συμπληρωθεί. Έτσι, ο σχεδιασμός του στόχευσε σε περίπου 5 λεπτά απαιτούμενου χρόνου συμπλήρωσης. Το παραπάνω κριτήριο συνέβαλε στη διαμόρφωση των κατηγοριών και του είδους των ερωτήσεων. Σύμφωνα με τον Gillham, (2000: 1) μια καλή έρευνα δεν μπορεί να στηριχθεί σε φτωχή συλλογή δεδομένων, κάτι το οποίο θα οδηγήσει σε αμφισβήτηση του ονόματος της ‘έρευνας’ .

Οι ερωτήσεις που δημιουργήθηκαν, ήταν κλειστού τύπου. Το μέσο συλλογής των δεδομένων ήταν κατάλληλα δομημένο ερωτηματολόγιο. Η κατασκευή του στηρίχτηκε σε έρευνες και διαμορφώθηκε κατάλληλα για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας. Αυτό περιελάμβανε ερωτήσεις α) Κλίμακας Likert (Likert-type scale) όπου σε κάθε απάντηση έχει δοθεί μία αριθμητική κατάταξη. Οι απαντήσεις αυτές εκφράζουν το μέγεθος συμφωνίας ή διαφωνίας σε μια ορισμένη δήλωση, σχεδιασμένες για να δείχνουν μια διαφοροποίηση μεταξύ απόψεων των

ερωτηθέντων. β) Πολλαπλών επιλογών (multiple choice) γ) Ροής (contingency): απόφαση για το εάν ο ερωτώμενος θα πρέπει να απαντήσει σε μία επόμενη ερώτηση. δ) Περιλάμβανε και ανοικτή ερώτηση με περιορισμένης έκτασης απάντηση. Στις κλειστού τύπου ερωτήσεις δόθηκε ιδιαίτερη πρόνοια έτσι ώστε ανάμεσα στις προτεινόμενες απαντήσεις όλοι οι ερωτώμενοι να βρουν μια απάντηση που να αντιστοιχεί στην περίπτωση – προτίμηση του καθενός.

**Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 17 ερωτήσεις και βασίστηκε στους εξής άξονες**

A. Δημογραφικά στοιχεία

B. Μορφές παραβατικής συμπεριφοράς και η συχνότητα αυτών.

Γ. Παράγοντες που επιδρούν στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς.

Δ. Αποτελεσματικότητα τεχνικών - πρακτικών άσκησης και πειθαρχίας που εφαρμόζουν οι εκπαιδευτικοί για την αντιμετώπιση επιθετικής - παραβατικής συμπεριφοράς.

E. Αποτελεσματική αντιμετώπιση αποκλινουσών συμπεριφορών από την πλευρά του σχολείου και από αυτή της οικογένειας.

Έτσι σύμφωνα με τους παραπάνω άξονες το ερωτηματολόγιο χωρίζεται σε 5 μέρη:

**Το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου:** αποτελείται από ερωτήσεις δημογραφικού ενδιαφέροντος (ερωτήσεις 1 – 10)

**Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου:** αποτελείται από τρεις ερωτήσεις (11-13) που αφορούν τον εντοπισμό των παραβατικών συμπεριφορών, τη συχνότητά τους και τη διερεύνηση αναφορικά με το αν παρατηρείται συγκεκριμένος μαθητής που να εκδηλώνει κάποιες από τις παραπάνω συμπεριφορές.

**Το τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου:** αποτελείται από μια ερώτηση (14) που ερευνά το βαθμό που κάθε ένας από τους κοινωνικούς και ατομικούς παράγοντες επιδρούν στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς.



**Το τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου:** αποτελείται από μια ερώτηση (15) που εξετάζει τις πρακτικές άσκησης πειθαρχίας. Το βαθμό καταλληλότητας καθενός εξ αυτών.

**Το τέταρτο μέρος του ερωτηματολογίου:** αποτελείται από δύο ερωτήσεις (16 - 17) που ερευνούν την αντιμετώπιση της παραβατικότητας.

### **Πιλοτική έρευνα**

Μετά την κατάστροφη του κατάλληλου ερωτηματολογίου, έγινε «πιλοτική έρευνα» (προ - έρευνα ) για να προσδιορισθεί η λειτουργικότητα του ερωτηματολογίου και να διαμορφωθεί οριστικά η δομή του.

## ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Για να ξεκινήσουμε την ανάλυση θα πρέπει να εξετάσουμε την αξιοπιστία των απαντήσεων του ερωτηματολογίου. Για το λόγο αυτό θα εξετάσουμε την τιμή του δείκτη αξιοπιστίας Cronbach's alpha. Όταν η τιμή του δείκτη είναι μεγαλύτερη από 0,7 θεωρείται αρκετά ικανοποιητική και τα δεδομένα θεωρούνται αξιόπιστα.

Η τιμή του δείκτη αξιοπιστίας φαίνεται στον επόμενο πίνακα

Cronbach's Alpha	N of Items
,747	94

Πίνακας 1. Δείκτης Αξιοπιστίας Άλφα του Κρόνμπαχ

Όπως φαίνεται και στον πίνακα 1, η τιμή του δείκτη είναι 0,747 και άρα μεγαλύτερη από 0,7. Άρα θεωρείται μια αποδεκτή τιμή οπότε και τα δεδομένα θεωρούνται αξιόπιστα.

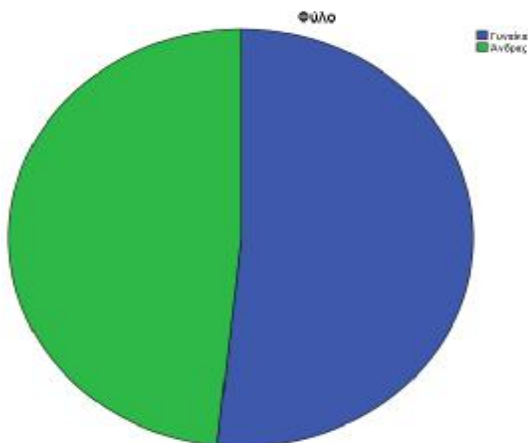
Θέλουμε να αναλύσουμε τα δημογραφικά στοιχεία των εκπαιδευτικών που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο. Πιο συγκεκριμένα, μας ενδιαφέρουν το Φύλο, η ηλικιακή τους ομάδα, η Οικογενειακή τους κατάσταση και η ύπαρξη παιδιών, αλλά και τα έτη προϋπηρεσίας τους, το σχολικό πλαίσιο στο οποίο εργάζονται, όπως επίσης και η συμμετοχή τους σε σεμινάρια Αγωγής Υγείας.

### Φύλο

	Frequency	Percent	Valid Percent
Valid Γυναίκα	47	51,6	51,6
Άνδρας	44	48,4	48,4
Total	91	100,0	100,0

Πίνακας 2. Πίνακας Συχνοτήτων της μεταβλητής Φύλο.

Όπως προκύπτει από τον πίνακα 2, το ποσοστό των γυναικών που έχουν απαντήσει στο ερωτηματολόγιο είναι 51,6 % , ενώ το αντίστοιχο των ανδρών είναι 48,4 %.



Τα ίδια αποτελέσματα παρουσιάζονται και στο Γράφημα 1.

Γράφημα 1. Κυκλικό Διάγραμμα της μεταβλητής του Φύλου.

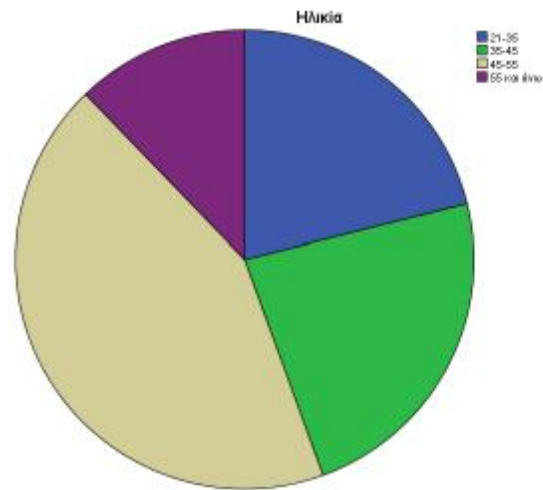
Αναφορικά με τη μεταβλητή της ηλικίας, τα αποτελέσματα των ερωτηθέντων παρουσιάζονται στον Πίνακα 3.

		Ηλικία		
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	21-35	19	20,9	21,1
	35-45	21	23,1	23,3
	45-55	39	42,9	43,3
	55 και άνω	11	12,1	12,2
	Total	90	98,9	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	1	1,1	
Total		91	100,0	

Πίνακας 3. Πίνακας συχνοτήτων της Ηλικιακής Ομάδας των ερωτηθέντων του ερωτηματολογίου

Όπως προκύπτει από τον Πίνακα 3, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων βρίσκεται μεταξύ 45 και 55 χρόνων. Σε ποσοστό 42,9 % οι ερωτηθέντες βρίσκονται σε αυτή την ηλικιακή ομάδα, ενώ λιγότεροι βρίσκονται στις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες.

Τα ίδια αποτελέσματα παρουσιάζονται και στο παρακάτω γράφημα.



Γράφημα 2. Κυκλικό Γράφημα της Ηλικιακής Ομάδας των ερωτηθέντων.

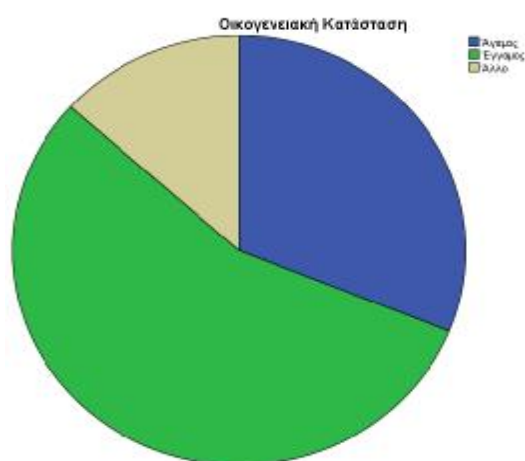
Γίνεται προφανές και από το γράφημα ότι το μεγαλύτερο μέρος της πίκας αφορά την ηλικιακή ομάδα 45 – 55, ενώ η επόμενη ομάδα σε μέγεθος είναι η 35-35. Τα αποτελέσματα αυτά συμφωνούν με τον πίνακα συχνοτήτων της μεταβλητής της ηλικίας.

Οικογενειακή Κατάσταση				
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Άγαμος	28	30,8	31,1
	Έγγαμος	50	54,9	55,6
	Άλλο	12	13,2	13,3
	Total	90	98,9	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	1	1,1	
Total		91	100,0	

Πίνακας 4. Πίνακας συχνοτήτων της Οικογενειακής Κατάστασης των ερωτηθέντων του ερωτηματολογίου

Σύμφωνα με τον Πίνακα 4, περισσότεροι από τους μισούς εκπαιδευτικούς που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο είναι έγγαμοι, σε ποσοστό 30,8 % είναι άγαμοι, ενώ σε ποσοστό 13,2 % βρίσκονται σε κάποια άλλη κατάσταση.

Στο επόμενο γράφημα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του Πίνακα 4.



Γράφημα 3. Κυκλικό Γράφημα της Οικογενειακής κατάστασης των ερωτηθέντων.

Σε συμφωνία και με τον πίνακα συχνοτήτων, το μεγαλύτερο μέρος της πίτας (πράσινο χρώμα), το οποίο αφορά την ομάδα των εγγάμων, καλύπτει περισσότερο από το μισό γράφημα. Μικρότερο ποσοστό του γραφήματος καλύπτεται από την ομάδα των αγάμων (μπλε χρώμα), ενώ τέλος, το μικρότερο κομμάτι καλύπτεται από την ομάδα που έχει άλλη οικογενειακή κατάσταση.

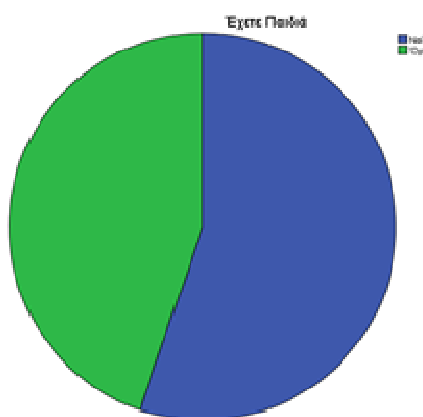
Ο πίνακας 5, παρουσιάζει τον αριθμό των εκπαιδευτικών που έχουν παιδιά.

		Έχετε Παιδιά		
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Ναί	47	51,6	55,3
	Όχι	38	41,8	44,7
	Total	85	93,4	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	6	6,6	
Total		91	100,0	

Πίνακας 5. Πίνακας συχνοτήτων της Ύπαρξης Παιδιών των ερωτηθέντων του ερωτηματολογίου

Σύμφωνα με τον πίνακα 5, το μεγαλύτερο ποσοστό, περίπου 52 % των ερωτηθέντων έχουν παιδιά, ενώ λιγότεροι είναι αυτοί που δεν έχουν παιδιά.

Το επόμενο γράφημα παρουσιάζει και γραφικά τα στοιχεία του πίνακα 5.



Γράφημα 4. Κυκλικό Γράφημα της Ύπαρξης Παιδιών των ερωτηθέντων.

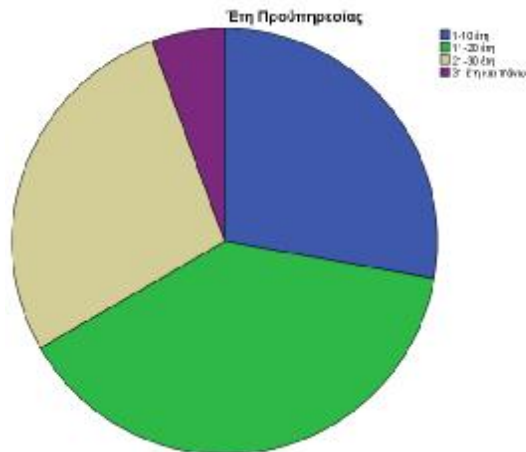
Ο επόμενος πίνακας, αφορά τα έτη προϋπηρεσίας των εκπαιδευτικών.

Έτη Προϋπηρεσίας		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	1-10 έτη	25	27,5	27,8
	11-20 έτη	35	38,5	38,9
	21-30 έτη	25	27,5	27,8
	31 έτη και πάνω	5	5,5	5,6
	Total	90	98,9	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	1	1,1	
Total		91	100,0	

Πίνακας 6. Πίνακας συχνοτήτων της Προϋπηρεσίας των ερωτηθέντων του ερωτηματολογίου

Όπως γίνεται κατανοητό από τον Πίνακα 6, η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο εργάζονται από 11-20 έτη. Το ποσοστό τους στο δείγμα φτάνει το 38,5 %. Ίδιο ποσοστό, 27,5 %, εμφανίζουν οι εκπαιδευτικοί με 1 – 10 έτη προϋπηρεσίας και 21 – 30 έτη προϋπηρεσίας, ενώ λιγότεροι εκπαιδευτικοί, σε ποσοστό 5,5% εργάζονται περισσότερα από 31 χρόνια.

Γραφικά παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του Πίνακα, στο επόμενο Γράφημα.



Γράφημα 5. Κυκλικό Γράφημα των Ετών Προϋπηρεσίας των ερωτηθέντων.

Από το γράφημα 5 φαίνεται εύκολα ότι το μεγαλύτερο κομμάτι του κυκλικού διαγράμματος καλύπτεται από πράσινο χρώμα που ανήκει στην ομάδα με έτη προϋπηρεσίας 11 – 20, ενώ μπορεί κανείς εύκολα να παρατηρήσει ότι το κομμάτι που ανήκει στην ομάδα με έτη προϋπηρεσίας περισσότερα από 31 (μοβ χρώμα), καλύπτει το μικρότερο μέρος του διαγράμματος.

Η επόμενη ερώτηση αφορά το σχολικό πλαίσιο στο οποίο εργάζονται οι εκπαιδευτικοί και οι απαντήσεις τους παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

**Σε ποιο σχολικό πλαίσιο εργάζεστε**

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Γυμνάσιο	45	49,5	50,6
	Λύκειο	44	48,4	49,4
	Total	89	97,8	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	2	2,2	
	Total	91	100,0	

Πίνακας 7. Πίνακας συχνοτήτων των Σχολικών Πλαισίων που απασχολούνται οι εκπαιδευτικοί.

Σύμφωνα με τον Πίνακα 7, οι εκπαιδευτικοί που απάντησαν το ερωτηματολόγιο είναι περίπου μοιρασμένοι σε αυτούς που εργάζονται σε Γυμνάσιο (49,5 %) και σε Λύκειο (48,4 %).

Τα ίδια αποτελέσματα παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 6. Κυκλικό Γράφημα των Σχολικών Πλαισίων των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών.

Όπως γίνεται φανερό από το γράφημα περίπου το μισό γράφημα καλύπτεται από τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται σε Γυμνάσιο (μπλε χρώμα), ενώ το υπόλοιπο γράφημα καλύπτεται από τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται σε Λύκειο (Πράσινο χρώμα).

Αναφορικά με τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών που απάντησαν σχετικά με τη συμμετοχή τους σε προγράμματα αγωγής υγείας, τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

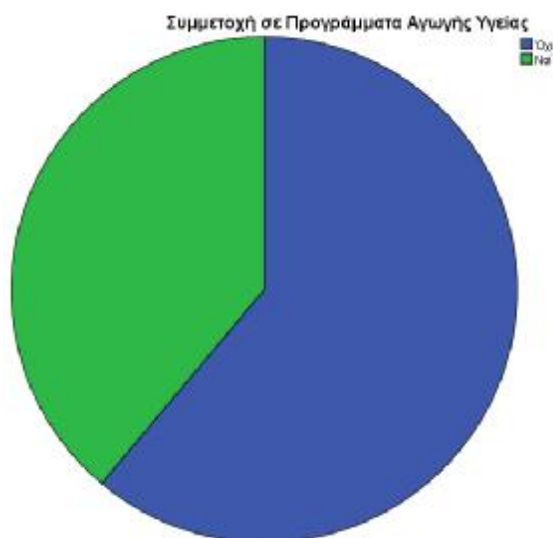
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Όχι	55	60,4	61,1
	Ναί	35	38,5	38,9
	Total	90	98,9	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	1	1,1	
Total		91	100,0	

Πίνακας 8. Πίνακας συχνοτήτων της συμμετοχής σε προγράμματα αγωγής υγείας.



Όπως παρουσιάζει ο Πίνακας 8, οι εκπαιδευτικοί που δεν συμμετέχουν σε προγράμματα αγωγής υγείας είναι πλειοψηφία (60,4 %) σε σχέση με αυτούς που συμμετέχουν σε τέτοια προγράμματα (38,5 %).

Τα ίδια αποτελέσματα παρουσιάζονται και γραφικά στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 7. Κυκλικό Γράφημα της συμμετοχής σε προγράμματα αγωγής υγείας.

Γίνεται εύκολα εμφανές από το γράφημα ότι το ποσοστό των εκπαιδευτικών που δεν συμμετέχουν σε προγράμματα αγωγής υγείας είναι μεγαλύτερο από το ποσοστό των εκπαιδευτικών που συμμετέχουν σε τέτοια προγράμματα. Η περιοχή που καλύπτεται από το μπλε χρώμα δείχνει το ποσοστό των εκπαιδευτικών που δεν συμμετέχουν (60,4 %) ενώ η πράσινη περιοχή δείχνει το ποσοστό των εκπαιδευτικών που συμμετέχουν σε τέτοια προγράμματα (38,5 %).

Στη συνέχεια εξετάζουμε τη μόρφωση των εκπαιδευτικών του δείγματος, εξετάζοντας την απόκτηση πτυχίου, μεταπτυχιακού τίτλου, διδακτορικού ή άλλου τίτλου.

Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών φαίνονται στον επόμενο πίνακα.

<b>Μόρφωση εκπαιδευτικών</b>				
		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
Μόρφωση	Ύπαρξη Πτυχίου ΑΕΙ	89	78,1%	100,0%
	Ύπαρξη Μεταπτυχιακού Τίτλου	19	16,7%	21,3%
	Ύπαρξη Διδακτορικού Τίτλου	4	3,5%	4,5%
	Ύπαρξη Άλλου Τίτλου	2	1,8%	2,2%
Total		114	100,0%	128,1%

Πίνακας 9. Πίνακας συχνοτήτων της Μόρφωσης των εκπαιδευτικών.

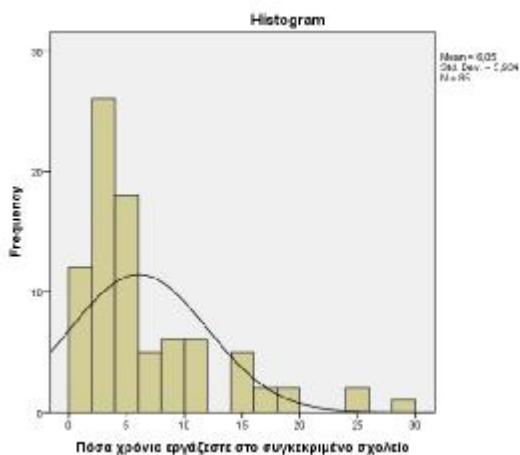
Όπως παρατηρούμε από τον πίνακα 9, η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών διαθέτουν πτυχίο ΑΕΙ σε ποσοστό 78,1 %, ενώ μεταπτυχιακό διαθέτει το 16,7 % των εκπαιδευτικών. Σε πολύ μικρό ποσοστό 3,5 % οι εκπαιδευτικοί του δείγματος διαθέτουν διδακτορικό τίτλο, ενώ το 1,8 % των εκπαιδευτικών διαθέτουν και κάποιο άλλο τίτλο.

Στον επόμενο πίνακα αναλύονται οι ειδικές σπουδές που μπορεί να έχουν λάβει οι εκπαιδευτικοί του δείγματος, όπως σεμινάρια ψυχολογίας, συμβουλευτική, είτε κοινωνικές επιστήμες.

<b>Ειδικές σπουδές</b>				
		Responses		
		N	Percent	
Ειδικές Γνώσεις	Σεμινάρια Ψυχολογίας	22	51,1%	
	Συμβουλευτική	13	30,2%	
	Κοινωνικές Επιστήμες	8	18,6%	
Total		43	100,0%	

Πίνακας 10. Πίνακας συχνοτήτων των Ειδικών Γνώσεων των εκπαιδευτικών.

Η επόμενη ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορά τα χρόνια που οι εκπαιδευτικοί εργάζονται στο συγκεκριμένο σχολείο. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 8. Ιστόγραμμα συχνότητας της μεταβλητής των ετών που εργάζονται οι εκπαιδευτικοί στο συγκεκριμένο σχολείο.

Από το γράφημα 8 προκύπτει ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί εργάζονται μέχρι 10 χρόνια στο ίδιο σχολείο, ενώ ο μέσος χρόνος που οι εκπαιδευτικοί εργάζονται στο συγκεκριμένο σχολείο είναι 6.05 έτη.

Ακόμα, υπάρχουν εκπαιδευτικοί που εργάζονται περισσότερα από 15 χρόνια στο ίδιο σχολείο.

Στην επόμενη ερώτηση οι εκπαιδευτικοί καλούνται να απαντήσουν για τις μορφές παραβατικής συμπεριφοράς που έχουν συναντήσει στο σχολείο τους. Η συχνότητα παρουσιάζεται στον επόμενο πίνακα.

	Responses	
	N	Percent
§Παραβατικ ή Συμπεριφορά		
Σωματική Βία	64	13,5%
Αντίσταση στην Εξουσία	50	10,5%
Χρήση Εξαρτησιογόνων Ουσιών	26	5,5%
Βανδαλισμός	42	8,9%
Συμπλοκές Συμμοριών	9	1,9%
Παραβίαση του κ.ο.κ	31	6,5%
Κλοπές	27	5,7%
Σεξουαλική Παρενόχληση	25	5,3%

Εκδηλώσεις Βίας σε Αθλητικές Συναντήσεις	23	4,9%
Λεκτική Βία	86	18,1%
Εγκληματική Πράξη	1	0,2%
Καμία Απάντηση	90	19,0%
Total	474	100,0%

Όπως προκύπτει από τον πίνακα 11, οι μορφές παραβατικής συμπεριφοράς που συναντούν οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο τους είναι η σωματική βία σε ποσοστό 13,5 %, η λεκτική βία σε ποσοστό 18,1 % και η αντίσταση στην εξουσία σε ποσοστό 10,5 %. Οι μορφές που συναντούν σπάνια ή καθόλου οι εκπαιδευτικοί είναι οι ένοπλες συγκρούσεις, οι εγκληματικές πράξεις και οι συμπλοκές συμμοριών.

Στη συνέχεια οι εκπαιδευτικοί απαντούν για τη συχνότητα με την οποία συναντούν τις παραβατικές συμπεριφορές στο σχολείο τους.

Ο επόμενος πίνακας αφορά τη συχνότητα που συναντούν σωματική βία

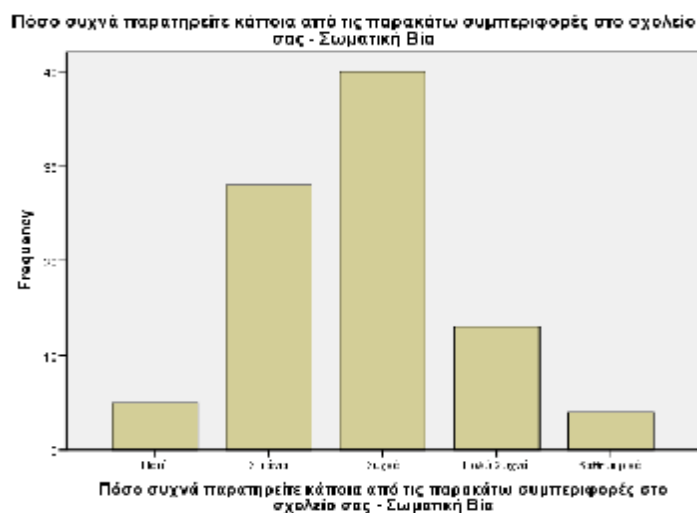
	Frequency	Percent	Valid Percent
Valid Ποτέ	5	5,5	5,6
Σπάνια	28	30,8	31,1
Συχνά	40	44,0	44,4
Πολύ Συχνά	13	14,3	14,4
Καθημερινά	4	4,4	4,4
Total	90	98,9	100,0
Missing Ελλιπής Τιμή	1	1,1	
Total	91	100,0	

Πίνακας 12. Πίνακας συχνοτήτων εμφάνισης Σωματικής Βίας που έχουν συναντήσει οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο που εργάζονται.

Όπως φαίνεται στον πίνακα 12, οι εκπαιδευτικοί απαντούν ότι συναντούν συχνά σωματική βία στο σχολείο τους σε ποσοστό 44 % ενώ σε ποσοστό 30,8 % συναντούν σωματική βία σπάνια. Σε μικρότερα ποσοστά οι εκπαιδευτικοί

απαντούν ότι συναντούν σωματική βία πολύ συχνά και καθημερινά, ενώ υπάρχουν και 5 εκπαιδευτικοί που απαντούν ότι συναντούν σωματική βία καθημερινά.

Τα ίδια αποτελέσματα παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 9. Ιστόγραμμα συχνοτήτων εμφάνισης σωματικής βίας.

Στη συνέχεια οι εκπαιδευτικοί απαντούν για τη συχνότητα που συναντούν αντίσταση στην εξουσία.

**Αντίσταση στην Εξουσία**

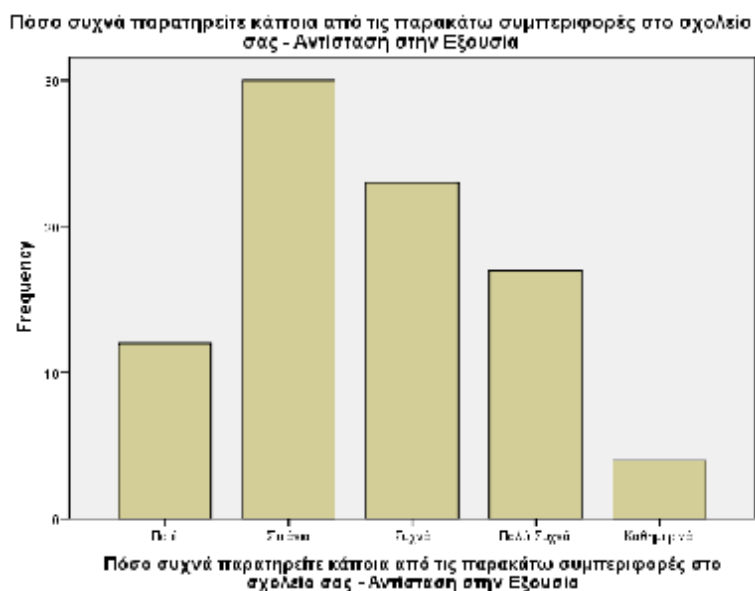
	Frequency	Percent	Valid Percent
Valid Ποτέ	12	13,2	14,0
Σπάνια	30	33,0	34,9
Συχνά	23	25,3	26,7
Πολύ Συχνά	17	18,7	19,8
Καθημερινά	4	4,4	4,7
Total	86	94,5	100,0
Missing Ελλιπής Τιμή	5	5,5	
Total	91	100,0	

Πίνακας 13. Πίνακας συχνοτήτων εμφάνισης Αντίστασης στην Εξουσία, που έχουν συναντήσει οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο που εργάζονται.

Σύμφωνα με τον πίνακα 13, οι εκπαιδευτικοί είναι μοιρασμένοι στις απαντήσεις τους σχετικά με τη συχνότητα που συναντούν Αντίσταση στην εξουσία. Σε ποσοστό 33 % οι εκπαιδευτικοί τη συναντούν σπάνια, σε ποσοστό 25,3 % οι εκπαιδευτικοί τη συναντούν συχνά, ενώ σε ποσοστό 18,7 % τη συναντούν πολύ

συχνά και ένα 4,4 % τη συναντούν σπάνια. Σε ποσοστό 13,2 % οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν συναντήσει ποτέ τη συμπεριφορά της Αντίστασης στην εξουσία.

Τα αποτελέσματα αυτά παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 10. Ιστόγραμμα συχνότητας εμφάνισης αντίστασης στην εξουσία.

Τα αντίστοιχα αποτελέσματα για τη συχνότητα παρατήρησης χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

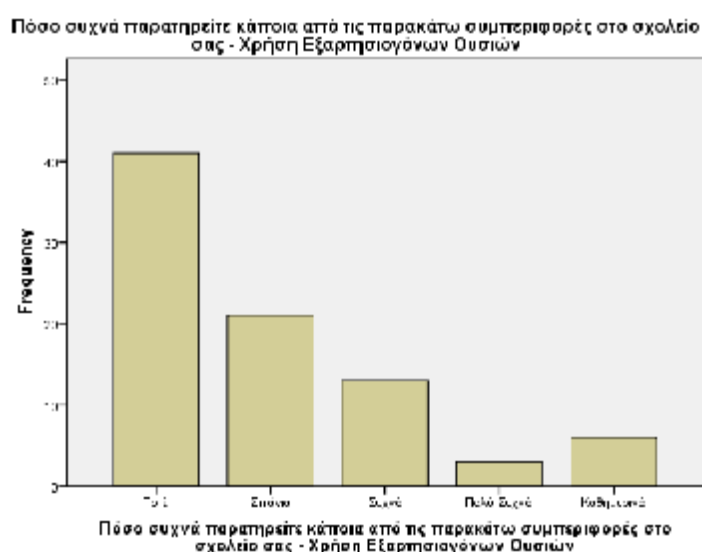
Πόσο συχνά παρατηρείτε κάποια από τις παρακάτω συμπεριφορές στο σχολείο σας - Χρήση Εξαρτησιογόνων Ουσιών

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Ποτέ	41	45,1	48,8
	Σπάνια	21	23,1	25,0
	Συχνά	13	14,3	15,5
	Πολύ Συχνά	3	3,3	3,6
	Καθημερινά	6	6,6	7,1
	Total	84	92,3	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	7	7,7	
Total		91	100,0	

Πίνακας 14. Πίνακας συχνότητας εμφάνισης Χρήσης Εξαρτησιογόνων Ουσιών, που έχουν συναντήσει οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο που εργάζονται.

Όπως προκύπτει από τον πίνακα 14 η συχνότητα παρατήρησης χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών στο σχολείο φαίνεται να είναι πιο σπάνιο φαινόμενο, καθώς το 45,1 % των εκπαιδευτικών απαντάει ότι ποτέ δεν έχει παρατηρήσει χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών στο σχολείο ενώ το 23,1% των εκπαιδευτικών απαντάει σπάνια. Σε μικρότερα ποσοστά οι εκπαιδευτικοί απαντούν συχνά ή πολύ συχνά και καθημερινά.

Τα ίδια αποτελέσματα παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα



Γράφημα 11. Ιστόγραμμα συχνότητας εμφάνισης χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών στο σχολείο.

Στη συνέχεια οι εκπαιδευτικοί καλούνται να απαντήσουν πόσο συχνά συναντούν βανδαλισμό στο σχολείο.

Οι απαντήσεις τους παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα

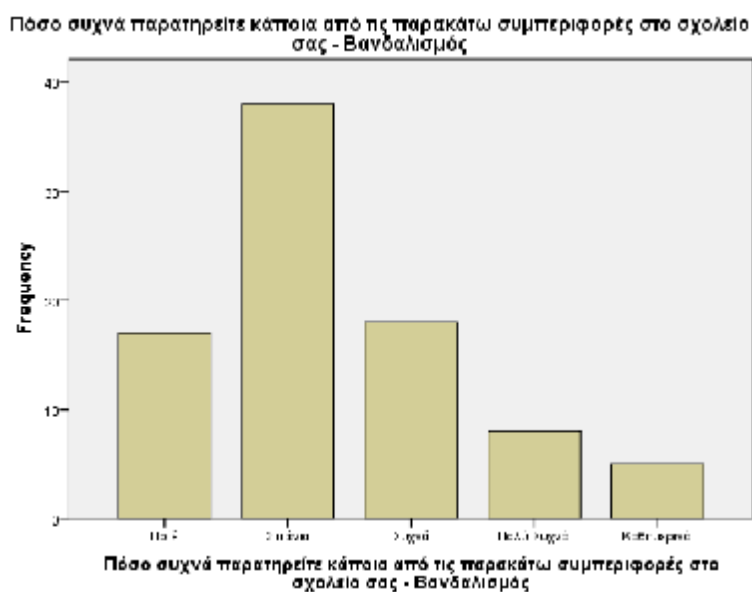
Πόσο συχνά παρατηρείτε κάποια από τις παρακάτω συμπεριφορές στο σχολείο σας - Βανδαλισμός

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Ποτέ	17	18,7	19,8
	Σπάνια	38	41,8	44,2
	Συχνά	18	19,8	20,9
	Πολύ Συχνά	8	8,8	9,3
	Καθημερινά	5	5,5	5,8
	Total	86	94,5	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	5	5,5	
Total		91	100,0	

Πίνακας 15. Πίνακας συχνοτήτων εμφάνισης Χρήσης Εξαρτησιογόνων Ουσιών, που έχουν συναντήσει οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο που εργάζονται.

Οι εκπαιδευτικοί απαντούν ότι συναντούν σπάνια βανδαλισμούς σε ποσοστό 41,8 %, ενώ τους συναντούν συχνά σε ποσοστό 19,8 %. Το 18,7 % απαντά ότι ποτέ δεν έχει συναντήσει βανδαλισμούς. Σε μικρότερα ποσοστά οι εκπαιδευτικοί απαντούν ότι συναντούν βανδαλισμούς συχνά και καθημερινά.

Στο επόμενο γράφημα φαίνονται οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών.



Γράφημα 12. Ιστόγραμμα συχνοτήτων εμφάνισης βανδαλισμών στο σχολείο.

Στη συνέχεια οι εκπαιδευτικοί απαντούν για τη συχνότητα εμφάνισης συμπλοκών συμμοριών.



Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

**Πόσο συχνά παρατηρείτε κάποια από τις παρακάτω συμπεριφορές  
στο σχολείο σας - Συμπλοκές Συμμοριών**

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Ποτέ	50	54,9	61,0
	Σπάνια	22	24,2	26,8
	Συχνά	5	5,5	6,1
	Πολύ Συχνά	4	4,4	4,9
	Καθημερινά	1	1,1	1,2
	Total	82	90,1	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	9	9,9	
Total		91	100,0	

Πίνακας 16. Πίνακας συχνότητας εμφάνισης συμπλοκών συμμοριών, που έχουν συναντήσει οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο που εργάζονται.

Σύμφωνα με τον πίνακα 16, περισσότεροι από τους μισούς εκπαιδευτικούς (54,9 %) απαντούν ότι ποτέ δεν έχουν συναντήσει κάποια συμπλοκή συμμοριών στο σχολείο, ενώ σε ποσοστό 24,2 % σπάνια συναντούν συμπλοκές. Σε μικρότερα ποσοστά οι εκπαιδευτικοί απαντούν συχνά, πολύ συχνά και καθημερινά.

Τα αποτελέσματα του πίνακα παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 13. Ιστόγραμμα συχνότητας παρατήρησης συμπλοκών συμμοριών στο σχολείο.

Έπειτα, ακολουθούν οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών για τη συχνότητα που συναντούν παραβιάσεις του κώδικα οδικής κυκλοφορίας.

Στον επόμενο πίνακα παρουσιάζονται οι συχνότητες.

**Πόσο συχνά παρατηρείτε κάποια από τις παρακάτω συμπεριφορές στο σχολείο σας - Παραβίαση του κ.ο.κ**

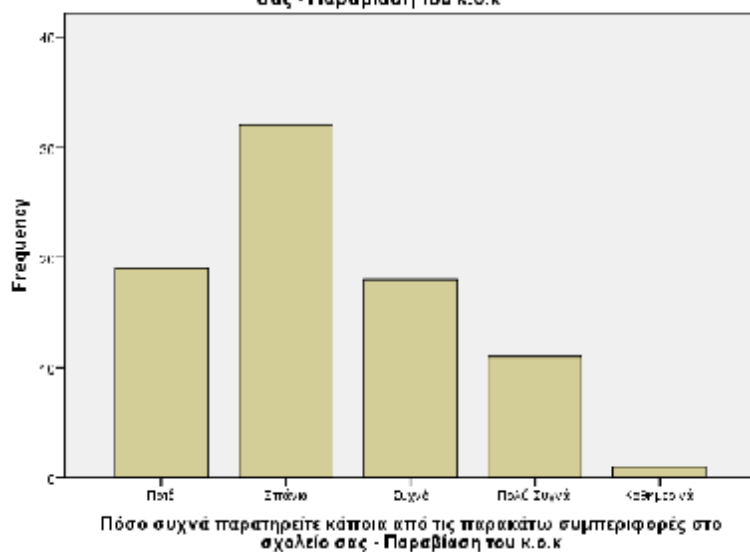
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Ποτέ	19	20,9	23,5
	Σπάνια	32	35,2	39,5
	Συχνά	18	19,8	22,2
	Πολύ Συχνά	11	12,1	13,6
	Καθημερινά	1	1,1	1,2
	Total	81	89,0	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	10	11,0	
Total		91	100,0	

Πίνακας 17. Πίνακας συχνοτήτων εμφάνισης παραβίασης του κ.ο.κ., που έχουν συναντήσει οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο που εργάζονται.

Όπως προκύπτει από τον πίνακα 17 οι εκπαιδευτικοί σπάνια συναντούν παραβιάσεις του κ.ο.κ. (ποσοστό 35,2 %), ενώ σε ποσοστό 20,9 % ποτέ δεν συναντούν παραβιάσεις του κ.ο.κ.

Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.

**Πόσο συχνά παρατηρείτε κάποια από τις παρακάτω συμπεριφορές στο σχολείο σας - Παραβίαση του κ.ο.κ**



Γράφημα 14. Ιστόγραμμα συχνοτήτων παρατήρησης παραβιάσεων του κ.ο.κ. στο σχολείο.

Στη συνέχεια οι εκπαιδευτικοί απαντούν για τη συχνότητα που παρατηρούν κλοπές στο σχολείο.

Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

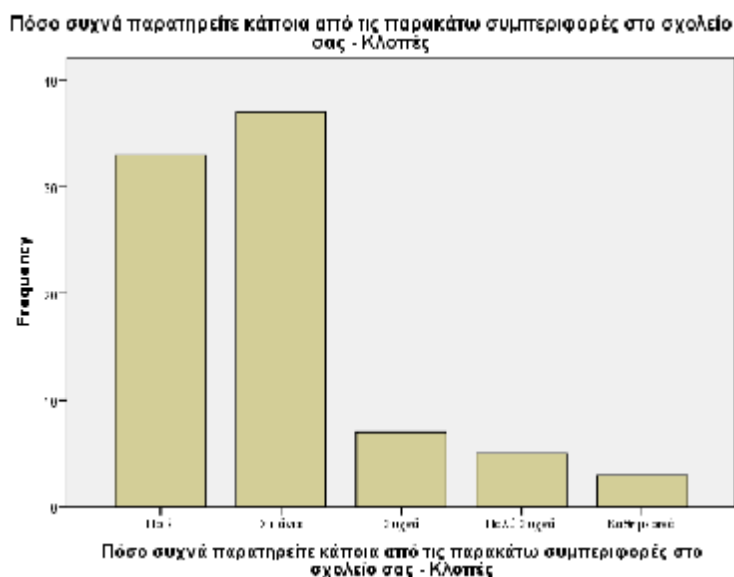
**Πόσο συχνά παρατηρείτε κάποια από τις παρακάτω συμπεριφορές  
στο σχολείο σας - Κλοπές**

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Ποτέ	33	36,3	38,8
	Σπάνια	37	40,7	43,5
	Συχνά	7	7,7	8,2
	Πολύ Συχνά	5	5,5	5,9
	Καθημερινά	3	3,3	3,5
	Total	85	93,4	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	6	6,6	
Total		91	100,0	

Πίνακας 18. Πίνακας συχνοτήτων εμφάνισης κλοπών, που έχουν συναντήσει οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο που εργάζονται.

Σύμφωνα με τον πίνακα 18, οι εκπαιδευτικοί ποτέ δεν έχουν παρατηρήσει κάποια κλοπή σε ποσοστό 36,3 %, ενώ σπάνια παρατηρούν κάποια κλοπή σε ποσοστό 40,7 %. Σε μικρότερα ποσοστά παρατηρούν κλοπές καθημερινά, πολύ συχνά είτε συχνά.

Τα αποτελέσματα του πίνακα 18 παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 15. Ιστόγραμμα συχνότητας παρατήρησης κλοπών στο σχολείο.

Ο επόμενος πίνακας αφορά τη συχνότητα παρατήρησης σεξουαλικής παρενόχλησης από τους εκπαιδευτικούς στο σχολείο.

Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών φαίνονται στον επόμενο πίνακα.

Πόσο συχνά παρατηρείτε κάποια από τις παρακάτω συμπεριφορές στο σχολείο σας - Σεξουαλική Παρενόχληση

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Ποτέ	38	41,8	45,8
	Σπάνια	35	38,5	42,2
	Συχνά	7	7,7	8,4
	Πολύ Συχνά	2	2,2	2,4
	Καθημερινά	1	1,1	1,2
	Total	83	91,2	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	8	8,8	
Total		91	100,0	

Πίνακας 19. Πίνακας συχνότητας εμφάνισης σεξουαλικής παρενόχλησης, που έχουν συναντήσει οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο που εργάζονται.

Όπως και σε προηγούμενες απαντήσεις, οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν παρατηρήσει ποτέ κάποια σεξουαλική παρενόχληση σε ποσοστό 41,8 %, ενώ σπάνια παρατηρούν σεξουαλική παρενόχληση σε ποσοστό 38,5 %. Σε μικρότερα ποσοστά παρατηρείται συχνότερα σεξουαλική παρενόχληση στο σχολείο.

Τα ίδια αποτελέσματα παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 16. Ιστόγραμμα συχνότητας παρατήρησης σεξουαλικής παρενόχλησης στο σχολείο.

Αναφορικά με την ερώτηση της συχνότητας παρατήρησης εκδήλωσης βίας σε αθλητικές συναντήσεις, οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

Πόσο συχνά παρατηρείτε κάποια από τις παρακάτω συμπεριφορές στο σχολείο σας - Εκδηλώσεις Βίας σε Αθλητικές συναντήσεις

	Frequency	Percent	Valid Percent
Valid Ποτέ	25	27,5	30,9
Σπάνια	30	33,0	37,0
Συχνά	20	22,0	24,7
Πολύ Συχνά	6	6,6	7,4
Καθημερινά	0	0,0	0,0
Total	81	89,0	100,0
Missing Ελλιπής Τιμή	10	11,0	
Total	91	100,0	

Πίνακας 20. Πίνακας συχνότητας εμφάνισης εκδηλώσεων βίας σε αθλητικές συναντήσεις, που έχουν συναντήσει οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο που εργάζονται.

Σύμφωνα με τον πίνακα 20, οι εκπαιδευτικοί συναντούν σπάνια βίαιη συμπεριφορά σε αθλητικές συναντήσεις σε ποσοστό 33,0 %, ενώ υπάρχει και ένα ποσοστό 22 % που παρατηρούν συχνά τέτοιες συμπεριφορές. Μικρότερο είναι το ποσοστό των εκπαιδευτικών που παρατηρούν βίαιες συμπεριφορές πολύ συχνά

(6,6 %), ενώ κανείς εκπαιδευτικός δεν απάντησε ότι συναντά βίαιη συμπεριφορά καθημερινά. Μεγάλο είναι το ποσοστό των εκπαιδευτικών που απαντά ότι ποτέ δεν έχει συναντήσει εκδηλώσεις βίαιων συμπεριφορών σε αθλητικές συναντήσεις (27,5 %).

Τα παραπάνω αποτελέσματα παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 17. Ιστόγραμμα συχνότητας παρατήρησης βίαιης συμπεριφοράς σε αθλητικές συναντήσεις στο σχολείο.

Στη συνέχεια οι εκπαιδευτικοί απαντούν σχετικά με τη συχνότητα που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί τη λεκτική βία.

Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

Πόσο συχνά παρατηρείτε κάποια από τις παρακάτω συμπεριφορές στο σχολείο σας - Λεκτική Βία

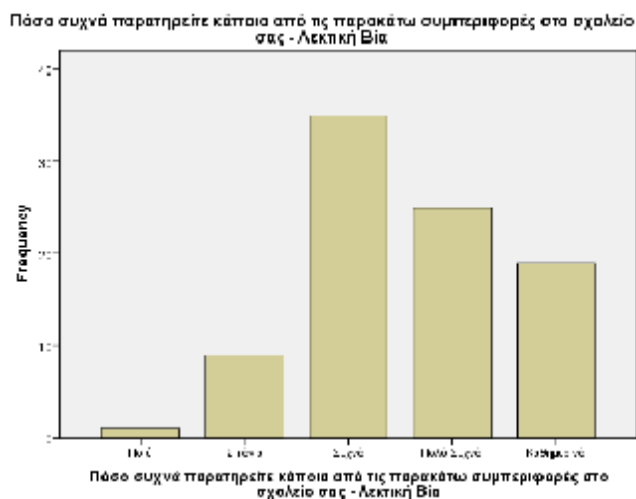
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Ποτέ	1	1,1	1,1
	Σπάνια	9	9,9	10,1
	Συχνά	35	38,5	39,3
	Πολύ Συχνά	25	27,5	28,1
	Καθημερινά	19	20,9	21,3
	Total	89	97,8	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	2	2,2	
Total		91	100,0	

Πίνακας 21. Πίνακας συχνότητας εμφάνισης εκδηλώσεων λεκτικής, που έχουν συναντήσει οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο που εργάζονται.

Τα αποτελέσματα του πίνακα δείχνουν ότι σε ποσοστό 20,9 % οι εκπαιδευτικοί αντιμετωπίζουν καθημερινά λεκτική βία από μαθητές τους, ενώ σε ποσοστό 27,5 % οι εκπαιδευτικοί την αντιμετωπίζουν πολύ συχνά. Το μεγαλύτερο ποσοστό των

εκπαιδευτικών (38,5 %) απαντούν ότι πολύ συχνά συναντούν λεκτική βία στο σχολείο τους. Σε μικρότερα ποσοστά οι εκπαιδευτικοί απαντούν ότι συναντούν λεκτική βία στο σχολείο σπάνια (9,9 %) είτε ποτέ (1,1 %).

Τα αποτελέσματα του πίνακα 21 παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 18. Ιστόγραμμα συχνότητας παρατήρησης λεκτικής βίας στο σχολείο.

Για τις επόμενες συμπεριφορές των ένοπλων συγκρούσεων, των εγκληματικών πράξεων, είτε κάποιας άλλης βίαιης συμπεριφοράς, οι εκπαιδευτικοί απαντούν στην συντριπτική τους πλειοψηφία ότι δεν έχουν συναντήσει ποτέ τέτοιες συμπεριφορές, ενώ λίγοι εκπαιδευτικοί απαντούν ότι σπάνια συναντούν τέτοιες συμπεριφορές.

Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στους επόμενους πίνακες.

Πόσο συχνά παρατηρείτε κάποια από τις παρακάτω συμπεριφορές στο σχολείο σας – Ένοπλες Συγκρούσεις

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Ποτέ	79	86,8	96,3
	Σπάνια	3	3,3	3,7
	Συχνά	0	0,0	0,0
	Πολύ Συχνά	0	0,0	0,0
	Καθημερινά	0	0,0	0,0
	Total	82	90,1	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	9	2,2	
Total		91	100,0	

Πίνακας 22. Πίνακας συχνότητας εμφάνισης ένοπλων συγκρούσεων, που έχουν συναντήσει οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο που εργάζονται.

**Πόσο συχνά παρατηρείτε κάποια από τις παρακάτω συμπεριφορές  
στο σχολείο σας – Εγκληματική Πράξη**

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Ποτέ	82	90,1	100,0
	Σπάνια	0	0,0	3,7
	Συχνά	0	0,0	0,0
	Πολύ Συχνά	0	0,0	0,0
	Καθημερινά	0	0,0	0,0
	Total	82	90,1	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	9	2,2	
Total		91	100,0	

Πίνακας 23. Πίνακας συχνοτήτων εμφάνισης ένοπλων συγκρούσεων, που έχουν συναντήσει οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο που εργάζονται.

Στην επόμενη ερώτηση, οι εκπαιδευτικοί καλούνται να απαντήσουν εάν μπορούν να αναφέρουν κάποιο μαθητή, ο οποίος να παρουσιάζει συχνά αποκλίνουσα – παραβατική συμπεριφορά.

Οι απαντήσεις του φαίνονται στον επόμενο πίνακα.

**Στο σχολείο που εργάζεστε μπορείτε να αναφέρετε συγκεκριμένο  
παιδί που παρουσιάζει συχνά αποκλίνουσα - παραβατική  
συμπεριφορά**

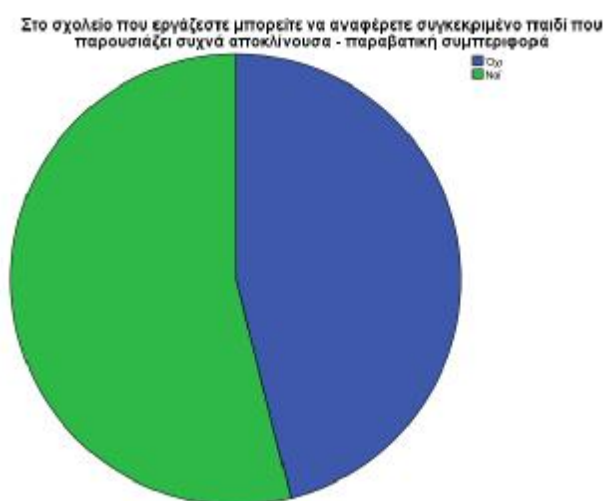
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Όχι	41	45,1	46,1
	Ναί	48	52,7	53,9
	Total	89	97,8	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	2	2,2	
Total		91	100,0	

Πίνακας 24. Πίνακας συχνοτήτων της αναφοράς συγκεκριμένου παιδιού που παρουσιάζει συχνά αποκλίνουσα – παραβατική συμπεριφορά, στο σχολείο που εργάζονται οι εκπαιδευτικοί



Σύμφωνα με τον πίνακα 24, περισσότεροι από τους μισούς εκπαιδευτικούς του δείγματος (52,7 %) μπορούν να αναφέρουν κάποιο συγκεκριμένο παιδί που παρουσιάζει συχνά αποκλίνουσα – παραβατική συμπεριφορά, ενώ το 45,1 % των εκπαιδευτικών του δείγματος δεν έχουν κάποιο συγκεκριμένο μαθητή να αναφέρουν.

Τα αποτελέσματα του πίνακα 24 παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 19. Κυκλικό διάγραμμα των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την ύπαρξη συγκεκριμένου μαθητή στο σχολείο τους που παρουσιάζει συχνά παραβατική συμπεριφορά. Στην επόμενη ερώτηση, οι εκπαιδευτικοί καλούνται να απαντήσουν πόσο επιδρούν κατά τη γνώμη τους οι διάφοροι εξωτερικοί παράγοντες που αντιμετωπίζουν κάθε μέρα οι μαθητές.

Πιο συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτικοί απαντούν πόσο πολύ επιδρά το οικογενειακό τους περιβάλλον στην εκδήλωση αποκλίνουσας – παραβατικής συμπεριφοράς των μαθητών.

Τα αποτελέσματα των απαντήσεών τους παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

**Πόσο πιστεύετε πως επιδρά καθένας από τους παρακάτω παράγοντες στην εκδήλωση αποκλίνουσας - παραβατικής συμπεριφοράς – Οικογενειακό Περιβάλλον**

	Frequency	Percent	Valid Percent
Valid Καθόλου	0	0,0	0,0
Λίγο	0	0,0	0,0
Μέτρια	13	14,3	14,6
Πολύ	76	83,5	85,4

	Total	89	97,8	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	2	2,2	
Total		91	100,0	

Πίνακας 25. Πίνακας συχνοτήτων επίδρασης Οικογενειακού Περιβάλλοντος στην παραβατική συμπεριφορά

Από τις απαντήσεις τους οι εκπαιδευτικοί φαίνεται ότι συμφωνούν ότι το οικογενειακό τους περιβάλλον επιδρά στην εκδήλωση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς των παιδιών. Σε ποσοστό 83,5 % απαντούν πολύ, ενώ σε ποσοστό 14,3 % απαντούν μέτρια, ενώ κανένας εκπαιδευτικός δεν απαντά ότι το οικογενειακό περιβάλλον των μαθητών δεν επιδρά καθόλου ή επιδρά λίγο στη συμπεριφορά του μαθητή.

Στον επόμενο πίνακα παρουσιάζονται οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το πόσο επιδρά το σχολείο στην παραβατική συμπεριφορά των μαθητών.

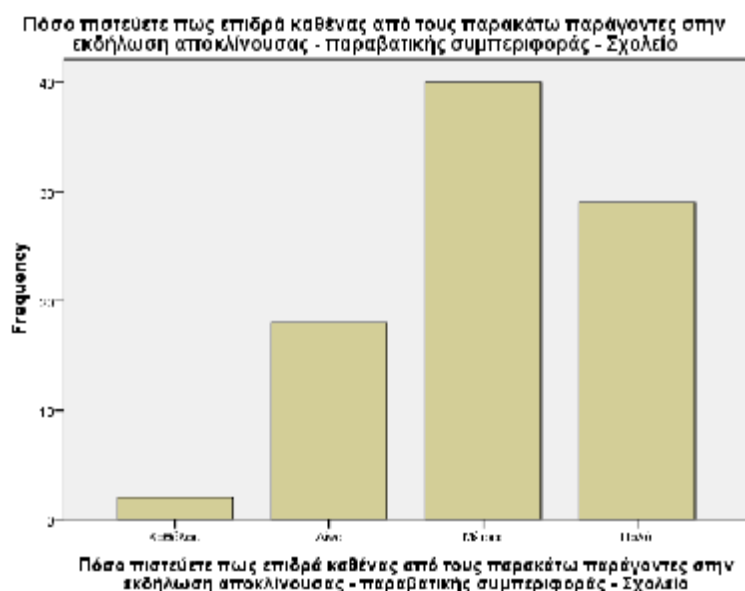
**Πόσο πιστεύετε πως επιδρά καθένας από τους παρακάτω παράγοντες στην εκδήλωση αποκλίνουσας - παραβατικής συμπεριφοράς - Σχολείο**

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	2	2,2	2,2
	Λίγο	18	19,8	20,2
	Μέτρια	40	44,0	44,9
	Πολύ	29	31,9	32,6
	Total	89	97,8	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	2	2,2	
Total		91	100,0	

Πίνακας 26. Πίνακας συχνοτήτων επίδρασης του σχολείου στην παραβατική συμπεριφορά

Όπως προκύπτει από τον πίνακα 25, οι εκπαιδευτικοί απαντούν σε ποσοστό 31,9 % ότι το σχολείο επιδρά πολύ στη συμπεριφορά του μαθητή, ενώ σε ποσοστό 44 % οι εκπαιδευτικοί απαντούν ότι η επίδραση του σχολείου είναι μέτρια αναφορικά με τη συμπεριφορά των μαθητών. Το ποσοστό των εκπαιδευτικών που απαντούν λίγο είναι 19,8 %, ενώ μικρό είναι το ποσοστό των εκπαιδευτικών που απαντούν ότι το σχολείο δεν επιδρά καθόλου στη συμπεριφορά των μαθητών (2,2 %).

Τα παραπάνω αποτελέσματα παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 20. Ιστόγραμμα συχνοτήτων των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την επίδραση του σχολείου στη συμπεριφορά των μαθητών

Στη συνέχεια οι εκπαιδευτικοί απαντούν για το φιλικό περιβάλλον των μαθητών και τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

Πόσο πιστεύετε πως επιδρά καθένας από τους παρακάτω παράγοντες στην εκδήλωση αποκλίνουσας - παραβατικής συμπεριφοράς - Φιλικό Περιβάλλον

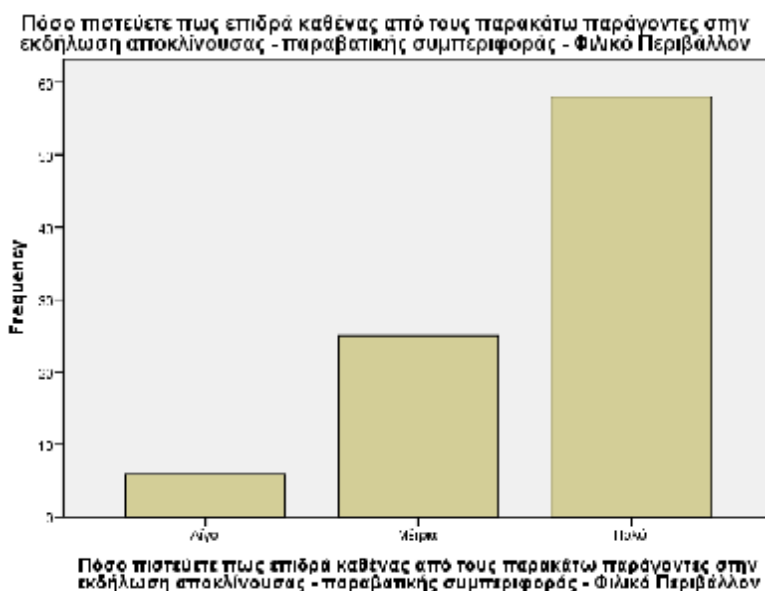
	Frequency	Percent	Valid Percent
Valid Καθόλου	0	0,0	0,0
Λίγο	6	6,6	6,7
Μέτρια	25	27,5	28,1
Πολύ	58	63,7	65,2
Total	89	97,8	100,0

Missing	Ελλιπής Τιμή	2	2,2
Total		91	100,0

Πίνακας 27. Πίνακας συχνοτήτων επίδρασης του φιλικού περιβάλλοντος στην παραβατική συμπεριφορά

Όπως προκύπτει από τον πίνακα 27, οι εκπαιδευτικοί πιστεύει ότι το φιλικό περιβάλλον επιδρά πολύ σε ποσοστό 63,7 %, ενώ μέτρια πιστεύουν ότι επιδρά σε ποσοστό 27,5 %. Κανένας εκπαιδευτικός δεν απάντησε ότι το φιλικό περιβάλλον δεν επιδρά καθόλου στην παραβατική συμπεριφορά των μαθητών.

Τα αποτελέσματα του πίνακα 27 παρουσιάζονται γραφικά στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 21. Ιστόγραμμα συχνοτήτων των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την επίδραση του φιλικού περιβάλλοντος στη συμπεριφορά των μαθητών

Οι εκπαιδευτικοί στη συνέχεια ρωτήθηκαν κατά πόσο επιδρά η τηλεόραση στην παραβατική συμπεριφορά των μαθητών και τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

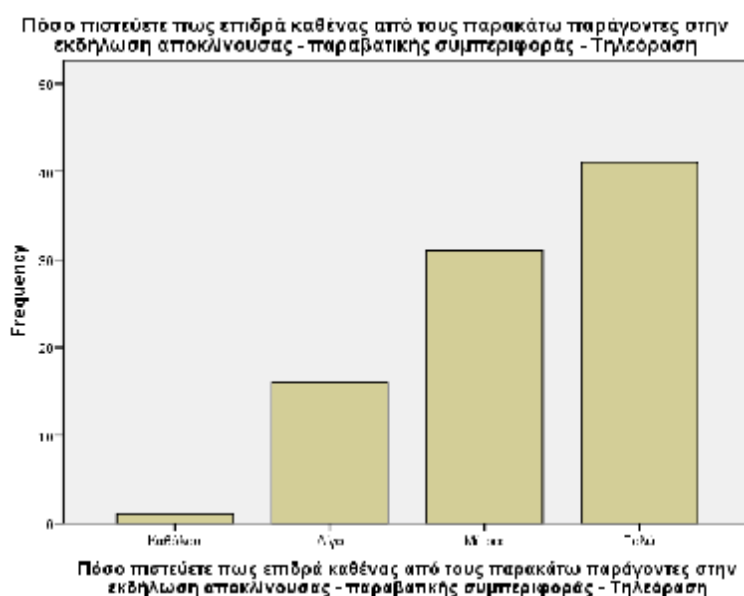
**Πόσο πιστεύετε πως επιδρά καθένας από τους παρακάτω παράγοντες στην εκδήλωση αποκλίνουσας - παραβατικής συμπεριφοράς – Τηλεόραση**

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	1	1,1	1,1
	Λίγο	16	17,6	18,0
	Μέτρια	31	34,1	34,8
	Πολύ	41	45,1	46,1
	Total	89	97,8	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	2	2,2	
Total		91	100,0	

Πίνακας 28. Πίνακας συχνοτήτων επίδρασης της τηλεόρασης στην παραβατική συμπεριφορά

Όπως προκύπτει από τον πίνακα 28, οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι η τηλεόραση επιδρά πολύ σε ποσοστό 45,1 %, ενώ σε ποσοστό 34,1 % πιστεύουν ότι επιδρά μέτρια. Σε ποσοστό 17,6 % πιστεύουν ότι η τηλεόραση επιδρά λίγο στη συμπεριφορά των μαθητών, ενώ 1 εκπαιδευτικός πιστεύει ότι η τηλεόραση δεν επιδρά καθόλου στη συμπεριφορά.

Τα παραπάνω αποτελέσματα απεικονίζονται στο επόμενο γράφημα.



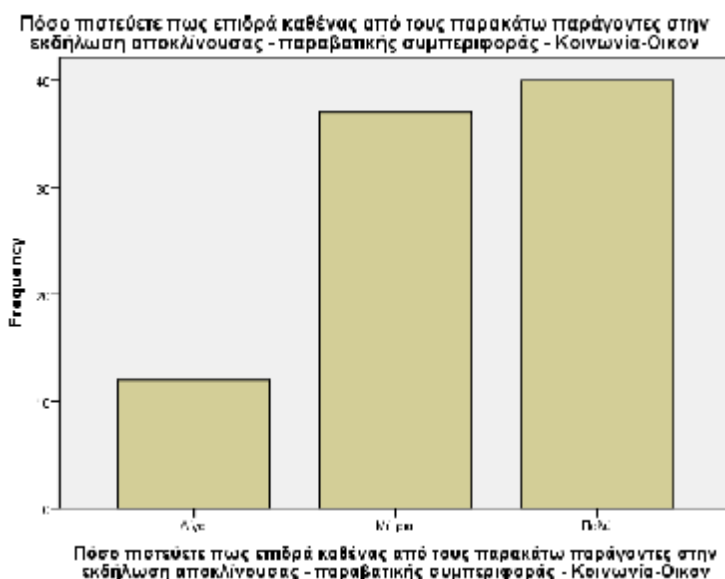
Γράφημα 22. Ιστόγραμμα συχνοτήτων των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την επίδραση της τηλεόρασης στη συμπεριφορά των μαθητών

Η άποψη των εκπαιδευτικών αναφορικά με την επίδραση των κοινωνικοοικονομικών παραγόντων καταγράφεται στον επόμενο πίνακα.

**Πόσο πιστεύετε πως επιδρά καθένας από τους παρακάτω παράγοντες στην εκδήλωση αποκλίνουσας - παραβατικής συμπεριφοράς Κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες**

	Frequency	Percent	Valid Percent
Valid Καθόλου	0	0,0	0,0
Λίγο	12	13,2	13,5
Μέτρια	37	40,7	41,6
Πολύ	40	44,0	44,9
Total	89	97,8	100,0
Missing Ελλιπής Τιμή	2	2,2	
Total	91	100,0	

Πίνακας 29. Πίνακας συχνότητας επίδρασης κοινωνικοοικονομικών παραγόντων στην παραβατική συμπεριφορά  
 Σύμφωνα με τον πίνακα, σε ποσοστό 44 % οι εκπαιδευτικοί του δείγματος απαντούν ότι οι κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες επιδρούν πολύ στη συμπεριφορά των μαθητών, ενώ σε ποσοστό 40,7 % οι εκπαιδευτικοί απαντούν ότι επιδρούν μέτρια. Το 13,2 % των εκπαιδευτικών απαντούν ότι η επίδραση αυτών των παραγόντων είναι μικρή, ενώ κανένας εκπαιδευτικός δεν απαντάει ότι δεν επιδρούν καθόλου οι παράγοντες στη συμπεριφορά των μαθητών.



Γράφημα 23. Ιστόγραμμα συχνοτήτων των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την επίδραση των κοινωνικοοικονομικών παραγόντων στη συμπεριφορά των μαθητών

**Πόσο πιστεύετε πως επιδρά καθένας από τους παρακάτω  
παράγοντες στην εκδήλωση αποκλίνουσας - παραβατικής  
συμπεριφοράς – Ενδοατομικοί Παράγοντες**

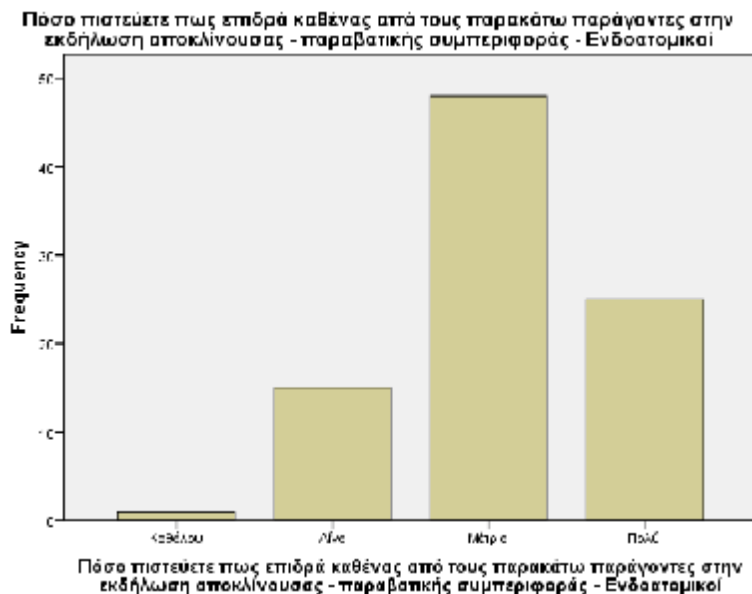
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	1	1,1	1,1
	Λίγο	15	16,5	16,9
	Μέτρια	48	52,7	53,9
	Πολύ	25	27,5	28,1
	Total	89	97,8	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	2	2,2	
Total		91	100,0	

Πίνακας 30. Πίνακας συχνοτήτων επίδρασης ενδοατομικών παραγόντων στην παραβατική συμπεριφορά

Στη συνέχεια οι εκπαιδευτικοί απαντούν για την επίδραση των ενδοατομικών παραγόντων στη συμπεριφορά των μαθητών και τα αποτελέσματα συγκεντρώνονται στον επόμενο πίνακα.

Στον πίνακα 29 φαίνεται ότι οι ενδοατομικοί παράγοντες επιδρούν πολύ κατά τη γνώμη των εκπαιδευτικών, σε ποσοστό 27,5 %, ενώ μέτρια επίδραση στη συμπεριφορά των μαθητών πιστεύουν περισσότεροι από τους μισούς εκπαιδευτικούς. Μικρή επίδραση στη συμπεριφορά των μαθητών πιστεύουν ότι έχουν οι ενδοατομικοί παράγοντες οι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό 16,5 %, ενώ ένας εκπαιδευτικός πιστεύει ότι οι ενδοατομικοί παράγοντες δεν έχουν καμία επίδραση στη συμπεριφορά των μαθητών.

Τα ίδια αποτελέσματα παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 24. Ιστόγραμμα συχνοτήτων των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την επίδραση των ενδοατομικών παραγόντων στη συμπεριφορά των μαθητών

Η τελευταία ερώτηση αφορά το πόσο επιδρά το διαδίκτυο στη συμπεριφορά των μαθητών και οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

**Πόσο πιστεύετε πως επιδρά καθένας από τους παρακάτω παράγοντες στην εκδήλωση αποκλίνουσας - παραβατικής συμπεριφοράς – Διαδίκτυο**

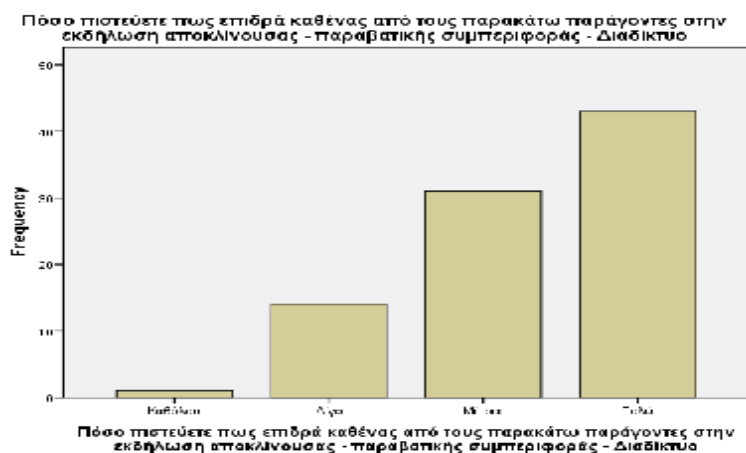
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	1	1,1	1,1
	Λίγο	14	15,4	15,7
	Μέτρια	31	34,1	34,8
	Πολύ	43	47,3	48,3
	Total	89	97,8	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	2	2,2	
Total		91	100,0	

Πίνακας 31. Πίνακας συχνοτήτων επίδρασης του διαδικτύου στην παραβατική συμπεριφορά

Όπως φαίνεται και στον πίνακα 31, οι εκπαιδευτικοί απαντούν ότι το διαδίκτυο επιδρά πολύ στη συμπεριφορά των μαθητών σε ποσοστό 47,3 %, ενώ σε ποσοστό 34,1 % οι εκπαιδευτικοί απαντούν ότι η επίδραση του διαδικτύου είναι μέτρια προς τη συμπεριφορά και λίγο πιστεύουν ότι επιδρά σε ποσοστό 15,4 %. Ένας εκπαιδευτικός στο δείγμα πιστεύει ότι το διαδίκτυο δεν επιδρά καθόλου στη συμπεριφορά των μαθητών.



Τα αποτελέσματα του πίνακα 31, παρουσιάζονται στο παρακάτω γράφημα.



Γράφημα 25. Ιστόγραμμα συχνοτήτων των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την επίδραση του διαδικτύου στη συμπεριφορά των μαθητών

Στη συνέχεια του ερωτηματολογίου, οι καθηγητές καλούνται να απαντήσουν σχετικά με τις πρακτικές άσκησης πειθαρχίας και κατά πόσο θεωρούν κάθε μια από αυτές είναι αποτελεσματικές.

Οι εκπαιδευτικοί ρωτήθηκαν κατά πόσο η παρατήρηση είναι αποτελεσματική και τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

**Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε κάθε μια από τις παρακάτω  
πρακτικές – Παρατήρηση**

	Frequency	Percent	Valid Percent
Valid Καθόλου	1	1,1	1,1
Λίγο	22	24,2	24,4
Αρκετά	26	28,6	28,9
Πολύ	27	29,7	30,0
Απόλυτα	14	15,4	15,6
Total	90	98,9	100,0
Missing Ελλιπής Τιμή	1	1,1	
Total	91	100,0	

Πίνακας 32. Πίνακας συχνοτήτων αποτελεσματικότητας Παρατήρησης

Σε ποσοστό 15,4 %, οι εκπαιδευτικοί του δείγματος θεωρούν ότι η παρατήρηση είναι απόλυτα αποτελεσματική, το 29,7 % πολύ αποτελεσματική, το 28,6 %

αρκετά αποτελεσματική, ενώ το 24,2 % λίγο αποτελεσματική. Ένας από τους εκπαιδευτικούς θεωρεί ότι η παρατήρηση δεν είναι καθόλου αποτελεσματική.

Τα αποτελέσματα αυτά παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 26. Ιστόγραμμα συχνοτήτων αποτελεσματικότητας της παρατήρησης ως άσκησης πειθαρχίας

Στην επόμενη ερώτηση οι εκπαιδευτικοί απαντούν για το πόσο αποτελεσματική θεωρούν την πρακτική της επίπληξης.

Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στους επόμενους πίνακες.

Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε κάθε μια από τις παρακάτω πρακτικές - Επίπληξη

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	4	4,4	4,4
	Λίγο	30	33,0	33,3
	Αρκετά	29	31,9	32,2
	Πολύ	22	24,2	24,4
	Απόλυτα	5	5,5	5,6
	Total	90	98,9	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	1	1,1	
Total		91	100,0	

Πίνακας 33. Πίνακας συχνοτήτων αποτελεσματικότητας Επίπληξης

Όπως φαίνεται και στον πίνακα 33, στο μεγαλύτερο ποσοστό τους (33 %) οι εκπαιδευτικοί θεωρούν την επίπληξη λίγο αποτελεσματική, αρκετά αποτελεσματική θεωρείται από το 31,9 % των εκπαιδευτικών, ενώ πολύ αποτελεσματική θεωρείται από το 24,2 % των εκπαιδευτικών. 5 εκπαιδευτικοί θεωρούν την επίπληξη απόλυτα αποτελεσματική, ενώ 4 εκπαιδευτικοί δεν θεωρούν καθόλου αποτελεσματική την επίπληξη.

Τα αποτελέσματα του πίνακα 33, παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 27. Ιστόγραμμα συχνοτήτων αποτελεσματικότητας της επίπληξης ως πρακτικής άσκησης πειθαρχίας

Σχετικά με την αποτελεσματικότητα αυτής της πρακτικής, οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε κάθε μια από τις παρακάτω πρακτικές - Ανύψωση Φωνής

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	3	3,3	3,3
	Λίγο	33	36,3	36,7
	Αρκετά	33	36,3	36,7
	Πολύ	11	12,1	12,2
	Απόλυτα	10	11,0	11,1
	Total	90	98,9	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	1	1,1	
Total		91	100,0	

Πίνακας 34. Πίνακας συχνοτήτων αποτελεσματικότητας Επίπληξης

Στο ίδιο ποσοστό (36,3 %), οι εκπαιδευτικοί απαντούν ότι η ανύψωση φωνής είναι αρκετά ή λίγο αποτελεσματική, ενώ σε μικρότερο ποσοστό (12,1 %) οι εκπαιδευτικοί απαντούν ότι είναι πολύ αποτελεσματική και σε ποσοστό 11 % ότι αποδίδει απόλυτα. Τρεις από τους εκπαιδευτικούς του δείγματος απαντούν ότι η ανύψωση φωνής δεν είναι καθόλου αποτελεσματική.

Τα αποτελέσματα του πίνακα 34 παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 28. Ιστόγραμμα συχνοτήτων αποτελεσματικότητας της ανύψωσης φωνής ως πρακτικής άσκησης πειθαρχίας

Η επόμενη πρακτική άσκησης πειθαρχίας για την οποία καλούνται οι εκπαιδευτικοί να απαντήσουν αναφορικά με την αποτελεσματικότητά της, είναι η συνεχής εξέταση των μαθητών που παρουσιάζουν αποκλίνουσα – παραβατική συμπεριφορά.

Τα αντίστοιχα στοιχεία για την αποτελεσματικότητα αυτής της πρακτικής παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

**Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε κάθε μια από τις παρακάτω πρακτικές - Συνεχής**

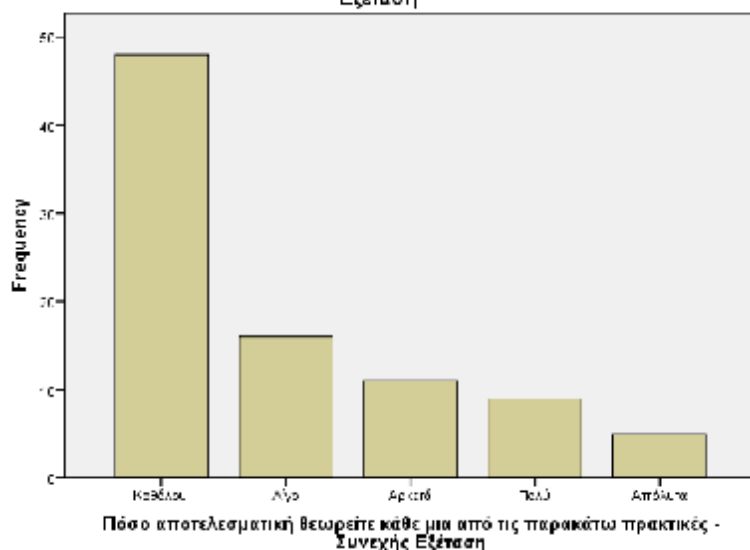
		Εξέταση			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	48	52,7	53,9	53,9
	Λίγο	16	17,6	18,0	71,9
	Αρκετά	11	12,1	12,4	84,3
	Πολύ	9	9,9	10,1	94,4
	Απόλυτα	5	5,5	5,6	100,0
	Total	89	97,8	100,0	
Missing	Ελλιπής Τιμή	2	2,2		
Total		91	100,0		

Πίνακας 35. Πίνακας συχνοτήτων αποτελεσματικότητας συνεχούς εξέτασης

Όπως φαίνεται και στον πίνακα 35, η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών σε ποσοστό 52,7 % απαντάει ότι δεν είναι καθόλου αποτελεσματική αυτή η μέθοδος, ενώ λίγο αποτελεσματική απαντάει το 17,6 % των εκπαιδευτικών. Αρκετά αποτελεσματική μέθοδος θεωρεί τη συνεχή εξέταση το 12,1 % των εκπαιδευτικών του δείγματος, ενώ το 9,9 % θεωρεί ότι είναι πολύ αποτελεσματική και το 5,5 % θεωρεί ότι είναι απόλυτα αποτελεσματική πρακτική πειθαρχίας.

Τα αποτελέσματα του πίνακα 35, παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.

**Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε κάθε μια από τις παρακάτω πρακτικές - Συνεχής Εξέταση**



Γράφημα 29. Ιστόγραμμα συχνοτήτων αποτελεσματικότητας της συνεχούς εξέτασης ως πρακτικής άσκησης πειθαρχίας

Στην ερώτηση χρήσης της πρόσκλησης των γονέων, οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

Σχετικά με την αποτελεσματικότητα της μεθόδου αυτής, ο επόμενος πίνακας παρουσιάζει τα αποτελέσματα των απαντήσεων των εκπαιδευτικών.

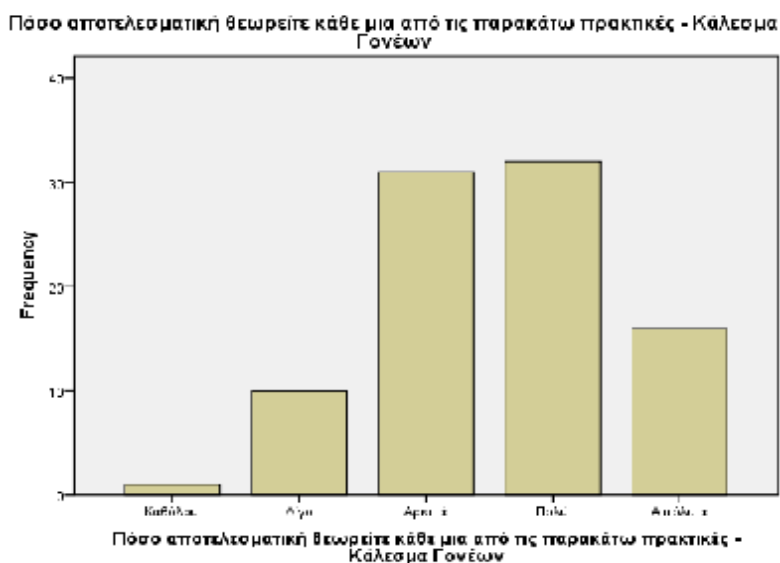
**Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε κάθε μια από τις παρακάτω πρακτικές – Πρόσκληση Γονέων**

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	1	1,1	1,1
	Λίγο	10	11,0	11,1
	Αρκετά	31	34,1	34,4
	Πολύ	32	35,2	35,6
	Απόλυτα	16	17,6	17,8
	Total	90	98,9	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	1	1,1	
Total		91	100,0	

Πίνακας 36. Πίνακας συχνοτήτων αποτελεσματικότητας της Πρόσκλησης Γονέων στο σχολείο.

Σύμφωνα με τον πίνακα 36, οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η μέθοδος αυτή είναι απόλυτα αποτελεσματική σε ποσοστό 17,6 %, αρκετά αποτελεσματική τη θεωρεί το 34,1 %, ενώ στο μεγαλύτερο τους ποσοστό (35,2 %) θεωρούν τη μέθοδο πολύ αποτελεσματική. Αντίθετα, καθόλου αποτελεσματική τη θεωρεί σαν μέθοδο ένας εκπαιδευτικός και λίγο αποτελεσματική τη θεωρούν 10 από τους εκπαιδευτικούς του δείγματος.

Τα αποτελέσματα αυτά παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 30. Ιστόγραμμα συχνοτήτων αποτελεσματικότητας της πρόσκλησης γονέων στο σχολείο, ως πρακτικής άσκησης πειθαρχίας

Ο επόμενος πίνακας καταγράφει τη συχνότητα με την οποία οι εκπαιδευτικοί θεωρούν αποτελεσματική την παραπομπή των μαθητών με παραβατική συμπεριφορά στο διευθυντή του σχολείου τους.

Η καταγραφή της γνώμης των εκπαιδευτικών για την αποτελεσματικότητα της μεθόδου αυτής, παρουσιάζεται στον επόμενο πίνακα.

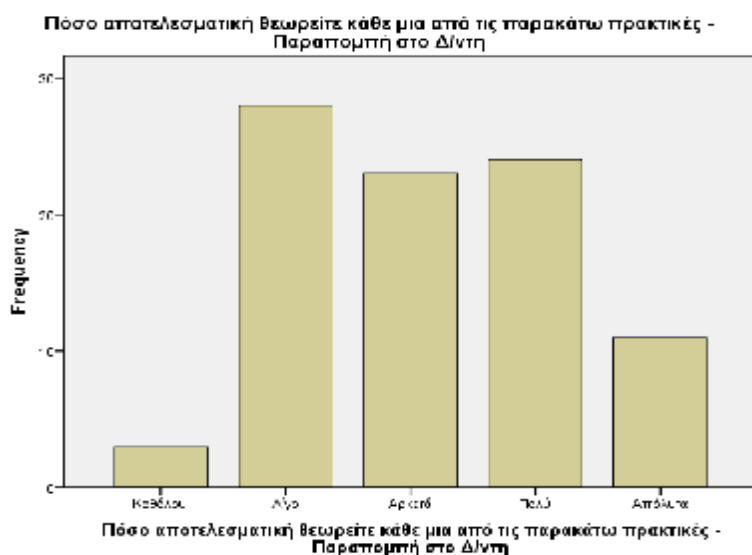
Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε κάθε μια από τις παρακάτω πρακτικές - Παραπομπή στο Δ/ντη

	Frequency	Percent	Valid Percent
Valid Καθόλου	3	3,3	3,4
Λίγο	28	30,8	31,5
Αρκετά	23	25,3	25,8
Πολύ	24	26,4	27,0
Απόλυτα	11	12,1	12,4
Total	89	97,8	100,0
Missing Ελλιπής Τιμή	2	2,2	
Total	91	100,0	

Πίνακας 37. Πίνακας συχνοτήτων αποτελεσματικότητας της παραπομπής μαθητών με παραβατική συμπεριφορά στο διευθυντή του σχολείου.

Στο μεγαλύτερο ποσοστό τους (30,8 %), οι εκπαιδευτικοί θεωρούν κατά τη γνώμη τους ότι η παραπομπή των μαθητών στο διευθυντή του σχολείου ως μέθοδος άσκησης πειθαρχίας, είναι λίγο αποτελεσματική, ενώ το ποσοστό των εκπαιδευτικών που θεωρούν ότι δεν είναι καθόλου αποτελεσματικό είναι 3,3 %. Αντίθετα, το ποσοστό των εκπαιδευτικών που θεωρούν ότι η μέθοδος αυτή είναι απόλυτα αποτελεσματική είναι 12,1 %, το ποσοστό που θεωρούν ότι είναι πολύ αποτελεσματική είναι 26,4 %, ενώ το ποσοστό αυτών που θεωρούν τη μέθοδο αρκετά αποτελεσματική είναι 25,3 %.

Στο επόμενη γράφημα παρουσιάζονται τα παραπάνω δεδομένα.



Γράφημα 31. Ιστόγραμμα συχνότητας αποτελεσματικότητας της παραπομπής των μαθητών με παραβατική συμπεριφορά στο διευθυντή του σχολείου, ως πρακτικής άσκησης πειθαρχίας

Η επόμενη μέθοδος για την οποία καλούνται να απαντήσουν οι εκπαιδευτικοί είναι οι συνέπειες της βαθμολογίας.

Η άποψη των εκπαιδευτικών αναφορικά με την αποτελεσματικότητα της μεθόδου των συνεπειών στη βαθμολογία, καταγράφεται στον επόμενο πίνακα.



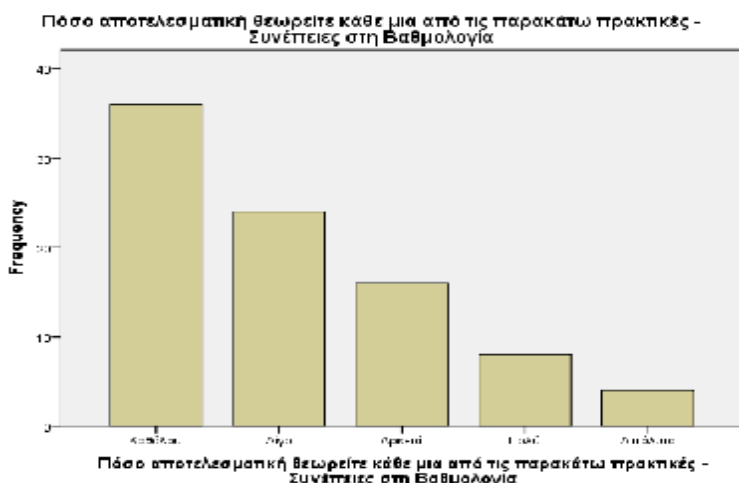
**Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε κάθε μια από τις παρακάτω  
πρακτικές - Συνέπειες στη Βαθμολογία**

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	36	39,6	40,9
	Λίγο	24	26,4	27,3
	Αρκετά	16	17,6	18,2
	Πολύ	8	8,8	9,1
	Απόλυτα	4	4,4	4,5
	Total	88	96,7	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	3	3,3	
Total		91	100,0	

Πίνακας 38. Πίνακας συχνοτήτων αποτελεσματικότητας συνεπειών στη βαθμολογία

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 38, το ποσοστό των εκπαιδευτικών που θεωρούν ότι η μέθοδος αυτή δεν είναι καθόλου αποτελεσματική είναι 39,6 %, το ποσοστό αυτών που θεωρούν λίγο αποτελεσματική τη μέθοδο είναι 26,4 %, ενώ αρκετά αποτελεσματική τη θεωρεί το 17,6 % των εκπαιδευτικών και σε μικρότερα ποσοστά οι εκπαιδευτικοί θεωρούν τη μέθοδο πολύ και απόλυτα αποτελεσματική, σε ποσοστά 8,8 % και 4,4 % αντίστοιχα.

Στο επόμενο γράφημα παρουσιάζονται τα παραπάνω αποτελέσματα.



Γράφημα 32. Ιστόγραμμα συχνοτήτων αποτελεσματικότητας συνεπειών στη βαθμολογία, ως πρακτικής άσκησης πειθαρχίας

Στη συνέχεια οι εκπαιδευτικοί απαντούν για την αποτελεσματικότητα της πρακτικής των επιπλέον εργασιών στους μαθητές τους που παρουσιάζουν

παραβατικές συμπεριφορές και τα αποτελέσματα παρατίθενται στον επόμενο πίνακα.

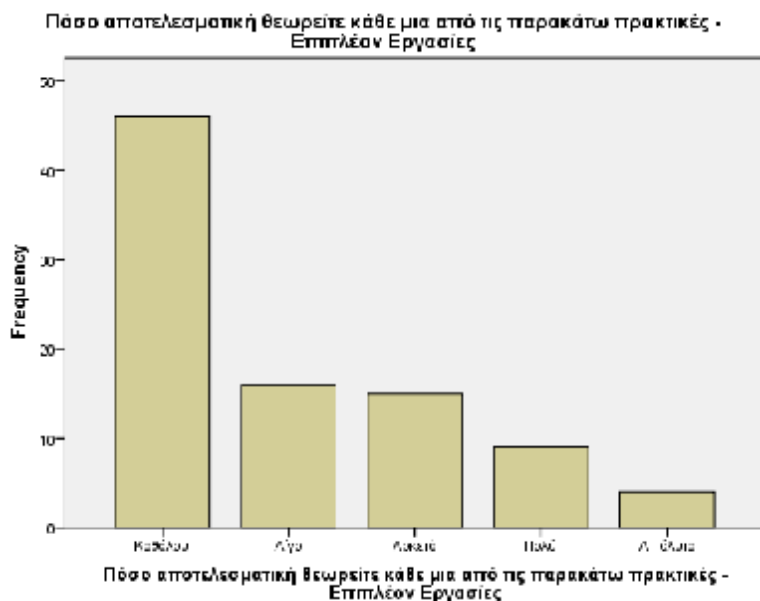
**Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε κάθε μια από τις παρακάτω  
πρακτικές - Επιπλέον Εργασίες**

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	46	50,5	51,1
	Λίγο	16	17,6	17,8
	Αρκετά	15	16,5	16,7
	Πολύ	9	9,9	10,0
	Απόλυτα	4	4,4	4,4
	Total	90	98,9	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	1	1,1	
Total		91	100,0	

Πίνακας 39. Πίνακας συχνότητας αποτελεσματικότητας επιπλέον εργασιών

Περισσότεροι από τους μισούς εκπαιδευτικούς (50,5 %) του δείγματος θεωρούν ότι η μέθοδος αυτή δεν είναι καθόλου αποτελεσματική, το 17,6 % πιστεύουν ότι είναι λίγο αποτελεσματική, ενώ αρκετά αποτελεσματική μέθοδο τη θεωρεί το 16,5 %. Πολύ και απόλυτα αποτελεσματική μέθοδο τη θεωρεί το 9,9 % και το 4,4 % των εκπαιδευτικών αντίστοιχα.

Ακολουθεί το γράφημα που απεικονίζει τα δεδομένα του πίνακα 39.



Γράφημα 33. Ιστόγραμμα συχνότητας χρήσης επιπλέον εργασιών, ως πρακτικής άσκησης πειθαρχίας

Αναφορικά με τη γνώμη των εκπαιδευτικών για την αποτελεσματικότητα της μεθόδου της θεσμοθέτησης κανόνων ύστερα από συζήτηση, τα στοιχεία καταγράφονται στον επόμενο πίνακα.

**Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε κάθε μια από τις παρακάτω πρακτικές - Θεσμοθέτηση κανόνων ύστερα από συζήτηση**

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	1	1,1	1,1
	Λίγο	12	13,2	13,6
	Αρκετά	30	33,0	34,1
	Πολύ	34	37,4	38,6
	Απόλυτα	11	12,1	12,5
	Total	88	96,7	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	3	3,3	
Total		91	100,0	

Πίνακας 40. Πίνακας συχνοτήτων αποτελεσματικότητας της μεθόδου θεσμοθέτησης κανόνων ύστερα από συζήτηση

Το ποσοστό των εκπαιδευτικών που θεωρούν τη μέθοδο αυτή απόλυτα αποτελεσματική είναι 12,1 %, ενώ το ποσοστό αυτών που τη θεωρούν πολύ αποτελεσματική είναι 37,4 %. Σε ποσοστό 33 % οι εκπαιδευτικοί του δείγματος πιστεύουν ότι η μέθοδος είναι αρκετά αποτελεσματική, λίγο αποτελεσματική θεωρούν τη μέθοδο το 13,2 %, ενώ ένας εκπαιδευτικός πιστεύει ότι η μέθοδος δεν είναι καθόλου αποτελεσματική.

Στο επόμενο γράφημα παρουσιάζονται τα παραπάνω στοιχεία.



Γράφημα 34. Ιστόγραμμα συχνοτήτων αποδοτικότητας της μεθόδου θεσμοθέτησης κανόνων μετά από συζήτηση των εκπαιδευτικών με τους μαθητές τους

Τη γνώμη των εκπαιδευτικών ως προς την αποδοτικότητα της μεθόδου της απομόνωσης – εξόδου από την τάξη, παρουσιάζει ο επόμενος πίνακας.

Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε κάθε μια από τις παρακάτω πρακτικές - Απομόνωση/ Έξοδος από την τάξη

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	28	30,8	31,1
	Λίγο	24	26,4	26,7
	Αρκετά	26	28,6	28,9
	Πολύ	8	8,8	8,9
	Απόλυτα	4	4,4	4,4
	Total	90	98,9	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	1	1,1	
Total		91	100,0	

Πίνακας 41. Πίνακας συχνοτήτων αποδοτικότητας της μεθόδου αποβολής των μαθητών εκτός της τάξης

Στην πλειοψηφία τους (30,8 %) οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι η μέθοδος αυτή δεν είναι καθόλου αποδοτική, σε ποσοστό 26,4 % είναι λίγο αποδοτική, ενώ αρκετά αποδοτική πιστεύει το 28,6 % των εκπαιδευτικών. Πολύ αποδοτική μέθοδος θεωρείται από το 8,8 % των εκπαιδευτικών και απόλυτα αποδοτική μέθοδος θεωρείται από το 4,4 % των εκπαιδευτικών.

Στο επόμενο γράφημα παρουσιάζονται τα παραπάνω δεδομένα.



Γράφημα 35. Ιστόγραμμα συχνοτήτων αποδοτικότητας της μεθόδου της αποβολής εκτός της τάξης των μαθητών που παρουσιάζουν παραβατική συμπεριφορά.

Ο επόμενος πίνακας παρουσιάζει τα δεδομένα σχετικά με την αποδοτικότητα της μεθόδου της βλεμματικής παρατήρησης, σύμφωνα με τη γνώμη των εκπαιδευτικών.

Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε κάθε μια από τις παρακάτω πρακτικές - Βλεμματική Παρατήρηση

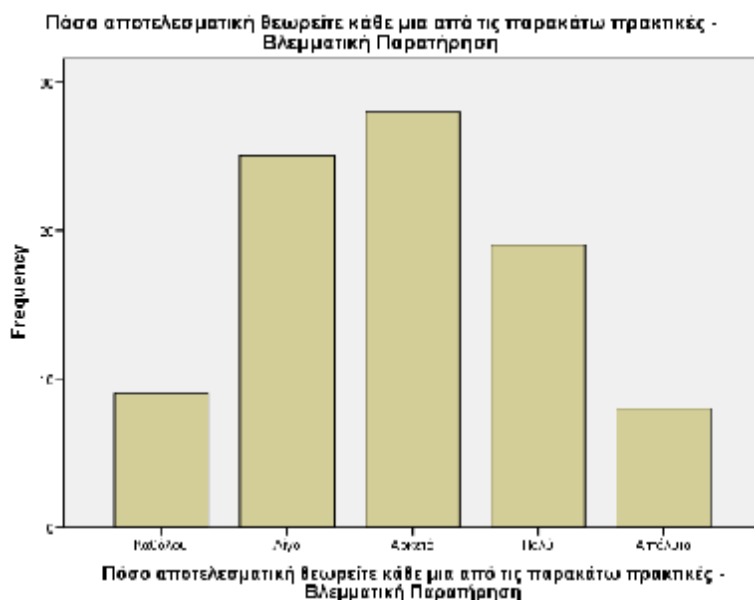
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	9	9,9	10,1
	Λίγο	25	27,5	28,1
	Αρκετά	28	30,8	31,5
	Πολύ	19	20,9	21,3
	Απόλυτα	8	8,8	9,0
	Total	89	97,8	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	2	2,2	
Total		91	100,0	

Πίνακας 42. Πίνακας συχνοτήτων αποδοτικότητας της βλεμματικής παρατήρησης

Στο μεγαλύτερο ποσοστό τους οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η μέθοδος είναι αρκετά αποτελεσματική (30,8 %), λίγο αποτελεσματική σε ποσοστό 27,5 % και πολύ αποτελεσματική σε ποσοστό 20,9 %. Απόλυτα αποτελεσματική είναι η

μέθοδος σύμφωνα με το 8,8 % των εκπαιδευτικών, ενώ καθόλου αποτελεσματική είναι η μέθοδος σύμφωνα με το 9,9%.

Τα παραπάνω παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 36. Ιστόγραμμα συχνοτήτων αποτελεσματικότητας της βλεμματικής παρατήρησης.

Οι εκπαιδευτικοί απαντούν σχετικά με τη χρήση της προειδοποίησης. Αναφορικά με την αποδοτικότητα της μεθόδου, ο επόμενος πίνακας παρουσιάζει τις απόψεις των εκπαιδευτικών.

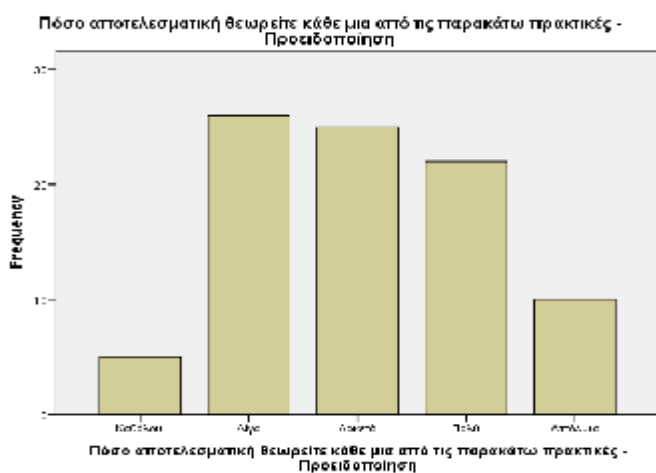
Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε κάθε μια από τις παρακάτω πρακτικές – Προειδοποίηση

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	5	5,5	5,7
	Λίγο	26	28,6	29,5
	Αρκετά	25	27,5	28,4
	Πολύ	22	24,2	25,0
	Απόλυτα	10	11,0	11,4
	Total	88	96,7	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	3	3,3	
Total		91	100,0	

Πίνακας 43. Πίνακας συχνοτήτων αποτελεσματικότητας της προειδοποίησης

Το 11 % των εκπαιδευτικών θεωρούν τη μέθοδο της προειδοποίησης απόλυτα αποδοτική, το 24,2 % πολύ αποδοτική και το 27,5 % αρκετά αποδοτική. Το μεγαλύτερο ποσοστό των εκπαιδευτικών (28,6 %) θεωρεί τη μέθοδο λίγο αποδοτική, ενώ πέντε από τους εκπαιδευτικούς του δείγματος θεωρούν ότι η μέθοδος αυτή δεν είναι καθόλου αποδοτική.

Στο επόμενο γράφημα παρουσιάζονται τα παραπάνω στοιχεία.



Γράφημα 37. Ιστόγραμμα συχνοτήτων αποδοτικότητας της προειδοποίησης.

Στον επόμενο πίνακα οι εκπαιδευτικοί απαντούν σχετικά με το διάλογο σαν μέσο πειθαρχίας και αντιμετώπισης παραβατικών συμπεριφορών.

Η αποδοτικότητα της μεθόδου σύμφωνα με την άποψη των εκπαιδευτικών καταγράφεται στον επόμενο πίνακα.

Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε κάθε μια από τις παρακάτω πρακτικές - Διάλογος κατ' ιδίαν / Συμβουλές

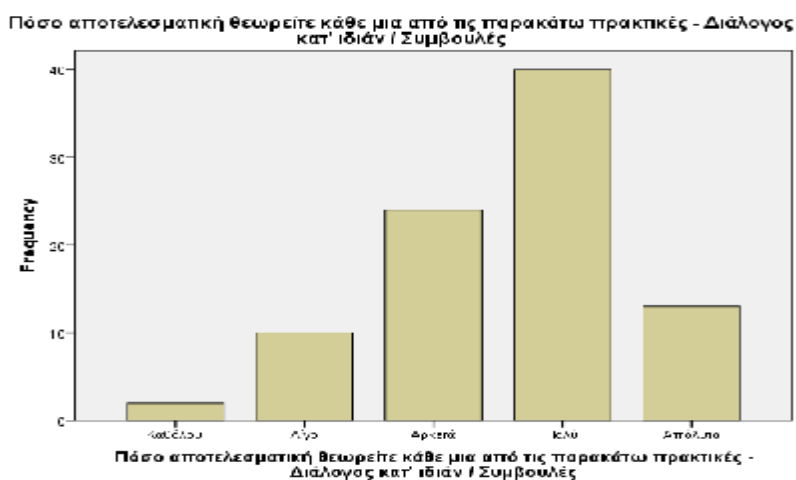
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	2	2,2	2,2
	Λίγο	10	11,0	11,2
	Αρκετά	24	26,4	27,0
	Πολύ	40	44,0	44,9
	Απόλυτα	13	14,3	14,6
	Total	89	97,8	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	2	2,2	
Total		91	100,0	

Πίνακας 44. Πίνακας συχνοτήτων αποτελεσματικότητας του διαλόγου ως μεθόδου άσκησης

πειθαρχίας

Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών, σε ποσοστό 44 % θεωρούν ότι η μέθοδος αυτή είναι πολύ αποτελεσματική, το 14,3 % θεωρεί τη μέθοδο απόλυτα αποτελεσματική, ενώ το 26,4 % τη θεωρεί αρκετά αποτελεσματική. Λίγο αποτελεσματική θεωρείται η μέθοδος από το 11 %, ενώ δυο από τους εκπαιδευτικούς θεωρούν ότι η μέθοδος αυτή δεν είναι καθόλου αποτελεσματική.

Το επόμενο γράφημα παρουσιάζει τα παραπάνω στοιχεία.



Γράφημα 38. Ιστόγραμμα συχνοτήτων αποτελεσματικότητας του διαλόγου ως μέσο άσκησης πειθαρχίας.

Στον επόμενο πίνακα παρουσιάζονται οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την αποτελεσματικότητα της μεθόδου της γραπτής τιμωρίας.

Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε κάθε μια από τις παρακάτω πρακτικές - Γραπτή Τιμωρία

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	68	74,7	76,4
	Λίγο	8	8,8	9,0
	Αρκετά	9	9,9	10,1
	Πολύ	2	2,2	2,2
	Απόλυτα	2	2,2	2,2
	Total	89	97,8	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	2	2,2	
Total		91	100,0	



Πίνακας 45. Πίνακας συχνότητας αποτελεσματικότητας της γραπτής τιμωρίας ως μεθόδου άσκησης πειθαρχίας

Γίνεται προφανές από τον πίνακα ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των εκπαιδευτικών 74,7 % θεωρεί τη μέθοδο αναποτελεσματική. Σε μικρότερα ποσοστά οι εκπαιδευτικοί θεωρούν τη μέθοδο λίγο, αρκετά, πολύ και απόλυτα αποτελεσματική.

Στο επόμενο γράφημα παρουσιάζονται τα παραπάνω στοιχεία.



Γράφημα 39. Ιστόγραμμα συχνότητας αποτελεσματικότητας της μεθόδου της γραπτής τιμωρίας

Στη συνέχεια οι εκπαιδευτικοί απαντούν σχετικά με την πρακτική στέρησης του διαλείμματος από τους μαθητές που εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά. Ο επόμενος πίνακας παρουσιάζει τη γνώμη των εκπαιδευτικών αναφορικά με την αποτελεσματικότητα της μεθόδου αυτής.

**Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε κάθε μια από τις παρακάτω  
πρακτικές - Στέρηση Διαλείμματος**

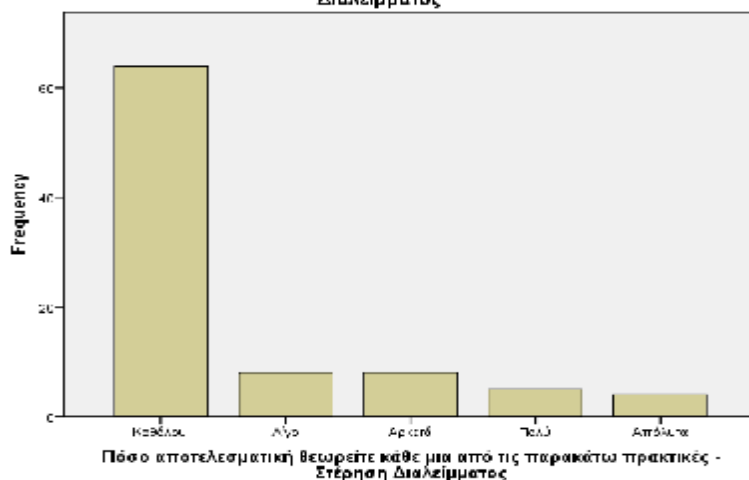
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	64	70,3	71,9
	Λίγο	8	8,8	9,0
	Αρκετά	8	8,8	9,0
	Πολύ	5	5,5	5,6
	Απόλυτα	4	4,4	4,5
	Total	89	97,8	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	2	2,2	
Total		91	100,0	

Πίνακας 46. Πίνακας συχνοτήτων αποτελεσματικότητας της στέρησης διαλείμματος ως μεθόδου άσκησης πειθαρχίας

Όπως φαίνεται και από τον πίνακα 56, το 70,3 % των εκπαιδευτικών θεωρούν τη μέθοδο αυτή αναποτελεσματική, λίγο ή αρκετά αποτελεσματική τη θεωρεί το 8,8 %, πολύ αποτελεσματική τη θεωρεί το 5,5 %, ενώ απόλυτα αποτελεσματική τη θεωρεί το 4,4 % των εκπαιδευτικών του δείγματος.

Ο επόμενος πίνακας παρουσιάζει τα παραπάνω αποτελέσματα.

**Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε κάθε μια από τις παρακάτω πρακτικές - Στέρηση Διαλείμματος**



Γράφημα 40. Ιστόγραμμα συχνοτήτων αποτελεσματικότητας της μεθόδου της στέρησης διαλείμματος

Τα αντίστοιχα αποτελέσματα σχετικά με τη αποτελεσματικότητα της μεθόδου του τραβήγματος αυτιού ή μαλλιών, οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

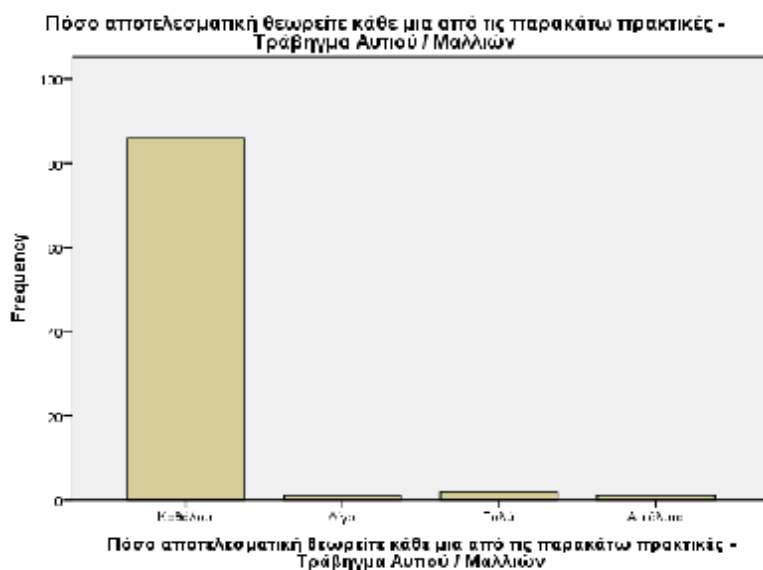
**Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε κάθε μια από τις παρακάτω  
πρακτικές - Τράβηγμα Αυτιού / Μαλλιών**

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	86	94,5	95,6
	Λίγο	1	1,1	1,1
	Αρκετά	0	0,0	0,0
	Πολύ	2	2,2	2,2
	Απόλυτα	1	1,1	1,1
	Total	90	98,9	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	1	1,1	
Total		91	100,0	

Πίνακας 41. Πίνακας συχνότητας αποτελεσματικότητας της μεθόδου τραβήγματος αυτιού ή μαλλιών

Όπως γίνεται προφανές, το σύνολο σχεδόν των εκπαιδευτικών, σε ποσοστό 94,5% θεωρούν τη μέθοδο αυτή αναποτελεσματική, ενώ το 1,1 % θεωρείται λίγο αποτελεσματική μέθοδος. Πολύ αποτελεσματική μέθοδος θεωρείται από το 2,2 % των εκπαιδευτικών, ενώ το 1,1 % των εκπαιδευτικών τη θεωρεί απόλυτα αποτελεσματική.

Τα παραπάνω αποτελέσματα παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 42. Ιστόγραμμα συχνοτήτων αποτελεσματικότητας της μεθόδου τραβήγματος αυτιού ή μαλλιών

Στην επόμενη ερώτηση καλούνται οι εκπαιδευτικοί να απαντήσουν αν, κατά τη γνώμη τους, μπορεί να αντιμετωπιστεί η παραβατικότητα.

Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

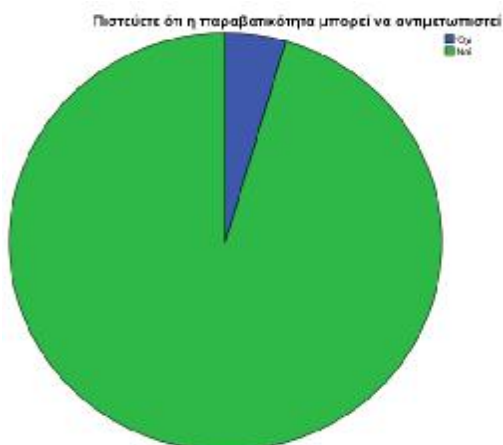
**Πιστεύετε ότι η παραβατικότητα μπορεί να αντιμετωπιστεί**

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Όχι	4	4,4	4,5
	Ναί	85	93,4	95,5
	Total	89	97,8	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	2	2,2	
Total		91	100,0	

Πίνακας 48. Πίνακας συχνοτήτων των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με τη γνώμη τους αν μπορεί να αντιμετωπιστεί η παραβατικότητα.

Είναι ξεκάθαρο ότι οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν πως η παραβατικότητα μπορεί να αντιμετωπιστεί, σε ποσοστό 93,4 %, ενώ αντίθετα το 4,4 % θεωρεί ότι η παραβατικότητα δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί.

Στο επόμενο κυκλικό διάγραμμα καταγράφεται η γνώμη των εκπαιδευτικών.



Γράφημα 43. Κυκλικό διάγραμμα των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με τη γνώμη τους αν μπορεί να αντιμετωπιστεί η παραβατικότητα

Στην επόμενη ερώτηση οι εκπαιδευτικοί καλούνται να απαντήσουν σχετικά με τη γνώμη τους πάνω στους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί η παραβατικότητα.

Ο πρώτος τρόπος αφορά την προσφορά εναλλακτικών λύσεων για να ξεπεραστεί η παθητικότητα- ανία, λόγω της αποτυχίας των μαθητών στα μαθήματα.

Ο επόμενος πίνακας παρουσιάζει περιληπτικά τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών.

**Αν ναί με ποιούς από τους τρόπους θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί - Προσφορά εναλλακτικών λύσεων σε παθητικότητα - ανία**

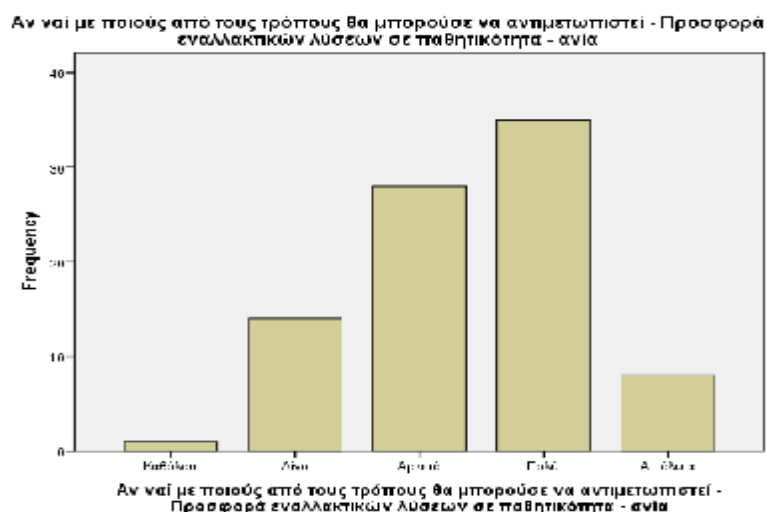
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	1	1,1	1,2
	Λίγο	14	15,4	16,3
	Αρκετά	28	30,8	32,6
	Πολύ	35	38,5	40,7
	Απόλυτα	8	8,8	9,3
	Total	86	94,5	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	5	5,5	
Total		91	100,0	

Πίνακας 49. Πίνακας συχνότητας των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με τη γνώμη τους αναφορικά με τους τρόπους που μπορεί να αντιμετωπιστεί η παραβατικότητα.

Σύμφωνα με τον πίνακα 49, το ποσοστό των εκπαιδευτικών που θεωρούν ότι η προσφορά εναλλακτικών λύσεων μπορεί να αντιμετωπίσει απόλυτα την παραβατικότητα των μαθητών είναι 8,8 %, μπορεί να την αντιμετωπίσει πολύ σε

ποσοστό 38,5 %, αρκετά σε ποσοστό 30,8 %, λίγο σε ποσοστό 15,4 %, ενώ καθόλου το 1,1 %.

Τα παραπάνω αποτελέσματα παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 44. Ιστόγραμμα συχνοτήτων των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με τη γνώμη τους αναφορικά με τους τρόπους που μπορεί να αντιμετωπιστεί η παραβατικότητα.

Αναφορικά με την παροχή παιδοψυχιατρικών υπηρεσιών, ως τρόπο αντιμετώπισης της παραβατικότητας, ο επόμενος πίνακας καταγράφει τη γνώμη των εκπαιδευτικών.

Αν ναι με ποιούς από τους τρόπους θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί - Παροχή Παιδοψυχιατρικών Υπηρεσιών

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	1	1,1	1,2
	Λίγο	8	8,8	9,3
	Αρκετά	23	25,3	26,7
	Πολύ	37	40,7	43,0
	Απόλυτα	17	18,7	19,8
	Total	86	94,5	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	5	5,5	
Total		91	100,0	

Πίνακας 50. Πίνακας συχνοτήτων των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την παροχή παιδοψυχιατρικών υπηρεσιών

Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν, σε ποσοστό 18,7 % ότι η παραβατικότητα μπορεί να αντιμετωπιστεί απόλυτα, μέσω της παροχής παιδοψυχιατρικών υπηρεσιών. Στο μεγαλύτερο ποσοστό τους (40,7 %) θεωρούν ότι μπορεί να αντιμετωπιστεί πολύ,

αρκετά σε ποσοστό 25,3 %, ενώ θεωρούν ότι η παροχή παιδοψυχιατρικών υπηρεσιών θα βοηθήσει λίγο προς την αντιμετώπιση της παραβατικότητας σε ποσοστό 8,8 %, ενώ ένας εκπαιδευτικός θεωρεί ότι αυτός ο τρόπος δεν θα βοηθήσει καθόλου.

Στο επόμενο γράφημα παρουσιάζονται οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών.



Γράφημα 45. Ιστόγραμμα συχνοτήτων για την παροχή παιδοψυχιατρικών υπηρεσιών

Ο επόμενος τρόπος που προτείνεται στους εκπαιδευτικούς για να δώσουν την άποψή τους είναι η ύπαρξη επαγγελματιών ψυχολόγων ή κοινωνικών λειτουργών στα σχολεία. Οι απαντήσεις τους παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

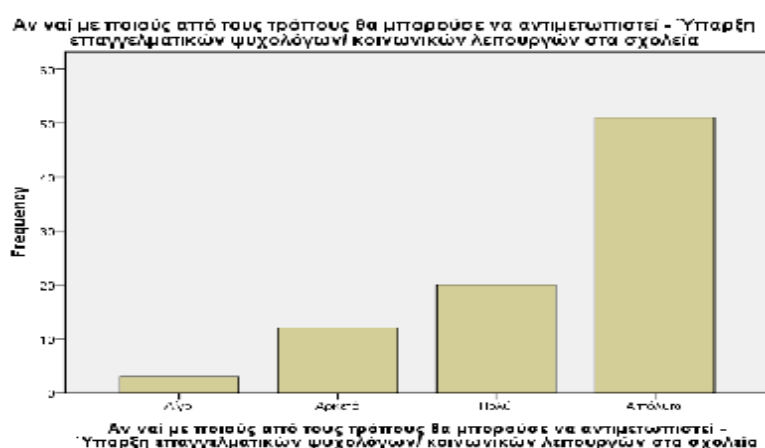
**Αν ναι με ποιούς από τους τρόπους θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί - Ύπαρξη επαγγελματιών ψυχολόγων/ κοινωνικών λειτουργών στα σχολεία**

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	0	0,0	0,0
	Λίγο	3	3,3	3,5
	Αρκετά	12	13,2	14,0
	Πολύ	20	22,0	23,3
	Απόλυτα	51	56,0	59,3
Total		86	94,5	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	5	5,5	
Total		91	100,0	

Πίνακας 51. Πίνακας συχνοτήτων των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την ύπαρξη επαγγελματιών ψυχολόγων ή κοινωνικών λειτουργών στα σχολεία.

Περισσότεροι από τους μισούς εκπαιδευτικούς του δείγματος (56 %), θεωρούν ότι η ύπαρξη επαγγελματιών ψυχολόγων ή κοινωνικών λειτουργών θα επιλύσει απόλυτα το πρόβλημα της παραβατικότητας των μαθητών, ενώ το 22 % των εκπαιδευτικών θεωρούν ότι θα βοηθούσε πολύ και αρκετά θεωρεί ότι θα βοηθούσε το 13,2 % των εκπαιδευτικών. Λίγη βοήθεια θα έδινε στο πρόβλημα θεωρεί το 3,3 % των εκπαιδευτικών, ενώ κανένας εκπαιδευτικός δεν πιστεύει ότι δεν θα βοηθούσε καθόλου.

Τα παραπάνω αποτελέσματα παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 46. Ιστόγραμμα συχνοτήτων για την ύπαρξη επαγγελματιών ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών στα σχολεία

Σχετικά με την άποψη των εκπαιδευτικών στην οργάνωση συστηματικών ενημερώσεων προς τους εφήβους, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα στον επόμενο πίνακα.

Αν ναί με ποιούς από τους τρόπους θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί - Οργάνωση συστηματικών ενημερώσεων προς τους εφήβους

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	2	2,2	2,3
	Λίγο	7	7,7	8,1
	Αρκετά	21	23,1	24,4
	Πολύ	39	42,9	45,3
	Απόλυτα	17	18,7	19,8
	Total	86	94,5	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	5	5,5	
Total		91	100,0	



Πίνακας 52. Πίνακας συχνοτήτων των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την οργάνωση συστηματικών ενημερώσεων προς τους εφήβους

Η οργάνωση συστηματικών ενημερώσεων θα έλυνε απόλυτα το πρόβλημα της παραβατικής συμπεριφοράς των μαθητών σύμφωνα με την άποψη του 18,7 % των εκπαιδευτικών του δείγματος, ενώ θα έδινε πολύ βοήθεια σύμφωνα με το 42,9 % των εκπαιδευτικών. Θα βοηθούσε αρκετά σύμφωνα με την άποψη του 23,1 % των εκπαιδευτικών, ενώ λίγο θα βοηθούσε κατά τη γνώμη του 7,7 % των εκπαιδευτικών. Καθόλου δεν θα βοηθούσε σύμφωνα με το 2,2 % των εκπαιδευτικών.

Το επόμενο γράφημα παρουσιάζει τα παραπάνω δεδομένα.



Γράφημα 47. Ιστόγραμμα συχνοτήτων για την οργάνωση συστηματικών ενημερώσεων προς τους εφήβους

Για το πόσο μπορεί να βοηθήσει η προσοχή για τον εντοπισμό ταλέντων των μαθητών, απαντούν οι εκπαιδευτικοί και οι απαντήσεις τους παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

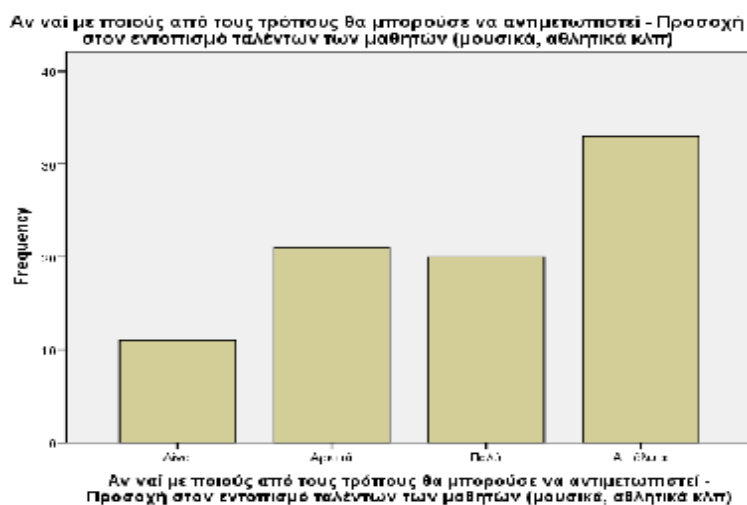
**Αν ναι με ποιούς από τους τρόπους θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί - Προσοχή στον εντοπισμό ταλέντων των μαθητών  
(μουσικά, αθλητικά κλπ)**

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	0	0,0	0,0
	Λίγο	11	12,1	12,9
	Αρκετά	21	23,1	24,7
	Πολύ	20	22,0	23,5
	Απόλυτα	33	36,3	38,8
	Total	85	93,4	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	6	6,6	
Total		91	100,0	

Πίνακας 53. Πίνακας συχνότητας των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την προσοχή στον εντοπισμό ταλέντων των μαθητών

Κατά τη γνώμη του 36,3 % των εκπαιδευτικών του δείγματος, ο εντοπισμός ταλέντων των μαθητών θα βοηθήσει απόλυτα στην επίλυση του προβλήματος της παραβατικότητας, ενώ το 22 % των εκπαιδευτικών πιστεύουν ότι θα βοηθήσει πολύ και αρκετά πιστεύει ότι θα βοηθήσει το 23,1 %. Λίγο πιστεύουν ότι θα βοηθήσει το 12,1 %, ενώ κανένας εκπαιδευτικός δεν πιστεύει ότι δεν θα βοηθήσει καθόλου.

Τα αποτελέσματα του πίνακα 53 παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 48. Ιστόγραμμα συχνότητας για τον εντοπισμό των ταλέντων των μαθητών

Στη συνέχεια η ερώτηση εστιάζει στους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί η παραβατικότητα από τους γονείς. Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να απαντήσουν κατά πόσο θα βοηθήσει στο πρόβλημα της νεανικής παραβατικότητας, η παροχή ασφάλειας και σιγουριάς από τους γονείς προς τους νέους.

Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

**Αν ναί με ποιούς από τους τρόπους θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί - Παροχή ασφάλειας και σιγουριάς**

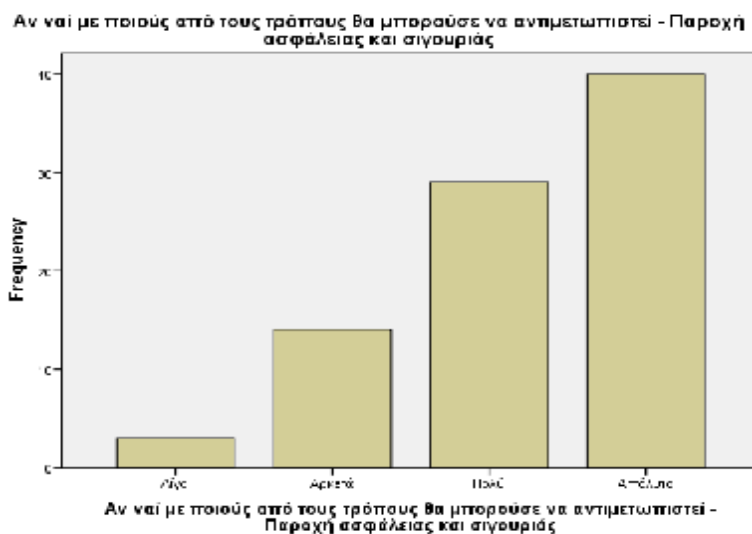
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	0	0,0	0,0
	Λίγο	3	3,3	3,5
	Αρκετά	14	15,4	16,3
	Πολύ	29	31,9	33,7
	Απόλυτα	40	44,0	46,5
	Total	86	94,5	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	5	5,5	
Total		91	100,0	

Πίνακας 54. Πίνακας

συγκριτών των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την παροχή ασφάλειας και σιγουριάς

Όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα, οι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό 44 % απαντούν πως θα βοηθούσε απόλυτα η παροχή ασφάλειας και σιγουριάς, ενώ πολύ απαντά το 31,9 %. Σε ποσοστό 15,4 % απαντά πως θα βοηθούσε αρκετά, λίγο απαντά το 3,3 %, ενώ κανένας εκπαιδευτικός δεν απάντησε καθόλου.

Τα παραπάνω αποτελέσματα παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 49. Ιστόγραμμα συχνοτήτων για την παροχή ασφαλείας και σιγουριάς στους μαθητές

Στη συνέχεια οι εκπαιδευτικοί απαντούν κατά πόσο θα μπορούσε να βοηθήσει η παροχή προτύπων στους νέους, όταν και οι ίδιοι οι γονείς τους είναι νομοταγείς. Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

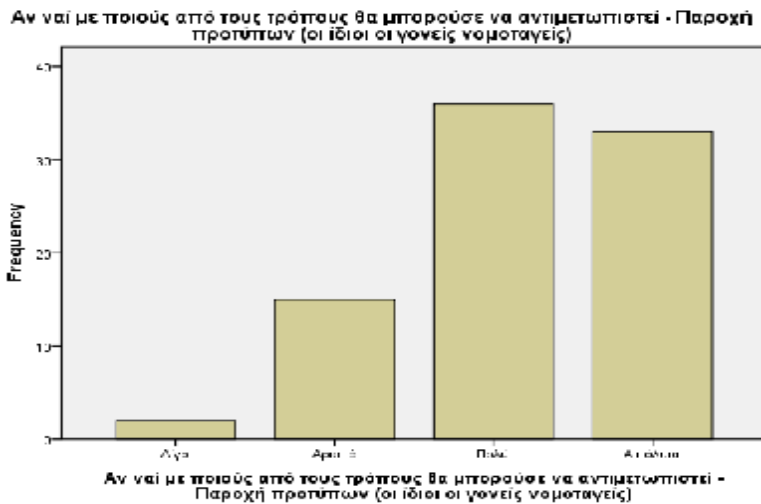
Αν ναι με ποιούς από τους τρόπους θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί - Παροχή προτύπων (οι ίδιοι οι γονείς νομοταγείς)

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	0	0,0	0,0
	Λίγο	2	2,2	2,3
	Αρκετά	15	16,5	17,4
	Πολύ	36	39,6	41,9
	Απόλυτα	33	36,3	38,4
	Total	86	94,5	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	5	5,5	
Total		91	100,0	

Πίνακας 55. Πίνακας συχνοτήτων των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την παροχή προτύπων

Από τον πίνακα 55, μπορεί κάποιος εύκολα να δει ότι οι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό 36,3 % πιστεύουν πως η παροχή προτύπων θα βοηθούσε απόλυτα στο πρόβλημα της παραβατικότητας, σε ποσοστό 39,6 % θα βοηθούσε πολύ, αρκετά θα βοηθούσε σε ποσοστό 16,5 % ενώ λίγο θα βοηθούσε σε ποσοστό 2,2 %. Κανένας εκπαιδευτικός δεν απάντησε ότι δεν θα βοηθούσε καθόλου.

Τα αποτελέσματα του πίνακα απεικονίζονται και στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 50. Ιστόγραμμα συχνοτήτων για την παροχή προτύπων στους μαθητές

Οι εκπαιδευτικοί καλούνται στη συνέχεια να απαντήσουν κατά πόσο συμφωνούν με τη χρήση διακριτικής παρακολούθησης του κοινωνικού περιγύρου του παιδιού, ώστε να αντιμετωπιστεί η παραβατικότητα των νέων. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

**Αν ναι με ποιούς από τους τρόπους θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί - Διακριτική παρακολούθηση κοινωνικού περιγύρου του παιδιού**

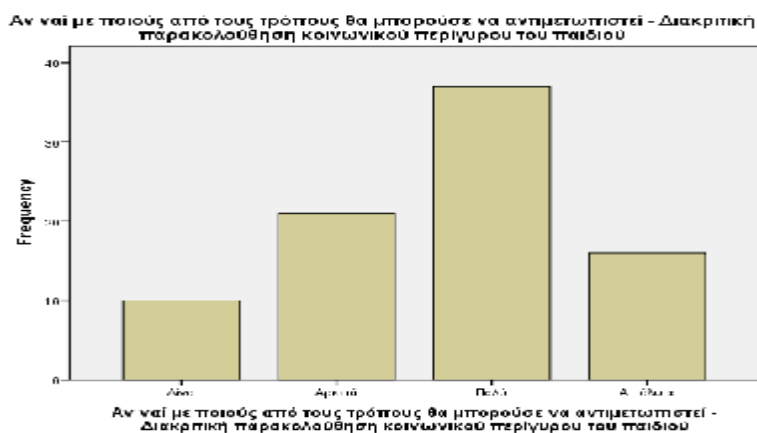
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	0	0,0	0,0
	Λίγο	10	11,0	11,9
	Αρκετά	21	23,1	25,0
	Πολύ	37	40,7	44,0
	Απόλυτα	16	17,6	19,0
	Total	84	92,3	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	7	7,7	
Total		91	100,0	

Πίνακας 56. Πίνακας συχνοτήτων των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με τη χρήση διακριτικής παρακολούθησης του κοινωνικού περιγύρου του παιδιού

Σύμφωνα με τον πίνακα 56, κατά τη γνώμη του 17,6 % των εκπαιδευτικών, η μέθοδος αυτή θα μπορούσε να βοηθήσει απόλυτα την παραβατικότητα των νέων, σε ποσοστό 40,7 % πιστεύουν ότι θα βοηθήσει πολύ, σε ποσοστό 23,1 % θεωρούν

ότι θα βοηθήσει αρκετά, ενώ λίγο πιστεύει ότι θα βοηθήσει το 11 % των εκπαιδευτικών του δείγματος.

Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 51. Ιστόγραμμα συχνοτήτων για την διακριτική παρακολούθηση του κοινωνικού περιγύρου του παιδιού

Η συζήτηση των γονέων με το παιδί είναι ο επόμενος τρόπος αντιμετώπισης της παραβατικότητας για τον οποίο ζητήθηκε η γνώμη των εκπαιδευτικών και στον επόμενο πίνακα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα.

**Αν ναι με ποιούς από τους τρόπους θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί - Συζήτηση προβλημάτων με το παιδί**

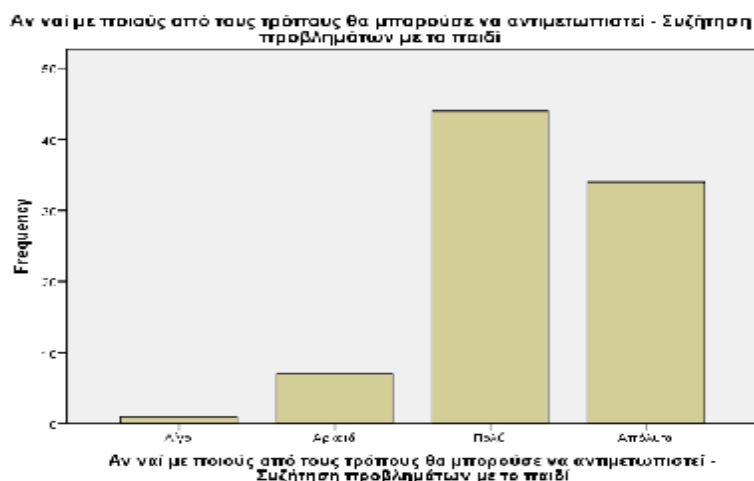
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	0	0,0	0,0
	Λίγο	1	1,1	1,2
	Αρκετά	7	7,7	8,1
	Πολύ	44	48,4	51,2
	Απόλυτα	34	37,4	39,5
	Total	86	94,5	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	5	5,5	
Total		91	100,0	

Πίνακας 57. Πίνακας συχνοτήτων των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με τη συζήτηση των προβλημάτων με το παιδί

Κατά τη γνώμη του 37,4 % των εκπαιδευτικών η συζήτηση των προβλημάτων με το παιδί θα βοηθήσει απόλυτα στο πρόβλημα της παραβατικότητας των νέων, το

48,4 % πιστεύει ότι θα βοηθήσει πολύ, ενώ το 7,7 % πιστεύει ότι θα βοηθήσει αρκετά και το 1,1 % πιστεύει ότι θα βοηθήσει λίγο.

Στο επόμενο γράφημα παρουσιάζονται τα παραπάνω αποτελέσματα.



Γράφημα 52. Ιστόγραμμα συχνοτήτων για την συζήτηση των προβλημάτων με το παιδί

Στη συνέχεια ζητείται από τους εκπαιδευτικούς να απαντήσουν κατά πόσο μπορεί να βοηθήσει η καλλιέργεια ορίων στη συμπεριφορά των παιδιών και τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

**Αν ναι με ποιούς από τους τρόπους θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί - Καλλιέργεια ορίων στη συμπεριφορά**

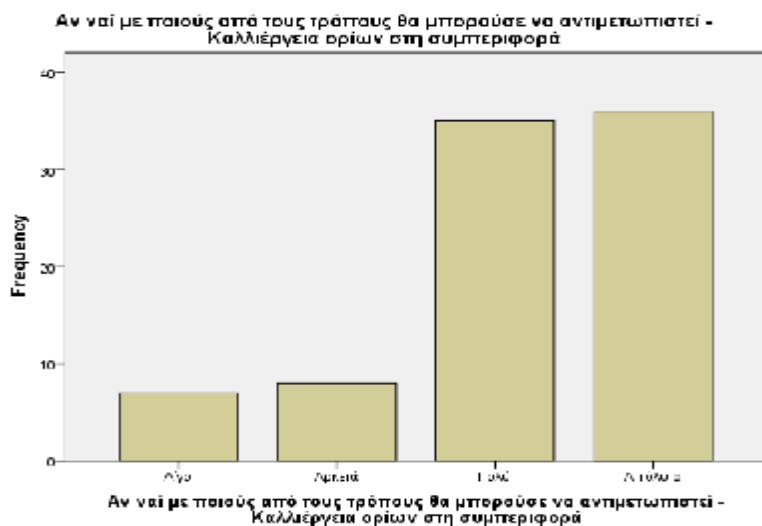
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	0	0,0	0,0
	Λίγο	7	7,7	8,1
	Αρκετά	8	8,8	9,3
	Πολύ	35	38,5	40,7
	Απόλυτα	36	39,6	41,9
	Total	86	94,5	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	5	5,5	
Total		91	100,0	

Πίνακας 58. Πίνακας συχνοτήτων των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την καλλιέργεια ορίων στη συμπεριφορά των παιδιών

Σύμφωνα με τον πίνακα 58, το 39,6 % των εκπαιδευτικών θεωρούν ότι η καλλιέργεια ορίων στη συμπεριφορά θα βοηθήσει απόλυτα στην επίλυση του προβλήματος της παραβατικότητας, το 38,5 % θεωρούν ότι θα βοηθήσει πολύ, το

8,8 % πιστεύουν ότι θα βοηθήσει αρκετά, ενώ το 7,7 % πιστεύουν ότι θα βοηθήσει λίγο.

Τα παραπάνω αποτελέσματα απεικονίζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 53. Ιστόγραμμα συχνοτήτων για την καλλιέργεια ορίων στη συμπεριφορά των παιδιών

Στην επόμενη ερώτηση οι εκπαιδευτικοί απαντούν κατά πόσο μπορεί να αντιμετωπιστεί η παραβατικότητα μέσω της αυτοαξιολόγησης των ίδιων των γονέων για την εύρεση αιτιών, αναφορικά με την παραβατική συμπεριφορά των παιδιών και τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

**Αν ναί με ποιούς από τους τρόπους θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί - Αυτοαξιολόγηση για την εύρεση αιτιών**

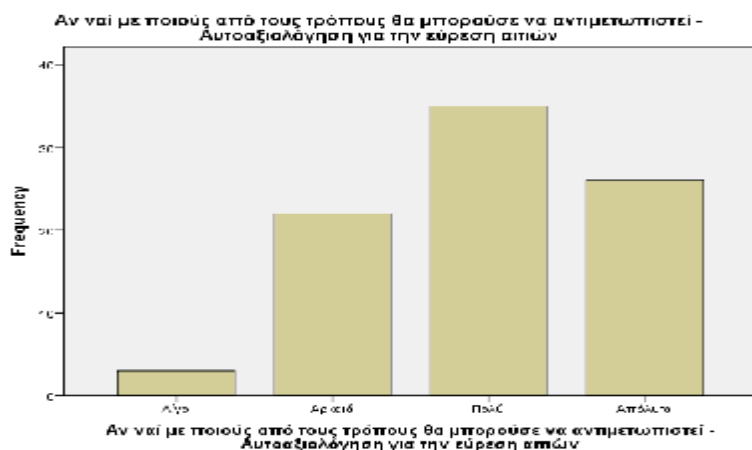
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	0	0,0	0,0
	Λίγο	3	3,3	3,5
	Αρκετά	22	24,2	25,6
	Πολύ	35	38,5	40,7
	Απόλυτα	26	28,6	30,2
	Total	86	94,5	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	5	5,5	
Total		91	100,0	

Πίνακας 59. Πίνακας συχνοτήτων των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την αυτοαξιολόγηση για την εύρεση αιτιών σε περίπτωση παραβατικής συμπεριφοράς



Σύμφωνα με τον πίνακα 59, οι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό 28,6 % πιστεύουν ότι η αυτοαξιολόγηση θα μπορούσε να αντιμετωπίσει απόλυτα το πρόβλημα της παραβατικότητας, σε ποσοστό 38,5 % πιστεύουν ότι θα αντιμετωπίσει πολύ το πρόβλημα, σε ποσοστό 24,2 % θα αντιμετωπίσει το πρόβλημα αρκετά, ενώ το 3,3 % πιστεύει ότι θα το αντιμετωπίσει λίγο.

Στο επόμενο γράφημα παρουσιάζονται τα παραπάνω αποτελέσματα.



Γράφημα 54. Ιστόγραμμα συχνοτήτων για την αυτοαξιολόγηση για την εύρεση αιτιών σε περίπτωση παραβατικής συμπεριφοράς

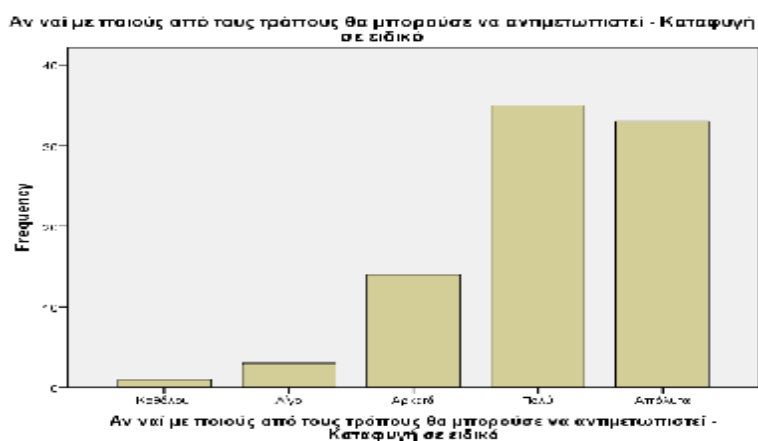
Τέλος, οι εκπαιδευτικοί καλούνται να απαντήσουν σχετικά με το πόσο θα βοηθήσει στην αντιμετώπιση του προβλήματος της παραβατικότητας, η καταφυγή σε ειδικό. Τα αποτελέσματα των απαντήσεων των εκπαιδευτικών παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

Αν ναί με ποιούς από τους τρόπους θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί - Καταφυγή σε ειδικό

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Καθόλου	1	1,1	1,2
	Λίγο	3	3,3	3,5
	Αρκετά	14	15,4	16,3
	Πολύ	35	38,5	40,7
	Απόλυτα	33	36,3	38,4
	Total	86	94,5	100,0
Missing	Ελλιπής Τιμή	5	5,5	
Total		91	100,0	

Πίνακας 60. Πίνακας συχνοτήτων των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την καταφυγή σε ειδικό

Από τον πίνακα 60, προκύπτει ότι το 36,3 % των εκπαιδευτικών θεωρούν ότι η καταφυγή σε ειδικό θα αντιμετωπίσει απόλυτα το πρόβλημα της παραβατικής συμπεριφοράς, ενώ το 38,5 % πιστεύει ότι θα το αντιμετωπίσει πολύ. Αρκετά πιστεύει ότι θα το αντιμετωπίσει το 15,4 %, ενώ το 3,3 % θεωρεί ότι το πρόβλημα αντιμετωπίζεται λίγο με την καταφυγή σε ειδικό. Ένας από τους εκπαιδευτικούς πιστεύει ότι το πρόβλημα δεν αντιμετωπίζεται καθόλου, καταφεύγοντας σε ειδικό. Τα παραπάνω αποτελέσματα παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.



Γράφημα 55. Ιστόγραμμα συχνοτήτων για την καταφυγή σε ειδικό

## ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εποχή στην οποία ζούμε έχει δεχθεί όλες τις επιπτώσεις της τεχνολογικής έκρηξης και αυτό έχει αντίκτυπο και στην προσαρμογή των ανθρώπων στην κοινωνία. Οι έντονες αλλαγές που έχει δεχθεί η ελληνική κοινωνία και όχι μόνο στους θεσμούς, τις αξίες και τον τρόπο ζωής δημιουργούν ανασφάλεια και αβεβαιότητα για το μέλλον.

Ο χαρακτήρας του κάθε ανθρώπου όπως αναπτύσσεται δέχεται τις επιρροές από την οικογένεια, το σχολείο, την κοινωνία και την ομάδα συνομηλίκων. Η αναζήτηση της ταυτότητας του Εγώ και η ολοκληρωμένη ανάπτυξη της προσωπικότητας του εφήβου είναι αναγκαία για τη δημιουργία ομαλών κοινωνικών σχέσεων. Όμως οι ποικίλες αντιφατικές βιολογικές, ψυχολογικές και κοινωνικές δυνάμεις που επιδρούν πάνω του από τη γέννησή του μέχρι και την εφηβεία, του προκαλούν κατάσταση κρίσης και ανισορροπίας με αποτέλεσμα την ανάπτυξη ενίοτε αντικοινωνικής συμπεριφοράς.

Η συμπεριφορά αυτή αξιολογείται ως προβληματική όταν αντιβαίνει στο σύστημα αξιών και κανόνων της δεδομένης κοινωνίας όπου ζει ο έφηβος. Η παραβατική συμπεριφορά συνήθως εμφανίζεται μέσω της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των εφήβων όπως είναι η επιθετικότητα και η παραβατικότητα κανόνων και νόμων εντός και εκτός σχολείου, η χρήση εθιστικών ουσιών και η κοινωνική απόσυρση.

Η αύξηση της εφηβικής παραβατικότητας διεθνώς οδήγησε στην επιστημονική υπόθεση πως οι κοινωνικοί θεσμοί που είναι επιφορτισμένοι με την προστασία των εφήβων, είτε αδυνατούν να τους προστατεύσουν, είτε είναι οι ίδιοι πολλές φορές παράγοντες δημιουργίας προβλημάτων σε αυτούς.

Στην παρούσα ερευνητική μελέτη, έγινε προσπάθεια να γίνει διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Ν. Αχαΐας για την παραβατικότητα των εφήβων μαθητών. Η μέθοδος που επελέγη ήταν η ποσοτική έρευνα με ερευνητικό εργαλείο το ερωτηματολόγιο.

Πιο συγκεκριμένα για την επίτευξη του παραπάνω σκοπού η ερευνητική ομάδα είχε σαν στόχο να καταγραφούν αντικειμενικά οι παραβατικές συμπεριφορές που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί στα σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Ν. Αχαΐας και η συχνότητά του. Να μελετηθεί σε ποιο βαθμό κάθε ένας από τους κοινωνικούς και ατομικούς παράγοντες επιδρά στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς. Να διερευνηθεί η άποψη των εκπαιδευτικών σχετικά με την αποτελεσματικότητα των μεθόδων, των στρατηγικών, των τεχνικών - πρακτικών άσκησης και πειθαρχίας που εφαρμόζουν οι εκπαιδευτικοί κατά την αντιμετώπιση των τύπων μη επιθυμητής, αποκλίνουσας ή και παραβατικής συμπεριφοράς καθώς και κρίσεων συμπεριφοράς στην καθημερινή τους απασχόληση στα σχολεία και τέλος να διαπιστωθούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών στην καθημερινή τους απασχόληση στα σχολεία, όσον αφορά την αποτελεσματική αντιμετώπιση αποκλινουσών συμπεριφορών από την πλευρά του σχολείου και από αυτή της οικογένειας.

Ύστερα από την ανάλυση των αποτελεσμάτων και συγκρίνοντάς τα με τις ερευνητικές υποθέσεις μας,

Καταλήξαμε στην αρχική μας υπόθεση όπου οι μορφές παραβατικής συμπεριφοράς που συναντούν οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο τους είναι η σωματική βία, η λεκτική βία και η αντίσταση στην εξουσία σε ποσοστό. Οι μορφές που συναντούν σπάνια ή καθόλου οι εκπαιδευτικοί είναι οι εγκληματικές πράξεις και οι συμπλοκές συμμοριών.

Ενδιαφέρον επίσης σημείο της έρευνας είναι αυτό όπου κατά τους εκπαιδευτικούς οι παράγοντες που **επιδρούν πολύ** στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς είναι το οικογενειακό περιβάλλον, το φιλικό περιβάλλον, η τηλεόραση, το διαδίκτυο και οι κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες ενώ **σε μέτριο επίπεδο** επιδρούν το σχολείο και οι ενδοατομικοί παράγοντες.

Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν **πολύ αποτελεσματικές** τις πρακτικές άσκησης πειθαρχίας που αφορούν την Παρατήρηση, την Πρόσκληση Γονέων, τη Θεσμοθέτηση κανόνων ύστερα από συζήτηση και τον Διάλογο κατ' ιδιάν. **Αρκετά αποτελεσματικές** θεωρούν την Ανύψωση Φωνής και τη Βλεμματική

Παρατήρηση. *Λιγότερο αποτελεσματικές* μεθόδους θεωρούν την Επίπληξη, την Ανύψωση Φωνής αλλά και την Παραπομπή στο Δ/ντη. Τέλος σαν *καθόλου αποτελεσματικές* πρακτικές άσκησης παραδέχονται το τράβηγμα αυτιού/μαλλιών, τη στέρηση διαλείμματος και τη γραπτή τιμωρία.

Επιπλέον, προκύπτει ξεκάθαρα ότι η συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευτικών πιστεύουν πως η παραβατικότητα μπορεί να αντιμετωπιστεί, ενώ αντίθετα ένα πολύ μικρό ποσοστό θεωρεί ότι η παραβατικότητα δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί.

Απόλυτα κατάλληλοι τρόποι για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας από την πλευρά του σχολείου είναι η ύπαρξη επαγγελματιών ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών αλλά και η προσοχή στον εντοπισμό ταλέντων των μαθητών (μουσικά, αθλητικά κλπ). Ενώ και η προσφορά εναλλακτικών λύσεων σε παθητικότητα – ανία , η οργάνωση συστηματικών ενημερώσεων προς τους εφήβους καθώς και η παροχή Παιδοψυχιατρικών Υπηρεσιών θεωρούνται επίσης πολύ κατάλληλοι τρόποι αντιμετώπισης της παραβατικότητας σε επίπεδο σχολείου

Από την πλευρά δε της οικογένειας, η παροχή ασφάλειας και σιγουριάς αλλά και καλλιέργεια ορίων στη συμπεριφορά των παιδιών θεωρούνται από τους εκπαιδευτικούς οι πλέον καταλληλότεροι τρόποι αντιμετώπισης που θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν οι γονείς προκειμένου να επιτευχθεί η αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων μαθητών.

## ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Το πρώτο επίπεδο αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας είναι η πρόληψη. Οι κύριοι αρμόδιοι αντιμετώπισης της κατάστασης και πρόληψης είναι οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει λοιπόν να εκπαιδευτούν αναπτύσσοντας δεξιότητες συμβουλευτικής αντιμετώπισης της αντικοινωνικής συμπεριφοράς.

Μαζί με ειδικούς συμβούλους ή άλλους επιστήμονες, θα πρέπει να προσπαθούν να βοηθήσουν τους γονείς και τους εφήβους, αφενός να συνειδητοποιήσουν το πρόβλημα και τα αίτια που το προκαλούν και αφετέρου να αναζητήσουν τον τρόπο να το επιλύσουν όσο γίνεται πιο ανώδυνα και αποτελεσματικά.

Απαραίτητο βέβαια σύμφωνα και με τα αποτελέσματα της έρευνας είναι η ύπαρξη επαγγελματιών ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών ενώ επίσης σημαντικό είναι να δοθεί προσοχή στον εντοπισμό ταλέντων των μαθητών.

Επιπλέον, απαραίτητο είναι να εξευρεθούν μηχανισμοί έγκαιρου εντοπισμού αλλά και πρόληψης των διαρροών των παιδιών που αντιμετωπίζουν προβλήματα συμπεριφοράς και κινδυνεύουν να εγκαταλείψουν πρόωρα το σχολείο και να γίνει άμεσος και κατάλληλος χειρισμός.

Τα επιμορφωτικά προγράμματα για να ευαισθητοποιηθούν οι έφηβοι καθώς και οι γονείς τους, θα μπορούσε επίσης να αποτελεί ένα μέτρο άμεσα συνδεδεμένο με την πρόληψη.

Το δεύτερο επίπεδο είναι αυτό του ελέγχου της παραβατικότητας. Η συμβουλευτική ως τρόπος αντιμετώπισης υπερέχει έναντι των άλλων ως προς την αποτελεσματικότητα, καθώς ο έφηβος συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία και ενισχύεται η αυτοπεποίθησή του μέσα από την κατάκτηση της αυτογνωσίας του. Έχοντας συνειδητοποιήσει ο νέος τις ικανότητες και δεξιότητές του ενισχύει την αυτοεικόνα του. Έτσι λοιπόν, σε δύσκολες καταστάσεις και προβλήματα αναζητά μέσω των θετικών στοιχείων του χαρακτήρα του τρόπους επίλυσης.

Τέλος, αυτό που θα ήταν ο ακρογωνιαίος λίθος ως προς την εφαρμογή και τα αποτελέσματα όλων των παραπάνω προτάσεων, είναι η παροχή σιγουριάς και ασφάλειας από το οικογενειακό περιβάλλον, η αγάπη και το πραγματικό ενδιαφέρον από τους εκπαιδευτικούς αλλά και η πρόνοια από την πλευρά της πολιτείας.

## Απόψεις εκπαιδευτικών για τη νεανική παραβατικότητα

Το παρόν ερωτηματολόγιο αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της εκπόνησης πτυχιακής εργασίας με τίτλο «Απόψεις των εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Ν. Αχαΐας για την παραβατικότητα των εφήβων μαθητών». Στόχος του ερωτηματολογίου είναι η καταγραφή των απόψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την παραβατικότητα των εφήβων μαθητών. Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και όλες οι πληροφορίες που συλλέγονται θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τις ανάγκες εκπόνησης της εν λόγω πτυχιακής εργασίας.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από ερωτήσεις ως επί το πλείστον πολλαπλής επιλογής και η συμπλήρωσή του δεν ξεπερνά κατά μέσο όρο τα πέντε λεπτά.

Σας ευχαριστούμε για τη πολύτιμη βοήθειά σας.  
Νιώπη Δήμητρα, Λιόντη Βασιλική  
Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Σιακαμπένη Αργυρώ

### 1. Φύλο:

*Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

- Άνδρας  
 Γυναίκα

### 2. Ηλικία

*Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

- 21 - 35  
 35 - 45  
 45 - 55  
 55 και άνω

### 3. Οικογενειακή κατάσταση

*Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

- Άγαμος  
 Έγγαμος  
 Άλλο

### 4. Έχετε παιδιά;

*Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

- Ναι  
 Όχι



**5. Μόρφωση**

*Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.*

- Πτυχίο Α.Ε.Ι.
- Μεταπτυχιακό
- Διδακτορικό
- Άλλα: .....

**6. Ειδικές σπουδές**

*Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.*

- Σεμινάρια ψυχολογίας
- Συμβουλευτική
- Κοινωνικές επιστήμες

**7. Συμμετέχετε σε προγράμματα Αγωγής Υγείας;**

*Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

- Ναι
- Όχι

**8. Προϋπηρεσία**

*Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

- 1-10 έτη
- 11-20 έτη
- 21-30 έτη
- 31 και πάνω

**9. Σε ποιο σχολικό πλαίσιο εργάζεστε;**

*Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

- Γυμνάσιο
- Λύκειο

**10. Πόσα χρόνια εργάζεστε στο συγκεκριμένο σχολείο;**

.....

**11. Ποιες μορφές αποκλίνουσας - παραβατικής συμπεριφοράς μαθητών έχετε παρατηρήσει στο σχολείο σας;**

*Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.*

- σωματική βία
- αντίσταση στην εξουσία
- χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών
- βανδαλισμός
- συμπλοκές συμμοριών
- παραβίαση του κ.ο.κ.
- κλοπές
- σεξουαλική παρενόχληση
- εκδηλώσεις βίας σε αθλητικές συναντήσεις
- λεκτική βία
- ένοπλες συγκρούσεις
- συμπλοκή συμμορίας
- εγκληματική πράξη
- Άλλα: .....

**12. Πόσο συχνά παρατηρείτε κάποια από τις παρακάτω συμπεριφορές στο σχολείο σας;**

*Να εστιχμαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.*

	ποτέ	σπάνια	συχνά	πολύ συχνά	καθημερινά
σωματική βία	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
αντίσταση στην εξουσία	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
βανδαλισμός	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
συμπλοκές συμμοριών	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
παραβίαση του κ.ο.κ.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
κλοπές	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
σεξουαλική παρενόχληση	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
εκδηλώσεις βίας σε αθλητικές συναντήσεις	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
λεκτική βία	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
ένοπλες συγκρούσεις	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
εγκληματική πράξη	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Άλλα	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

**13. Στο σχολείο που εργάζεστε μπορείτε να αναφέρετε συγκεκριμένο παιδί που παρουσιάζει συχνά αποκλίνουσα - παραβατική συμπεριφορά;**

*Να εστιχμαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

- Ναι
- Όχι

**14. Πόσο πιστεύετε πως επιδρά καθένας από τους παρακάτω παράγοντες στην εκδήλωση αποκλίνουσας - παραβατικής συμπεριφοράς;**

*Να εστιγμαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.*

	καθόλου	λίγο	μέτρια	πολύ
Οικογενειακό περιβάλλον	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Σχολείο	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Φιλικό περιβάλλον	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Τηλεόραση	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Κοινωνικο - οικονομικοί παράγοντες	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Ενδοσταμικοί παράγοντες	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Διαδίκτυο	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

**15. Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε κάθε μια από τις παρακάτω πρακτικές;**

*Να εστιγμαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.*

	καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	απόλυτα
Παρατήρηση	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Επίπληξη	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Ανύψωση φωνής	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Συνεχής εξέταση	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Κάλεσμα γονέων	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Παραπομπή στο Δ/ντή	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Συνέπειες στη βαθμολογία	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Επιπλέον εργασίες	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Θεσμοθέτηση κανόνων ύστερα από συζήτηση	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Απομόνωση / έξοδο από την τάξη	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Βλεμματική παρατήρηση	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Προειδοποίηση	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Διάλογος κατ'ιδίαν / συμβουλές	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Γραπτή πμωρία	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Στέρηση διαλείμματος	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Τράβηγμα αυτιού / μαλλιών	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

**16. Πιστεύετε ότι η παραβατικότητα μπορεί ν' αντιμετωπιστεί;**

*Να εστιγμαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

- Ναι  
 Όχι

17. Αν ναι, με ποιους από τους παρακάτω τρόπους θα μπορούσε ν' αντιμετωπιστεί;

α) Σχολείο

Να εσημειώνεται μόνο μία έλλειξη ανά σειρά.

	καθόλου	λίγο	αρκετό	πολύ	απόλυτα
Προσφορά εναλλακτικών λύσεων σε παθηκότητα-ανά λόγω αποτυχίας μαθητών στα μαθήματα	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Παροχή παιδοψυχιατρικών υπηρεσιών, οι οποίες συνδέονται με υπηρεσίες πρωτοβάθμιας υγιονομικής περίθαλψης, για εκπαίδευση των εκπαιδευτικών σε θέματα ψυχοκοινωνικής υγείας του παιδιού/εφήβου-ακογένειας.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Υπαρξη επαγγελματιών ψυχολόγων / κοινωνικών λειτουργών στα σχολεία	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Οργάνωση συστηματικών ενημερώσεων προς τους εφήβους	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Προσχή στον εντοπισμό ταλέντων των μαθητών (μουσικά, αθλητικά κ.ά.)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

β) Γονείς

Να εσημειώνεται μόνο μία έλλειξη ανά σειρά.

	καθόλου	λίγο	αρκετό	πολύ	απόλυτα
Παροχή ασφάλειας και αγωγιάς.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Παροχή προτύπων (α ίδια α γονείς νομοσχέτις)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Διακριτική παρακολούθηση κοινωνικού περιγυρου του παιδιού (φίλοι, συμμαθητές, παρέες).	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Συζήτηση προβλημάτων με το παιδί .	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Καίλιεργεια ερίων στη συμπεριφορά	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Αυτοεξιολόγηση για την εύρεση αιτίων σε περίπτωση παραβατικής συμπεριφοράς, καταφυγή σε ειδικό	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

### ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Ανδρέου, Ε. & Smith, P. K. (2002) Το φαινόμενο bullying στο χώρο του σχολείου και η άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας από συνομηλίκους. Παιδαγωγική επιθεώρηση, 34, 9-25.
- Αραβανής Γ. (1996) Πειθαρχία και εκπαίδευση. Αθήνα: Γρηγόρης
- Αστρινάκης, Α. (1991) Νεανικές Υποκουλτούρες. Αθήνα: Παπαζήση
- Βλάχος, Δ. (2008) Εκπαίδευση κα ποιότητα στο ελληνικό σχολείο: Γενικά ερευνητικά δεδομένα και πρώτες διαπιστώσεις, [http://www.pi-schools.gr/download/programs/erevnes/ax\\_poiot\\_xar\\_prot\\_defit\\_ekp/ekp\\_poiot\\_sx\\_erevn/s\\_1\\_30.pdf](http://www.pi-schools.gr/download/programs/erevnes/ax_poiot_xar_prot_defit_ekp/ekp_poiot_sx_erevn/s_1_30.pdf) [πρόσβαση 20 Νοεμβρίου 2015]
- Βουιδάσκη, Β.Κ. (1996). Κοινωνικά αίτια της κυκλικής, κάθετης και οριζόντιας αμφίδρομης επιθετικής συμπεριφοράς στις πρωτογενείς ομάδες κοινωνικοποίησης. Στο, Ι. Νέστορος (Επιμ), Επιθετικότητα στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινωνία. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Βουϊδάσκη, Β. (1992) Η τηλεοπτική βία και επιθετικότητα και οι επιδράσεις τους στα παιδιά και στους νέους. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Boulton, M.J., Καρέλλου, Ι., Λανίτη, Ι., Μανούσου, Β., & Λεμονή, Ο. (2001). Επιθετικότητα και θυματοποίηση ανάμεσα στους μαθητές των ελληνικών δημοτικών σχολείων. Ψυχολογία, 8, 12-29
- Γαλανάκη, Ε., Αμανάκη, Ε., & Ξύκη, Ν. (υπό δημοσίευση). Εκφοβισμός/θυματοποίηση και μοναξιά του παιδιού στην οικογένεια και στο σχολείο. Πρακτικά του 19ου Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Κοινωνικής Παιδιατρικής και Προαγωγής της Υγείας.
- Γεώργας, Δ.(1986) Κοινωνική ψυχολογία. Τόμος Α. Αθήνα: 18η έκδοση.
- Γεωργούλας Σ., (2000) Ανήλικοι παραβάτες στην Ελλάδα. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Γεωργούλας Σ. & Τσαλκάνης Α., (2006) Κοινωνικοί λειτουργοί και πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας σε επίπεδο κοινότητας, Περιοδικό Κοινωνική Εργασία, τ. χ. 82. Αθήνα: ΣΚΛΕ.
- Δέδε, Μ. και Σωτήρχου Ι. (1997). Έρευνα για τα ναρκωτικά. Ελευθεροτυπία 13-1-1997 ως 201-1997.
- Δημητρόπουλος, Ε. (1998). Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας. Τόμος Β', Εκπαιδευτικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός. Αθήνα, Γρηγόρης.

- Δημητρόπουλος, Ε. (1999). Συμβουλευτική - Προσανατολισμός. Τόμος Α', Συμβουλευτική και Συμβουλευτική Ψυχολογία. Αθήνα, Γρηγόρης.
- Ελευθεριάδης, Α. (1998).
- Δημάκος, Ι.Κ. (χ. χ.) Οικογενειακοί παράγοντες που επηρεάζουν τη σχολική επιθετικότητα των μαθητών, <http://www.elemedu.upatras.gr/?section=578> [πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2015]
- Δημητρίου, Σ. (2003) Μορφές βίας. Αθήνα: χ.ε.
- Δημοπούλου- Λαγωνίκα, Μ και συνεργάτες. (2009) Μεθοδολογία Κοινωνικής Εργασίας- μοντέλα παρέμβασης. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Δικαίου, Ε., Ηλιόπουλος, Β., Τασάκου, Τζ. (2008). Μίλα μη φοβάσαι: 3 ιστορίες για την βία στο σχολείο. Αθήνα: Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.
- Ζάρρα – Φλούδα Μ. (2003) Αντιμετώπιση παραβατικής συμπεριφοράς στο σημερινό σχολείο. Εμπειρική έρευνα σε σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του νομού Ιωαννίνων, <http://ipeir.pde.sch.gr/educonf/2/03SihronoSholioPP/zarra/zarra.pdf> [πρόσβαση 20 Νοεμβρίου 2015]
- Ζαχάρης Δ.,(2003) Επιθετικότητα και Αγωγή, Γρηγόρη, Αθήν
- Κατσιγαράκη, Ε. Α.(2004) Οικογένεια και Παραβατικότητα. Αθήνα- Κομοτηνή: Σάκκουλα.
- Κατσίλης Ιωάννης, (1995), Περιγραφική Στατιστική εφαρμοσμένη στις Κοινωνικές Επιστήμες και την Εκπαίδευση με έμφαση στην ανάλυση με υπολογιστές, Πάτρα Εκδόσεις πανεπιστημίου Πατρών
- Κυρίδης Α., (1999) Η Πειθαρχία στο Σχολείο, Αθήνα: Gutenberg
- Κωνσταντινίδης, Λ., Γκόγκα, Π., Σίμος, Γ., Μαυρέας, Β. (2012) Μελέτη διερεύνησης της αποτελεσματικότητας ενός ομαδικού προγράμματος εκπαίδευσης γονέων γνωστικής -συμπεριφορικής προσέγγισης, <http://www.psych.gr/documents/psychiatry/23.3-GR-2012-221.pdf> [πρόσβαση 22 Νοεμβρίου 2015].
- Μαγγανάς Α. & Λάζος Γ. (1998) Ο Ποινικός Κώδικας για τον Πολίτη: Μια επιλογή παραδειγμάτων. Αθήνα: Παπαζήση.
- Μακρή-Μπότσαρη, Ε. (2001). Αυτοαντίληψη και αυτοεκτίμηση. Μοντέλα, ανάπτυξη, λειτουργικός ρόλος και αξιολόγηση. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Μαλικιώση – Λοΐζου Μ., Η Συμβουλευτική Ψυχολογία στην Εκπαίδευση. Από τη θεωρία στην πράξη, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001
- Μαλικιώση-Λοΐζου,Μ.,(1999), Συμβουλευτική Ψυχολογία, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Μαλικιώση – Λοΐζου Μ., Η Συμβουλευτική Ψυχολογία στην Εκπαίδευση. Από τη θεωρία στην πράξη, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001
- Μάνος Κ., Ψυχολογία του εφήβου, Γρηγόρης, Αθήνα, 1986

- Μανουδάκη Θ, Νέες μορφές παραβατικότητας ανηλίκων στο χώρο του σχολείου, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα, 1999
- Μανουδάκη, Θ. (2000). Νέες μορφές παραβατικότητας ανηλίκων στο χώρο του σχολείου. Στο Ν. Πετρόπουλος & Α. Παπαστυλιανού (Επιμ.), Προκλήσεις στη σχολική κοινότητα. Έρευνα και παρέμβαση. Πρακτικά Δημερίδας (σσ.142-148). Αθήνα: ΥΠΕΠΘ / Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Ματσαγγούρας, Η.,(2002), Η σχολική τάξη, Γρηγόρης, Αθήνα.
- Μπεζέ, Λ. (1990). Δυσκοινωνικότητα των νέων και δυσκολία προσαρμογής του αναμορφωτικού συστήματος. Συμπόσιο για την πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων: επανεκπαίδευση - ένταξη, Αθήνα – Κομοτηνή: Σάκουλα.
- Μπεζέ, Α. Λ. (1985) Ανήλικοι Παραβάτες, Μελέτη 20 περιπτώσεων. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκουλας.
- Μπούζος Α., Ο εκπαιδευτικός ως Λειτουργός Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού, Λύχνος, Αθήνα, 1999
- Νόβα-Καλτσούνη, Χ. (1995) Κοινωνικοποίηση, Η γένεση του κοινωνικού υποκειμένου. Αθήνα.: Gutenberg .
- Νόβα- Καλτσούνη, Χ. (2001) Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία- ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Herbert M, Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1996
- Παπαστυλιανού, Α. (2002). Επιθετικότητα και ο ρόλος της οικογένειας. Στο Ν. Πολεμικός, Μ. Καΐλα & Φ. Καλαβάσης (Επιμ.), Εκπαιδευτική, οικογενειακή και πολιτική ψυχοπαθολογία, Τόμος Β', Αποκλίνουσες διαστάσεις στο χώρο της οικογένειας (σσ. 243-265). Αθήνα: Ατραπός.
- Παρασκευόπουλος Ι. , Εξελικτική ψυχολογία, τόμος 4. Εφηβική ηλικία, Αυτοέκδοση, Αθήνα, 1984
- Παρασκευόπουλος Ι.,(1985). Εξελικτική ψυχολογία, η ψυχική ζωή από την σύλληψη ως την ενηλικίωση, τόμος 3,προσχολική περίοδος , Αθήνα.
- Πετρόπουλος, Ν. & Παπαστυλιανού, Α. (2001). Μορφές επιθετικότητας, Βίας και Διαμαρτυρίας στο σχολείο (γενεσιουργοί παράγοντες και επιπτώσεις). Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Πυργιωτάκης, Ι.,(2000), Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Επιστήμη, Αθήνα.
- Ροκονίδα, Κ. (2004). Απολογισμός Συμβουλευτικού Σταθμού Νέων Δ/σης Δ/θμιας Εκπ/σης Ν. Ιωαννίνων. Συνεδριάσεις Ομάδων Γονέων, 2003-2004



- Σαχίνη-Καρδάση Α. (1993) Μεθοδολογία έρευνας. Εφαρμογές στο χώρο της υγείας. Εκδόσεις Βήτα, Αθήνα, 1997:155–161 7. Gilbert N. Research theory and method. In: Gilbert N (ed) Researching social life. Sage, London
- Τσαούση, Α. (2006). Παρεκκλίνουσα ή Έκτροπη Συμπεριφορά. Ομιλία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών / Τμήμα Μ.Ι.Θ.Ε. / Κοινωνιολογία των Έμφυλων Σχέσεων.
- Τσίγκανου, Ι. (2005). Έρευνα Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών ( Ε.Κ.Κ.Ε.). Η παραβατική συμπεριφορά των νέων. Ημερίδα «Θεσμοί και παραβατικότητα των νέων». Μαρούσι, 26-5-05. Πηγή: ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 28-5-05 και Έδρα Εκπαίδευσης, [www.edra.ipet.gr/modules1.php?name=News&file=article&sid=24153](http://www.edra.ipet.gr/modules1.php?name=News&file=article&sid=24153).
- Φακιολάς, Ν., Αρμενάκης, Α. (1995). Παραβατικότητα και επιθετικότητα εφήβων μαθητών. Σε: Σταμίρη Γ.: Ειδικά Κοινωνιολογικά Ζητήματα, Αθήνα.
- Χατζησάββας, Γιάννης Β. (χ. χ.) Το δίκαιο της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Χριστοφόρου-Civili, Α. (2001) Ο εκπαιδευτικός και το πρόβλημα της εξάρτησης των εφήβων: Γνώση του προβλήματος, στάση και ρόλος των εκπαιδευτικών. Αθήνα: Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Χουρδάκη, Μ. (1995) Ναρκωτικά-Πρόληψη, Πρωτογενής τομέας, Οικογένεια, Παιδεία, Τοπική Αυτοδιοίκηση. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.
- Χηνάς, Π. και Χρυσafiίδης, Κ. (2000). Μονογραφία: Επιθετικότητα στο σχολείο. Προτάσεις για πρόληψη και αντιμετώπιση. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ΥΠ.Ε.Π.Θ.
- Cole M. & Cole S., Η ανάπτυξη των παιδιών. Τόμος Γ', Εφηβεία, Τυπωθήτω-Δαρδανός, Αθήνα, 2002
- Herbert M, Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1996
- Ψυχοπαιδαγωγικά προβλήματα. Σύγχρονη πέννα, Αθήνα. Ελεύθερος Τύπος 19-8-1984.
- Η Συμβουλευτική Ψυχολογία στην Εκπαίδευση. Από τη θεωρία στην πράξη. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα. Μάνος, Κ. (1986).
- Ψυχολογία του εφήβου. Αθήνα, Γρηγόρης. Μανουδάκη, Θ. (1999). Νέες μορφές παραβατικότητας ανηλίκων στο χώρο του σχολείου. Αθήνα, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.



## ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2008). Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Erikson, E. (1968). Identity: Youth and crisis. New York, W. Norton Farrington, D., Baldry, A.,(2010), Individual risk factors for school bullying. Journal of Aggression, Conflict, and Peace Research.
- Fekkes, M., Pijpers, F. I., & Verloove-Vanhorick, S. P. (2005). Bullying: who does what, when and where? Involvement of children, teachers and parents in bullying behavior. Health Educational Research, 20(1), 81-91.
- Gillham, B., (2000), Developing a Questionnaire, 93pp, Continuum Publicatiuons
- Grant, B., Dawson, D. A. (1997). Age of alcohol onset and its association with DSM-IV alcohol abuse and dependence. Epidemiologic Survey. Journal of Substance Abuse, Issue 9, 103-110.
- Henry, C.S., Sager, D.W. & Plunkett, S. W. (1996). Adolescents' Perceptions of Family System Characteristics, Parent-Adolescent Dyadic Behaviors, Adolescent Qualities, and Adolescent Empathy. Family Relations, 45 (3), 283- 292.
- Marttunen, M.J., Aro, H.M., Henriksson, M.M., Lonnqvist, J.K. (1994). Antisocial behaviour in adolescent suicide. Acta Psychiatr Scand. 1994 Mar;89, 167-73. National Public Health Institute, Department of Mental Health, Helsinki, Finland.
- Mayer, G.R. (1995). Preventing Antisocial Behavior in the Schools. Journal of Applied Behavior Analysis. 28 (4): 467-478.
- Olweus, D.,(1993),Bullying at school, Cambridge, MA Blackwell Publishers.
- Oppenheim, A, (1992), Questionnaire Design, Interviewing and Attitude Measurement, 2nd Edition, 303pp, Continuum Publications
- Pateraki, L. & Houndoumadi, A. (2001). Bullying among primary school children in Athens, Greece. Educational Psychology, 21, 167-175.
- Patterson G., Debaryshe, D. & Rumsey E.. (1989). A developmental perspective on antisocial behavior. American Psychologist, 44(2), 329-335.

- Rivers I., Smith P.K. (1994). Types of bullying behaviour and their correlates. *Aggressive Behavior*
- Smith, P., Nika, V., & Papisideri, M. (2004). *Bullying and Violence in Schools: An International Perspective and Findings in Greece*, *Psychology*
- Vuchinich, S., Bank, L. & Patterson, G. R. (1992). Parenting, peers, and the stability of antisocial behavior in preadolescent boys. *Developmental Psychology*, 28, 510–521.